

60 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Το μηνιαίο περιοδικό
της παλιάς Λευκωσίας.

τεύχος 11ο
μας 1986
τιμή: £1.00

- Δημοτικές(;) εκλογές(=)
- Ανοιχτές Πύλες - τρύπια κάλη
- Γνωριμία με το Σύνδεσμο Προστασίας της Άγριας Ζωής
- Μια συνομιλία του λαϊκού καλλιτέχνη Κκολή με τον Γ. Κεπόλα
- Μια συνέντευξη του ζωγράφου Ανδρέα Χαραλάμπους
- Θεατροσκόπιο
- Η Διχόνοια των Ελλήνων στα χρόνια της τουρκοκρατίας (β' μέρος)
- Σφαιρική θεώρηση της Κυπριακής διαλέκτου.
- Περί σοβαρότητας λόγου του Διονύση Σαββόπουλλου

Ρίγες αναγνώστριες, ρίγες αναγνώστες:

Με την αγάπη σας γράσαμε αίσιας στο 11ο μας τεύχος. Νικήσουμε τη 1^η του Μαι ένα χρόνο ζωής. Μετα τη δυσκολία των πρώτων μηνών τα προγράμματα πηραν πια μια πιο ομαλή πορεία και όπως θα διαπιστώσατε το περιοδικό βγαίνει καθε πρωτη του μηνός.

Τα εγτακα αυτα τεύχη, είναι χρονος ζωής, είναι ένα μικρο επιτεύχημα για τα κυπριακά δεδομένα. Όμως μέσα στα ίδια αυτα δεδομένα δε μπορούμε αμοια σαν περιοδικό να διαφοροποιήσουμε μια οργανωμένη προσωπικότητα. Ορισκόμαστε όμως καθε όσον και βελτιούμε σαν συμπράξη σας για να συνεχίσουμε. Αρχικά υπάρχουν χαρη σε σας που όχι μόνο αγοράζετε το περιοδικό αλλα επίσης ποζου απο τις γραμμές δ' αυτώ και το διαδίδετε.

Ενας τομεας στον οποίο δυσκοινομάστε αμοια είναι η διανομή του περιοδικού. Αν ο καθε ταχτιος αναγνώστης, μας ευρίσκει μια συνδρομή (εκτός βέβαια απο τη δίκη του) θα μας βοηθήσει αγάπεςα.

ΓΡΑΦΤΕΙΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ

ονομα _____

Διευθυνση _____

τηλ: _____

αγοραζετε 2 «εντος» για να στασε μεσα.

Μια συνδρομη «εντος» για τη γιαγια είναι οτι πεις.

€10 για 12 τεύχη

Ευδοκίμο Ληψίσιμα

Υπαρουν αρκετοι τροποι ν' αυτιμετωπισει καθε τε γεγορας οτι η ερχομη πρωτομαχια συμπληρωται γεως ενα αιωνα ζωής.

Αν αναλογισουμε μονο το συζητημένο μεταρρυθμιστικό κειμενα της 2^{ης} πρωτομαχιας, το οχτάχρο, δε μπορούμε παρα να δουμε με δεος ευεινι την εποχή νοσημετας. οτι σαν δική μας - την εποχή του υπεραυτοματισμού - μοις που αρχίζουμε να δουμε, σε μεριες χωρες, το αιτημα για εζαυρη ημερησια εργασία.

Αν αναλογισουμε το θεωρημο-πολιτικο μιτυμα με το οποίο περιβλήθηκε η πρωτομαχια στα τελος της, μίνο μια ταχικό, αγωνιστικό, διεθνιστικό, ανατρεπτικό της κρατούσας ταχης και ιδεολογιας το δεος μεταβαλλεται σε βλαστητικό ερωτηματικό! Προμειται αραγε για ουτοπία; Νι οροισμοι οι περιληπτοι χωρτασμοι χρησιμεύουν αραγε στο να κρύβουν την ουτοπία η αντιθετα χρησιμεύουν στο να ενσωματώνουν και να καταπνίγουν το γοβερο μίτυμα;

Μια κριτική αποτιμήση της ειατοχρητης αυτης πορείας των πρωτομαχιών οδύχει σε δυο αντιθετικα συμπεράσματα. Το ενα είναι οτι οι εργαζομενοι μπορούν ν' απαρτηθούν μια σειρά απο κεντρικα που ειτε κερδίζουν με αγώες ειτε τους δόδισαν σαν αποτελέσματα της ανάπτυξης. Το αλλο είναι οτι στα ίδια αυτα χρόνια έχουμε υποστεί δυο παγκοσμιας πόλεμους, αμετρητες τοπιες συρρίξεις και τώρα ενώ η εμπειρογένηση των παραγών του πρώτου συνεχίζεται κινδυνεύουμε αμοια απο το πυρηνικο πόλεμο, το δέρισμα της πείνας και της πολεμικής, τη σεξισμος και του καταπολεμισμού, της περιβαλλοντικης υποβάθριση και της πνευματικης ουμρίας. Είναι εμφανη οτι οι εργαζομενοι δεν κατόφερον να βρουν τους αναγκαίους τρόπους για να δουν τέρμα στην ορο και πιο επικινδύνη πορεία των κρατουλων του πλανητη.

Ο Σιερεπειρις πιστοει οτι προμειται για ουτοπία. Η Λορα κι έχω λήμε οτι "τι πιο ομορφη δαχμοσα δεν την αρμενίσουμε αμοιη"

Ε' οτι μας αφορά αμεσότερα στην οχδον οργανωσιακά υποταχμένη και κατεχόμενη Κύπρω, την αζωμένη απο τους "ήσο" και απο τους "έσω", η πρωτομαχια θα μπορούσε να εχει ιδιαίτερη σηραβία. Είναι η μοναδική επέσσειος που σεσχηζει τα ίδια συνθήματα ολις δυο πλάρες της χρομηής αντιπαράταξης. Θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν τη βάση για μια νέα ανεματοχική απελευθερωτική πορεία, για μια νέα αντίληψη της ανεταχισίας. Πεια όμως είναι η δεση των ολις πολιτικης ομοιοτητας σήμερα στα κατεχόμενα η απο δώ;

Κωστας Αρχιώσης

Πόδοι κατω από τις λέξεις
ΕΥΓ. Ο' ΝΗΑ.

ΘΕΑΤΡΟ ΣΙΑΝΤΕΚΛΑΙΡ
ΚΑΘΕ ΤΕΤΑΡΤΗ - ΠΕΜΠΤΗ ΩΡΑ 8:00.

ΘΕΑΤΡΟ
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΚΦΡΑΣΗ
ΚΥΠΡΟΥ

απομαζικοποίηση του ιδρυματος παλιάς λευκωσίας

Η φετεινή γενική συνέλευση του ιδρύματος Παλιάς Λευκωσίας ήταν μια πιστή επανάληψη της περσινής: Χαμηλή προσέλευση των μελών, γρήγορο διάβασμα και έγκριση των απολογισμών και των δραστηριοτήτων (συμπεριλαμβανομένων δύο ανακαινίσεων κτιρίων κοντά στη Πύλη) και μια σχετικά σύντομη συζήτηση μεταξύ 5-6 ανθρώπων. Το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης αφορούσε την ανέγερση του συνοικισμού του Ταχτακαλά θέμα στο οποίο ως γνωστό το ίδρυμα δεν έχει εκφέρει γνώμη. Εγκρίθηκε μία εισήγηση για τη μελέτη του ζητήματος σε συνέλευση όσων από τα μέλη ενδιαφέρονται. Από οργανωτικής πλευράς διορίστηκε από την εκτελεστική επιτροπή μια υπεπιτροπή δύο ατόμων για τις καθημερινές δουλειές και εγκρίθηκε επίσης η έκδοση ενός μηνιαίου ενημερωτικού φυλλαδίου.

Πάντως και η περσινή και η φετεινή συνέλευση δείχνουν ότι χάθηκε η μαζικότητα του ιδρύματος μαζί με εκείνο το νεανικό πνεύμα για την συντήρηση και αναβάθμιση της παλιάς Λευκωσίας που χαρακτήριζε τα πιο πολλά μέλη του τα οποία προφανώς έχουν αδρανοποιηθεί.

Πράγμα φυσικά ανησυχητικό μιας και η υπόθεση της Εντός των Τειχών πόλης παραμένει όλο και περισσότερο στην ευθύνη των αρχών.

εμείς παπασες...

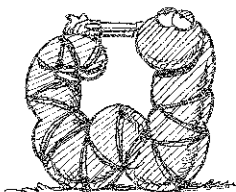
εμείς τατάες...

Ένα σημείο που αξίζει να σημειωθεί και που αναφέρθηκε στη συνέλευση του Ιδρύματος Παλιάς Λευκωσίας είναι ότι η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ μπορεί να χτίζει χωρίς ΑΔΕΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣ. Γνωστός αρχιτέκτονας δήλωσε μάλιστα ότι ο συνοικισμός του Ταχτακαλά δεν πληρεί τα αναγκαία κριτήρια για να τύχει μιας τέτοιας άδειας. Συμπέρασμα είναι ότι αν ο συνοικισμός αυτός ανήκε σε ιδιώτες θα ερχόταν το ίδιο το κράτος να τον καταδαφίσει. Αλλά... εμείς τατάες εμείς παπάες.

ιδιωτική περιουσία και δημοσιο συμφέρον

Ένα από τα επιχειρήματα που ακούγονται πολύ τακτικά για να δικαιολογηθούν τη πολύ τακτικότερη αντιπεριβαλλοντική συμπεριφορά πολλών ιδιωτών είναι ότι «η γη δική τους, είναι, ότι θέλουν τη γη κάνουν». Έτσι έχουμε τη περίπτωση ιδιώτη που χτίζει πάνω στο «κύμα» στη περιοχή Μακέντζυ της Λάρνακας αλλά η κυβέρνηση δεν απαλλοτριώνει τη γη του διότι κοστίζει πανάκριβα. Έχουμε το Μελκονιάν που ξεπουλιέται ενώ οι περιβαλλοντικοί σύνδεσμοι δεν ασχολούνται με ιδιοκτησία της αρμενικής κοινότητας. Έχουμε τα νεοκλασικά σπίτια σ' όλη τη Λευκωσία που καταδαφίζονται αστραπιαία πριν βγει κανένας ενοχλητικός νόμος. Προστασία της περιοχής του Ακάμα θέλουμε, τι θα γίνει όμως με την ιδιωτική γη;

Η ιδιωτική περιουσία στη Κύπρο έχει αναχθεί σε νέο θεό και μάλιστα καταστροφικότατο.

Λίγα μίλια έξω από τη Λευκωσία, στο δρόμο της Λεμεσού, υπάρχουν δύο εργοστάσια κατασκευής τούβλων, όχι μακριά το ένα από το άλλο, που μολύνουν τον αέρα 24 ώρες το εικοσιτετράωρο. Η καπνίλα που βγαίνει από τα φουγάρα αυτών των εργοστασίων είναι τόση ώστε η περιοχή αυτή, πέντε, έξη τετραγωνικά μίλια, είναι μόνιμα καλυμμένη από σύννεφα μούρου καπνού. Η περιοχή αυτή είναι βιομηχανική όμως έχουν το δικαίωμα οι βιομήχανοι αυτοί να μολύνουν τον αέρα που αναπνέουμε; Σίγουρα όχι! Φυσικά οι ίδιοι δεν ενδιαφέρονται κι ούτε πρόκειται από μόνοι τους να κάμουν οτιδήποτε για 'α σταματήσει αυτή η κατάσταση. Το κράτος, που θα μπορούσε με την ανάλογη νομοθεσία να υποχρεώσει αυτά τα εργοστάσια ν' αλλάξουν τα μηχανήματα ή ναβάλουν φίλτρα στα φουγάρα τους, αγρόν ηγόρασε. 'Η δεν βλέπει ή κάνει πως δεν βλέπει! Οι οργανώσεις για το φυσικό περιβάλλον παραμένουν βαθειά διαιρεμένες και κατ'επίκτηση ανίσχυρες. Τι κάνουμε το λοιπόν; Μένουμε με τα χέρια σταυρωμένα ενώ ο αέρας που αναπνέουμε μολύνεται, το φυσικό περιβάλλον καταστρέφεται και η ποιότητα της ζωής μας χειροτερεύει; Ας αναλογισθεί ο καθένας τες ευθύνες του κι ας πράξει ανάλογα.

B.A.

Παλιά Λευκωσία.

Έργο του Ηλία Ηλία που παρουσιάστηκε στην πρόσφατη έκθεση της Ε.Ν.Α.Ζ

τουβλοποιείο και ρυπανση

τεύχος 11ο
μαης 1986
τιμη: €1.00

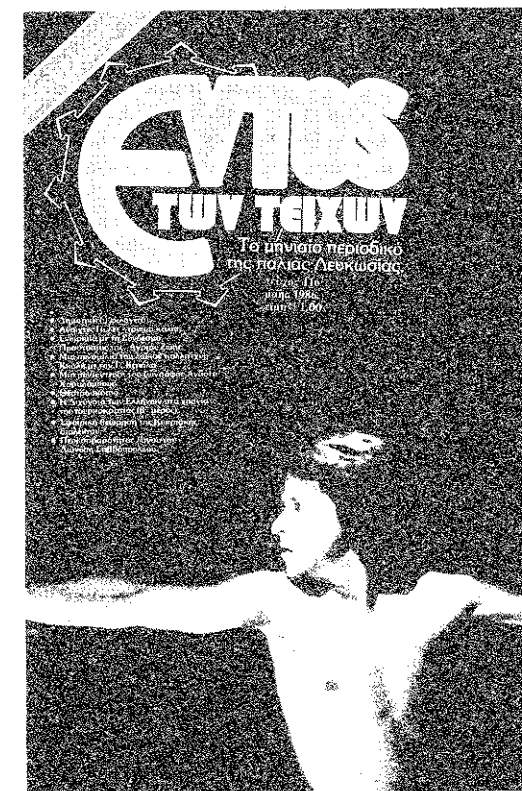
• Το τεύχος αυτό συντάχθηκε από τους:

Σούλλα Χριστοδούλου
Κωστή Αχινιώτη.

• Υπεύθυνος για το νόμο Κωστής Αχινιώτης.
• Επιμέλεια: Σούλλα Χριστοδούλου,

Για τα υπογραμμένα κείμενα

ευθύνονται οι συγγραφείς τους

φωτογραφία εξωφύλλου του Γιαννου μιλιτιδου

Το μηνιαίο περιοδικό της Παλιάς Λευκωσίας.
Διεύθυνση: Μίνωος 68 Παλιά Λευκωσία
Τηλ. 431278

περιεχομενα

• Εκδοτικό	1
• Στο πόδι	2
• Αισχύλου και πεζοδρομοί μια συνέντευξη του δημάρχου Λευκωσίας με το Γ. Θεοδούλου	4
• Δημοτικές(;) εκλογές(;) Κωστή Αχινιώτη	5
• Ανοιχτές Πύλες - τρύπα κάλη	6
• Η επιβίωση ενός κτιριακού συγκροτήματος στο Δ. Βερολίνο	8
• Η συμμετοχή της συμμετοχής (μια συνομιλία με το Σπύρο Κοντόπουλλο για τη συμμετοχή των πολιτών στη διοργάνωση της πόλης)	10
• Ακάμαντας - ποίημα του Τάκη Χ' Γεωργίου	16
• Γνωριμία με το σύνδεσμο Προστασίας της Άγριας Ζωής	17
• Μια συνομιλία με τον Α. Δημητρόπουλλο για το Εθνικό Πάρκο Ακάμα	18
• Ο Α. Δημητρόπουλλος σαν φωτογράφος	19
• Μια συνομιλία του λαϊκού καλλιτέχνη Κκολή με τον Γ. Κεπόλα	20
• Μια συνέντευξη του ζωγράφου Ανδρέα Χαραλάμπους με τον Τάκη Χατζηγεωργίου	22
• Σκέψεις για τη «σπασμένη στάμνα» του ΘΟΚ και για το κρατικό μας θέατρο γενικότερα» Χάρη Χριστοφόρου	26
• Θεατροσκόπιο του Βαρνάβα Κυριαζή Μπέρτολι Μπρέχτ: «Ο κ. Πούντιλα και ο δούλος του Μάττι» Συνομιλία με τον Φόλκερ Γκάισλερ για τις προσεγγίσεις στον Μπρέχτ	28
• Κριτικο-σκηνολογικό πλησίασμα του έργου «Ταξίδι εργασίας» του Α. Σεβαστάκη μέσα από ένα προσωπικό μου πρίσμα	30
• Μικρό σημείωμα για το «πόθοι κάτω από τις λεύκες»	32
• Η Διχόνοια των Ελλήνων στα χρόνια της τουρκοκρατίας (β' μέρος)	34
• Χιλιάδες χρόνους περπατούμε Άννας Μαραγκού	36
• Ταβέρνα «οι Φιλόσοφοι» Λεωνίδα Θεοφάνους	40
• Σφαιρική θεώρηση της Κυπριακής διαλέκτου Κώστα Λεοντίου	41
• Περί σοβαρότητας λόγου του Διονύση Σαββόπουλλου Λεωνίδα Παντελίδη	42
• Σχόλιο στο σχόλιο του Λεύκιου Ζαφειρίου Κώστα Κύρρη	45
• Διορθωτικό κείμενο για τον Μπόρχες κι' ένας ενδεχομένως χρήσιμος κατάλογος Χάρη Χριστοφόρου	46
• Αισθητικο-πολιτικο-ουδετερότητα Κυριάκου Ευθυμίου	47
• Βιβλιοπαρουσίαση σε συνεργασία με τη Νίκη Μαραγκού	47
• Περίπου: η κραυγή Βάσου Αργυρού	48
• Μίνι-μαπα	50
• Ζωνάνα της μνήμης Θεόδωρου Κατάλιακου	51
• Κινηματογραφικές Λέσχες	52
• Μάης στη Πύλη Αμμοχώστου	53
	54

αισχύλου και πεζοδρομοί

Η Αισχύλου, ένας δρόμος που φημολογείται τουλάχιστον η πεζοδρομοποίηση του, μας απασχόλησε στα προηγούμενα τεύχη. Οι επαγγελματικά ή μόνιμοι κάτοικοι του, ανησυχούν για το μέλλον τους, αλλά και για το παρελθόν τους - τις αναμνήσεις τους.

Η πιθανή πεζοδρομοποίηση του δρόμου ΤΟΥΣ τους προβληματίζει τόσο για την

δουλειά τους, όσο και για την άνεση τους.

Για να πιάσουμε το θέμα σφαιρικά, μετά από τις απόψεις των άμεσα ενδιαφερομένων Αισχυλόβιων, έχουμε όπως υποσχέθηκαμε και τη γνώμη της αποφασιστικής και εκτελεστικής εξουσίας για τα θέματα της Λευκωσίας. Του Δήμου της πρωτεύουσας από στόματος του άρχοντα του κ. Λέλλου Δημητριάδη.

Η πεζοδρομοποίηση απαιτεί μεγάλη μελέτη

— Πράγματι κ. Δημητριάδη η Αισχύλου θα γίνει πεζόδρομος;

Δεν είμαστε έτοιμοι ν' αποφασίσουμε κατά πόσο θα γίνει πεζόδρομος. Εκείνο που κάνουμε τώρα είναι - αφού τελειώσουμε τους πεζοδρόμους της Λαϊκής Γειτονιάς - να προχωρήσουμε με τις ιδέες που είναι μέρος των γενικών πολεοδομικών σχεδίων που έχουμε, σχετικά με την πεζοδρομοποίηση δρόμων μέσα στην παλιά πόλη και κάνουμε τις μελέτες μας. Για να γίνει μια περιοχή πεζόδρομος δεν σημαίνει ότι αποφασίζεται έτσι χωρίς μελέτη ή επειδή θέλουν ή δεν θέλουν ορισμένοι να γίνει πεζόδρομος. Είναι ολοκληρή επιστήμη αυτό το θέμα. Δηλαδή θα πρέπει πρώτα οι κοινωνιολόγοι να εξετάσουν τις τοπικές συνθήκες που επικρατούν, δεύτερον θα δουν οι τεχνικοί πώς λύνονται τα διάφορα προβλήματα που προκύπτουν με την πεζοδρομοποίηση και τρίτον θα πρέπει να ληφθούν μέτρα τα οποία να ικανοποιούν τις ανάγκες που θα δημιουργηθούν απ' αυτά. Δηλαδή για παράδειγμα, όταν κλείνει ένας δρόμος πρέπει να βάλεις κάπου την τροχαία που περνούσε απ' αυτό το δρόμο. Άρα θα πρέπει να ξέρεις ποιοί είναι οι διαζευκτικοί δρόμοι που θα χρησιμοποιήσει αυτή η τροχαία και να τους φέρεις σε τέτοια κατάσταση που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Επίσης όταν κλείνει ο δρόμος θέλουν να εξυπηρετούνται οι άνθρωποι που είναι μέσα στους πεζοδρόμους, κι επομένως θέλουν χώρους φορτοεκφορτώσεως και χώρους όπου να υπάρχει πρόσβαση του κοινού, δηλαδή στάθμευσης των αυτοκινήτων του και σημεία όπου το ταξί θ' αφήσει τον επιβάτη του ή κάποιος τον άνθρωπό του που θέλει να μπει στον πεζόδρομο.

Οι άνθρωποι της Αισχύλου φοβούνται κυρίως την ξεκομμένη πεζοδρομοποίηση της Αισχύλου γιατί ο κόσμος θα ψωνίζει στους γύρω δρόμους που δεν θα 'ναι πεζόδρομοι. Βλέπετε οι Κυπριαί μάθαμε να μπαίνουμε με τ' αυτοκίνητα μας στα μαγαζιά.

Αυτή η υπόθεση είναι τρικυμία στο φλυτζάνι. Δεν είπα κανένας ότι η Αισχύλου θα γίνει μόνη της πεζόδρομος ή ότι θα γίνει και πεζόδρομος. Είναι πολύ νωρίς να καταλήξουμε σε αποτελέσματα ή πορίσματα. Και εν πάσει περιπτώσει τα πορίσματα θα τεθούν υπό την κρίση των άμεσα ενδιαφερομένων. Και δεν λέω ότι αυτό θα κάνουμε. Αυτό έχουμε κάνει για τους άλλους δρόμους που ήδη έγιναν πεζόδρομοι.

Και κακώς διαδίδεται ότι θα κάνουμε ή δεν θα κάνουμε την Αισχύλου πεζόδρομο... είναι εντελώς... δεν ξέρω ποιος

τις λύσεις που δώσαμε δεν θα υπάρχουν παράπονα κι ο κόσμος θα συνεχίσει τη δουλειά του. Θέλουμε όμως κάποια πίστωση χρόνου. Ένα, δύο, τρεις μήνες να δούμε πώς θα δουλέψουν τα σχέδια μας. Πιστεύω πως με την υιοθέτηση λύνονται τα προβλήματα. Άλλωστε δεν πρέπει να πιστεύουμε πως είμαστε οι μόνοι δημότες στον κόσμο που έχουμε να επιλύσουμε τέτοια προβλήματα. Αυτά έχουν λυθεί στην Ευρώπη πριν από αρκετό καιρό. Κι εμείς δεν αποτελούμε τίποτε το εξαιρετικά ιδιαίτερο είδος ανθρώπου που δεν επιδέχονται αυτού του είδους λύσεις.

Δεν μελετάται ξεχωριστά η Αισχύλου

— Για την Αισχύλου έγιναν καθόλου έρευνες ή μελέτες;

Η Αισχύλου δεν μελετάται ξεχωριστά σαν Αισχύλου. Μελετάται όλη η περιοχή σ' αυτό το σημείο της Λευκωσίας. Δηλαδή βόρειως των πεζοδρόμων και δυτικά. Καλύπτει Λήδρας, Ονομαγόρου, Βουλγαροκτόνου, Πλατεία Ελευθερίας κι άλλους δρόμους σ' αυτό το σημείο της παλιάς Λευκωσίας. Κι αυτή τη στιγμή οι Κοινωνιολόγοι ρωτούν τον κόσμο.

«Ποιος μίλησε για πεζοδρομοποίηση της Αισχύλου;»

— Οι άνθρωποι της Αισχύλου φοβούνται κυρίως την ξεκομμένη πεζοδρομοποίηση της Αισχύλου γιατί ο κόσμος θα ψωνίζει στους γύρω δρόμους που δεν θα 'ναι πεζόδρομοι. Βλέπετε οι Κυπριαί μάθαμε να μπαίνουμε με τ' αυτοκίνητα μας στα μαγαζιά.

Αυτή η υπόθεση είναι τρικυμία στο φλυτζάνι. Δεν είπα κανένας ότι η Αισχύλου θα γίνει μόνη της πεζόδρομος ή ότι θα γίνει και πεζόδρομος. Είναι πολύ νωρίς να καταλήξουμε σε αποτελέσματα ή πορίσματα. Και εν πάσει περιπτώσει τα πορίσματα θα τεθούν υπό την κρίση των άμεσα ενδιαφερομένων. Και δεν λέω ότι αυτό θα κάνουμε. Αυτό έχουμε κάνει για τους άλλους δρόμους που ήδη έγιναν πεζόδρομοι.

Και κακώς διαδίδεται ότι θα κάνουμε ή δεν θα κάνουμε την Αισχύλου πεζόδρομο... είναι εντελώς... δεν ξέρω ποιος

τους είπε αυτό το πράμα.

Αυτή η ιστορία της Αισχύλου που «θα γίνει πεζόδρομος» μου θυμίζει το παλιό Κυπριακό αστείο του Γιάννη:

«Αν παντρευτώ και κάνω γυιό, και τον βγάλω Γιάννη και βγει πάνω στο δέντρο και πέσει κάτω και πεθάνει... αμάν το γυιό μου τον Γιάννη».

Μα ούτε παντρευτήκαμεν, ούτε για Γιαννήν είπαμε.

Δεν κάνουμε σχέδια για να καταλάβουμε τον κόσμο εξ απεινής. Ουδέποτε. Αυτό δεν είναι η πολιτική του δήμου. Γι' αυτό εξάλλου τα σχέδια του δήμου έχουν μεγάλη επιτυχία.

Ένα πολυδρόφο πάρκινγκ όχι μεγαθήριο

— Πάντως η Σόλωνος στην οποία προγραμματίζεται ένα πολυδρόφο πάρκινγκ δεν μπορεί να γίνει πεζόδρομος και είναι παράλληλος της Αισχύλου.

Πράγματι, στη Σόλωνος, κι απέναντι από τη εκκλησία του τρυπητή ο δήμος έχει απαλλοτριώσει ένα οικόπεδο και σκοπεύει να το κάνει πολυδρόφο πάρκινγκ. Όταν λέμε πολυδρόφο πάρκινγκ δεν εννοούμε κανένα μεγαθήριο. Εννοούμε ένα κτίριο που δεν θα προσβάλλει το περιβάλλον και ιδιαίτερα την εκκλησία που θα είναι απέναντι. Το πάρκινγκ μην το φανταστείτε σαν να είναι ένα ακατέστητο κτίριο που θα 'χει διάφορα επίπεδα που θα σταθμεύουν αυτοκίνητα. Δεν είναι καθόλου αυτό το πράμα. Σήμερα η τεχνολογία και η αρχιτεκτονική έχουν βρει λύσεις που βλέπεις ένα κτίριο που νομίζεις ότι είναι μαγαζιά ή στιδήποτε άλλο ενώ βασικά είναι πάρκινγκ. Είναι θέμα προσώψεων, θέμα εμφανίσεων... Όσο για την Σόλωνος που θα 'χει το πάρκινγκ δεν αποκλείστηκε από πεζόδρομο. Μπορεί μόνο σ' εκείνο το σημείο να μη γίνει πεζόδρομος.

Αυτά από το δήμαρχο Λευκωσίας για τις φήμες πεζοδρομοποίησης της Αισχύλου. Όλες οι μελέτες λοιπόν γίνονται σε πλατεία βάση, κι όχι ξεκομμένα. Κι αυτό πρέπει να κατευνάσει το αντιπεζοδρομικό μένος αρκετών Αισχυλόβιων γιατί ο φόβος τους για ψώνια στους γύρω δρόμους είναι τ' ολιγότερο λαθεμένος κατά τον δήμαρχο αφού στη μελέτη περιλαμβάνονται κι όλοι οι γύρω δρόμοι, μέχρι και η Πλατεία Ελευθερίας.

δημοτικές(;) εκλογές;

Και πάλιν η αντιδημοκρατική διάταξη του εκλογικού νόμου για υποχρεωτική άσκηση του «δικαιώματος» της ψηφοφορίας θα κάνει το θαύμα της. Η συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων θα προσέλθει στις κάλπες χωρίς όμως να γνωρίζουμε ποιοί απ' αυτούς το κάνουν επειδή έχουν συνείδηση της πράξης τους και ποιοί το κάνουν για να γλυτώσουν το πρόστιμο.

Πάντως είναι εμφανές ότι η διάταξη αυτή θεσπίστηκε, περισσότερο από περιφρόνηση προς τον κόσμο — στον οποίο αποδίδεται χαμηλή πολιτική συνείδηση — (μέτρο θεωρείται το ψηφίζην) αλλά ταυτόχρονα και κυρίως δείχνει την ανασφάλεια των πολιτικών ηγεσιών, που αντί να προσπαθήσουν με την πολιτική τους να πείσουν, για την χρησιμότητα της συμμετοχής στην ψηφοφορία, διαλέγουν τον εύκολο δρόμο της επιβολής.

Η υστερόβουλη αυτή νομοθεσία συμπληρώνεται με την ανυπαρξία της λευκής ψήφου. Είναι φυσικό κάποιοι ψηφοφόροι να θέλουν με τη λευκή ψήφο να δείξουν την απαρθείκα τους προς τις προτεινόμενες πολιτικές γραμμές. Δυστυχώς όμως τα ψηφοδέλτια τους λογαριάζονται σαν άκυρα.

Στη περίπτωση των δημοτικών εκλογών η κατάσταση είναι άθλια. Ένα περίπου μήνα πριν τις εκλογές (όταν δηλαδή γράφεται αυτό το άρθρο) δεν υπάρχει στη διάθεση μας, κανένα πολιτικό πρόγραμμα από κανένα υποψήφιο.

Θα νόμιζε κανένας ότι αυτές οι δημοτικές εκλογές μια και είναι οι πρώτες μετά από 33 χρόνια θα αποχτούσαν μια όλη ιδιαίτερη σημασία. Όμως επαναβεβαιώνεται το γεγονός ότι και η δημοκρατία είναι δύσκολο μάθημα. Όλα συμβαίνουν σαν να πρόκειται για μια πράξη ρουτίνας. Συμβαίνουν δυστυχώς και εδώ ότι παρατηρούμε πολύ ταχτικά στο κυπριακό πολιτικό στίβο. Οι τοπικές εκλογές αποφασίστηκαν για λόγους που έχουν σχέση μάλλον με τις διαμάχες των πολιτικών ηγεσιών ή από μια τάση εκμοντερνισμού στη συμπεριφορά των ηγεσιών αυτών με βάση κάποια αναφομοιωτά πρότυπα. Αυγ' εκλογικός νόμος ήταν το αποτέλεσμα μιας κινητοποίησης από τη πλευρά του κόσμου σφασλάς θα έχει και περισσότερες φιλοδοξίες.

Πολλοί δικαιολογούν το ποιόν του νέου εκλογικού νόμου συγκρίνοντας τον με τον παλιό αποικιοκρατικό νόμο. Νομίζω ότι τελικά ο αποικιοκρατικός νόμος

ήταν καλύτερος για την εποχή του παρά ο νέος για την εποχή μας. Επιτέλους το κριτήριο θα πρέπει να είναι το κατά πόσον ο νέος νόμος ικανοποιεί τις σημερινές απαιτήσεις για τοπική διοίκηση. Και δεν τις ικανοποιεί καθόλου (βλ. Εντός Αρ. 5): Κατά βάση οι καλούμενες τοπικές διοικήσεις είναι προεκτάσεις του υπουργείου εσωτερικών το οποίο έχει το πάνω χέρι σ' όλα τα σημαντικά ζητήματα. Αυτό ακριβώς είναι το αποικιοκρατικό κατάλοιπο που θέλει δήμαρχους και μουχταραίους απλούς συντονιστές του οδοκαθαρισμού, εξωραϊσμού, συλλογής φόρων κλπ. κι' όχι όργανα τοπικής αυτοδιοίκησης.

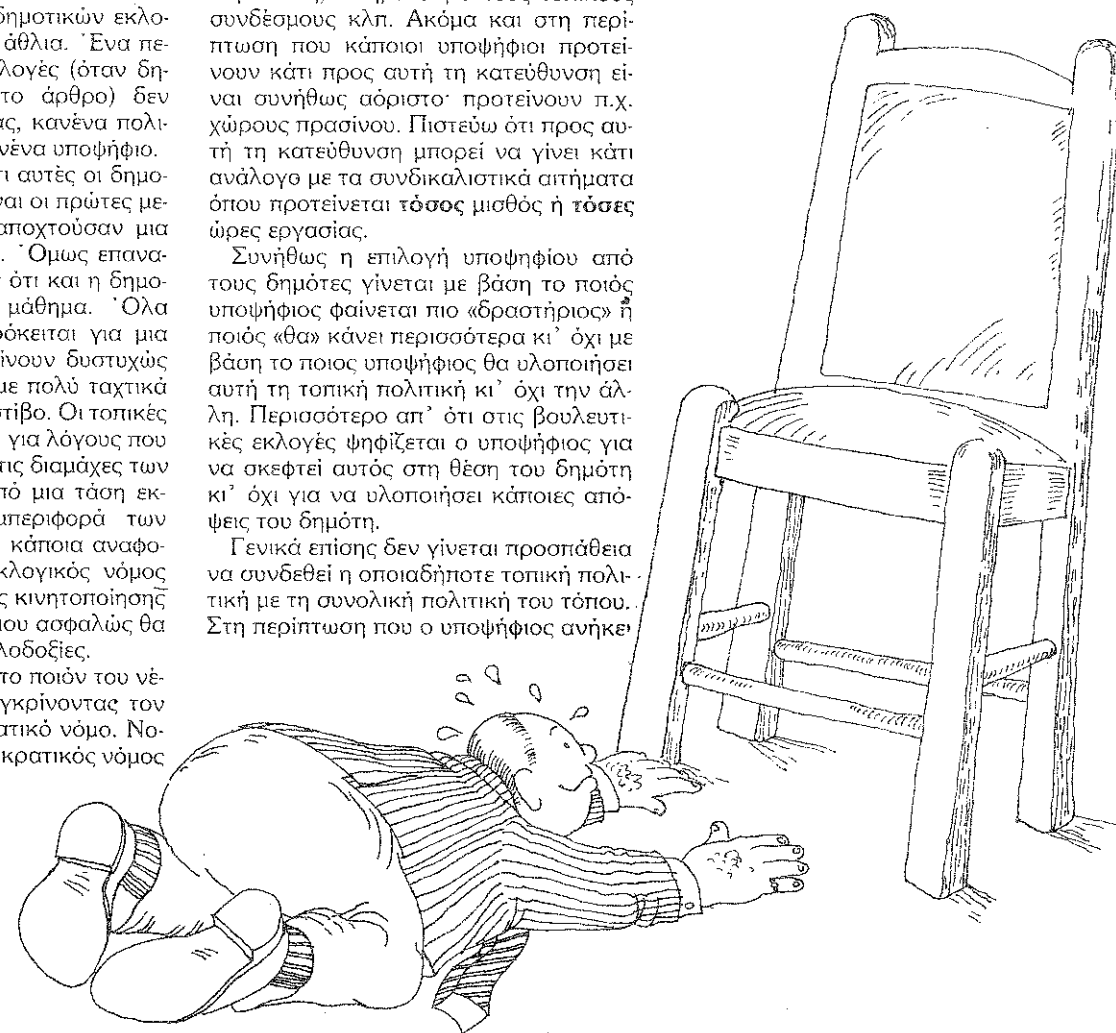
Η αλήθεια είναι ότι ανάλογη αντιμετώπιση υπάρχει και από τη πλευρά των δημοτών οι οποίοι αντιμετωπίζουν τις δημοτικές εκλογές παθητικά στη πλειοψηφία τους. Δεν έχουμε περιπτώσεις στις οποίες οι δημότες να προσπαθούν μέσω των δημοτικών εκλογών να ικανοποιήσουν άμεσες ανάγκες τους στο επίπεδο της πόλης όπως θα μπορούσε να γίνει για μια σειρά θέματα: τόσα μέτρα πράσινου ανά κάποιο, τόσους παιδοκομικούς σταθμούς κάθε τόσα παιδιά, τόσες κατοικίες με χαμηλό ενοίκιο για τους χαμηλόμισθους, οικήματα για τους τοπικούς συνδέσμους κλπ. Ακόμα και στη περίπτωση που κάποιο υποψήφιο προτείνουν κάτι προς αυτή τη κατεύθυνση είναι συνήθως αόριστο: προτείνουν π.χ. χώρους πρασίνου. Πιστεύω ότι προς αυτή τη κατεύθυνση μπορεί να γίνει κάτι ανάλογο με τα συνδικαλιστικά αιτήματα όπου προτείνεται τόσος μισθός ή τόσες ώρες εργασίας.

Συνήθως η επιλογή υποψηφίου από τους δημότες γίνεται με βάση το ποιός υποψήφιος φαίνεται πιο «δραστικός» ή ποιός «θα» κάνει περισσότερα κι' όχι με βάση το ποιός υποψήφιος θα υλοποιήσει αυτή τη τοπική πολιτική κι' όχι την άλλη. Περισσότερο απ' ότι στις βουλευτικές εκλογές ψηφίζεται ο υποψήφιος για να σκεφτεί αυτός στη θέση του δημότη κι' όχι για να υλοποιήσει κάποιες απόψεις του δημότη.

Γενικά επίσης δεν γίνεται προσπάθεια να συνδεθεί η οποιαδήποτε τοπική πολιτική με τη συνολική πολιτική του τόπου. Στη περίπτωση που ο υποψήφιος ανήκει

σε κάποιο κόμμα μπορούμε φυσικά να θεωρήσουμε ότι εστερνίζεται τη πολιτική του κόμματός του: στη περίπτωση όμως των ανεξαρτήτων υποψηφίων υπάρχει ασάφεια ιδιαίτερα όταν αυτοί υποστηρίζονται από διαφορετικά κόμματα. Και στις δύο περιπτώσεις πάντως υπάρχει ασυνέπεια. Χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια για να διαμορφωθεί μια τοπική πολιτική η οποία να διαπρηθεί ακέραιο το τοπικό της χαρακτήρα και να ευρίσκεται ταυτόχρονα σε μια διαλεκτική σχέση με τη συνολικότερη πολιτική.

Μια τελευταία παρατήρηση αφορά τη χρήση του όρου, «τοπική αυτοδιοίκηση». Είναι σωστό να πούμε ότι η (κάπως) τοπική διοίκηση στη Κύπρο δεν έχει καμιά σχέση με την αυτοδιοίκηση. Η αυτοδιοίκηση συγκεκριμένα κατά τη γνώμη μου δύο έννοιες βαθύτατα δημοκρατικές, την αποκέντρωση της εξουσίας από τη μια και την αποδυνάμωση της από την άλλη προς όφελος της άμεσης δημοκρατικής ενόσκησης της εξουσίας από τους δημότες. Από αυτή τη σκοπιά θα έδινε μεγαλύτερη σημασία στη δημιουργία ενός συνδέσμου γειτονιάς, ή ενοίκων ενός κτιρίου, παρά σ' αυτές τις εκλογές.

ανοικτες πυλες, τρυπια καλπη

χριστοφορος χριστοφορου

Έντεκα σε κάθε εκατό ψηφοφόροι της παλιάς Λευκωσίας εγκατέλειψαν την πόλη μετά το 1983. Τριάντα σε κάθε εκατό οπαδοί του ΑΚΕΛ στράφηκαν προς άλλα κόμματα, ιδιαίτερα προς το ΔΗΚΟ. Οι μετατοπίσεις στην παλιά Λευκωσία είναι αναλογικά πιο μεγάλες από ολόκληρη την περιοχή μέσα στα δημοτικά όρια.

Οι πύλες των τειχών της Λευκωσίας μένουν ανοικτές (εδώ και αιώνες). Ο κόσμος παινοβγαίνει καθημερινά υπάρχουν όμως κι αυτοί που φεύγουν και δεν επιστρέφουν πια. Φεύγουν για να εγκατασταθούν αλλού...

Οι ιδεολογικές πύλες φαίνονταν για χρόνια κλειστές, στον τόπο μας. Ιδιαίτερα στο ΑΚΕΛ, όπου οι καλά οργανωμένοι κομματικοί μηχανισμοί έδειχναν πως η έξοδος ψηφοφόρων και η μείωση της δύναμης του δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Στις 9 του Δεκεμβρίου 1985 πολλές αντιλήψεις αποδείχτηκαν στηριγμένες σε λανθασμένες βάσεις: οι ιδεολογικές πόρτες είναι ανοικτές, σ' όλα τα κόμματα και οι μετακινήσεις του εκλογικού σώματος πολύ πιο μεγάλες από όσο πίστευαν μερικοί.

Έντεκα σε κάθε εκατό ψηφοφόρους που ανήκαν το

1983 στην παλιά Λευκωσία έφυγαν για άλλη διαμονή. Από όσους έμειναν τριάντα σε κάθε εκατό οπαδούς του ΑΚΕΛ το 1981 έχουν εγκαταλείψει το κόμμα, κυρίως για το κόμμα της εξουσίας, το ΔΗΚΟ. Τα ποσοστά δείχνουν πως οι τάσεις που κυριάρχησαν στις εκλογές είναι πιο έντονες μέσα στα τείχη από ότι στο σύνολο του Δήμου Λευκωσίας. Οι μετακινήσεις που σημειώθηκαν είναι μεγάλες, είτε αυτές αφορούν τους ντόπιους είτε τους πρόσφυγες. Το ΑΚΕΛ εγατέλειψαν μαζί κυρίως οι Κερυνιώτες...

Ο ΔΗΣΥ είναι το πρώτο κόμμα ανάμεσα στον πληθυσμό της παλιάς Λευκωσίας. Στις εκλογές του περασμένου Δεκεμβρίου εξασφάλισε 37,7% των ψήφων του ντόπιου πληθυσμού* και σχεδόν το ίδιο ποσοστό (37,8%) από τους πρόσφυγες. Αξίζει να

σημειωθεί πως οι πρόσφυγες Κερυνιώτες έδωσαν στο κόμμα του κ. Κληρίδη ένα από τα πιο ψηλά ποσοστά: 42,6%.

Στη δεύτερη θέση βρίσκεται το Δημοκρατικό κόμμα που πέτυχε 26,8% ανάμεσα στους ντόπιους και ποσοστό κάπως πιο χαμηλό ανάμεσα στους πρόσφυγες (25,5%). Το ΔΗΚΟ έχει την προτίμηση των προσφύγων Αμμοχώστου και Κερυνιώτες σε ίσο σχεδόν ποσοστό (25,0% και 25,9% αντίστοιχα).

Τα ποσοστά του ΑΚΕΛ παρουσιάζουν τις πιο έντονες αποκλίσεις. Με 34,5% είναι πρώτο κόμμα ανάμεσα στους πρόσφυγες Αμμοχώστου ενώ οι πρόσφυγες της Κερυνίας, του έδωσαν μόνο 15,6%. Οι Λευκωσιώτες προτίμησαν να δώσουν χαμηλό επίσης ποσοστό ψήφων στο ΑΚΕΛ (18,9%).

Η ΕΔΕΚ παρουσιάζει αντίστροφη εικόνα από το

ΑΚΕΛ, σε ότι αφορά τις προσφυγικές ψήφους: Πήρε 16% ανάμεσα στους Κερυνιώτες (ξεπέρασε το ΑΚΕΛ κατά μια ψήφο) και μόνο 8,8% από τους πρόσφυγες Αμμοχώστου.

Το ποσοστό που πήρε η ΕΔΕΚ από τον τοπικό πληθυσμό είναι ίσο περίπου με αυτό που πέτυχε ανάμεσα στους Κερυνιώτες, φτάνοντας 15,9%.

Κάπως παράδοξη κατάσταση χαρακτηρίζει το θέμα της αποχής. Ενώ θα περίμενε κάποιος πως ο προσφυγικός κόσμος θα είχε πιο μεγάλο ποσοστό αποχής (λόγω συχνών μετακινήσεων...), συμβαίνει το αντίθετο. Πέντε κομματικοί Αμμοχώστου, 7,3 Κερυνιώτες και 8,8 Λευκωσιώτες - (σε κάθε εκατό) δεν προσήλθαν στις κάλπες.

Συγκρίνοντας την κατάσταση με το σύνολο των ψήφων μέσα στα δημοτικά όρια βλέπουμε σημαντικές διαφορές, ιδιαίτερα στη ψήφο των προσφύγων. Γενικά, το ΑΚΕΛ έχει πιο ψηλά ποσοστά μέσα στα δημοτικά όρια παρά μέσα στα τείχη, παίρνοντας 2,5 και 3,5 εκατοστιαίες μονάδες πιο πολλά από ότι στους ντόπιους και στους Κερυνιώτες αντίστροφα. Η ΕΔΕΚ έχει αντίστροφη εικόνα από το ΑΚΕΛ, με 2 και 1 εκατοστιαίες μονάδες λιγότερο μέσα στα δημοτικά όρια. Το ΔΗΚΟ παρουσιάζει ίδιο ποσοστό στους ντόπιους και ελαφρά πιο χαμηλό στους πρόσφυγες, πιο χαμηλό ποσοστό στους ντόπιους και 3,5 περίπου μονάδες λιγότερο στους πρόσφυγες που κατοικούν στα δημοτικά όρια της Λευκωσίας.

Εντός των Τειχών	Πίνακας εκλογικών αποτελεσμάτων μέσα στα τείχη										
	Ψηφοφόροι	Ψήφισαν	Έγκυρα	ΑΚΕΛ	ΔΗΚΟ	ΔΗΣΥ	ΕΔΕΚ	ΕΚ	ΝΕΔΗΠΑ	ΠΑΜΕ	ΆΛΛΟΙ
A	2706	2575	2538	678	414	918	348	96	44	35	5
		95,2%	98,6%	26,7%	16,3%	36,2%	13,7%	3,8%	1,7%	1,4%	0,2%
Εα	209	198	194	81	30	67	14	1	1		
		94,7%	98,0%	41,8%	15,5%	34,5%	7,2%	0,5%	0,5%		
Εκ	371	348	344	103	54	130	44	5	6		2
		93,1%	98,9%	29,9%	15,7%	37,8%	12,8%	1,5%	1,6%		0,6%
Σε	580	546	538	184	84	197	58	6	7		2
		94,1%	98,5%	34,2%	15,6%	36,6%	10,8%	1,1%	1,3%		0,4%
1981, Βουλευτικές	Σ	3286	3121	3076	862	498	1115	406	102	51	7
			95,0%	98,6%	28,9%	16,2	36,2%	13,2%	3,3%	1,7%	0,2%
1983, Προεδρικές	Σ	3340	3102	3066	1455		1191	420			
			92,9%	98,3%	47,5%		38,8%	13,7%			
1985 Βουλευτικές	Σ	2970	2718	2658	516	708	1006	413			15
			91,5%	97,5%	19,41%	26,6%	37,8%	15,5%			0,6%
Σε	448	419	411	92	105	159	55				
		93,5%	98,1%	22,4%	25,5%	38,7%	13,4%				
Εκ	288	267	263	41	68	112	42				
		92,7%	98,5%	15,6%	25,9%	42,6%	16,0%				
Εα	160	152	148	51	37	47	13				
		95,0%	97,4%	34,5%	25,0%	31,8%	8,8%				
A	2522	2299	2247	424	603	847	358				15
		91,2%	97,7%	18,9%	26,8%	37,7%	15,9%				0,7%

* Χριστοφόρου

Σ = σύνολο

A = αυτοχθόνες, ΕΑ = πρόσφυγες Αμμοχώστου, Εκ = πρόσφυγες Κερυνίας, Σε = σύνολο προσφύγων.

* Περιλαμβάνονται σ' αυτούς οι πρόσφυγες Λευκωσίας τους οποίους δεν μπορούμε (λόγω του συστήματος ψηφοφορίας) να διαχωρίσουμε.

Από το 1981 μέχρι το 1985 το ΔΗΚΟ κερδίζει 210 ψήφους ενώ το ΑΚΕΛ χάνει 350 και ο ΔΗΣΥ 109 ψήφους. Σε ποσοστά η απώλεια του ΑΚΕΛ είναι 8,5 ενώ το ΔΗΚΟ κερδίζει 10,5 η ΕΔΕΚ 2,5 και ο ΔΗΣΥ 1,5 μονάδες...

Εξετάζοντας τις τάσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στις εκλογές του 1981 και του 1985 παρατηρούμε πως σημειώθηκαν πολύ σημαντικές μετατοπίσεις. Το εκλογικό σώμα μειώθηκε κατά 316 άτομα δηλ. ποσοστό 10% περίπου, ενώ υπάρχει μεταστροφή ψήφων ιδιαίτερα από το ΑΚΕΛ και προς το ΔΗΚΟ. Οι διαφορές δύναμης των κομμάτων είναι πιο έντονες στην παλιά Λευκωσία παρά στο σύνολο των αποτελεσμάτων για το Δήμο Λευκωσίας ή στα αντίστοιχα για την Κερυνία και την Αμμοχώστο.

Το ΑΚΕΛ υφίσταται απώλεια τόσο ανάμεσα στους πρόσφυγες Κερυνίας και Αμμοχώστου, όσο και στους Λευκωσιώτες. Η πώση του όμως είναι θεαματική στην περίπτωση των πρώτων: Από 29,9%, η δύναμη του ΑΚΕΛ ανάμεσα στους πρόσφυγες

Κερυνιώτες μειώνεται στο μισό περίπου, στο 15,6%. Η αντίστοιχη μείωση ανάμεσα στους Λευκωσιώτες είναι 7,8 ενώ στους πρόσφυγες Αμμοχώστου είναι 7,3 εκατοστιαίες μονάδες.

Αντίστροφη με το ΑΚΕΛ πορεία ακολουθεί το ΔΗΚΟ που κερδίζει 9,5 - 10,5 εκατοστιαίες μονάδες σ' όλες τις περιπτώσεις. Τα ποσοστά του από 15,5% και 15,7% ανάμεσα στους κατοίκους Αμμοχώστου και τους Κερυνιώτες περνούν στο 25% και το 25,9% αντίστοιχα. Οι Λευκωσιώτες δίνουν στο ΔΗΚΟ 26,8%, δηλ. 10,6 εκατοστιαίες μονάδες πιο πολλά από το 1981. Αξίζει να σημειωθεί πως η δύναμη του κόμματος αυξάνεται όχι μόνο σε ποσοστά αλλά και σε απόλυτους αριθμούς, με κέρδος, 210 ψήφων, ενώ το ΑΚΕΛ χάνει 350 περίπου ψήφους και ο ΔΗΣΥ

109 (στο σύνολο - πρόσφυγες και μη).

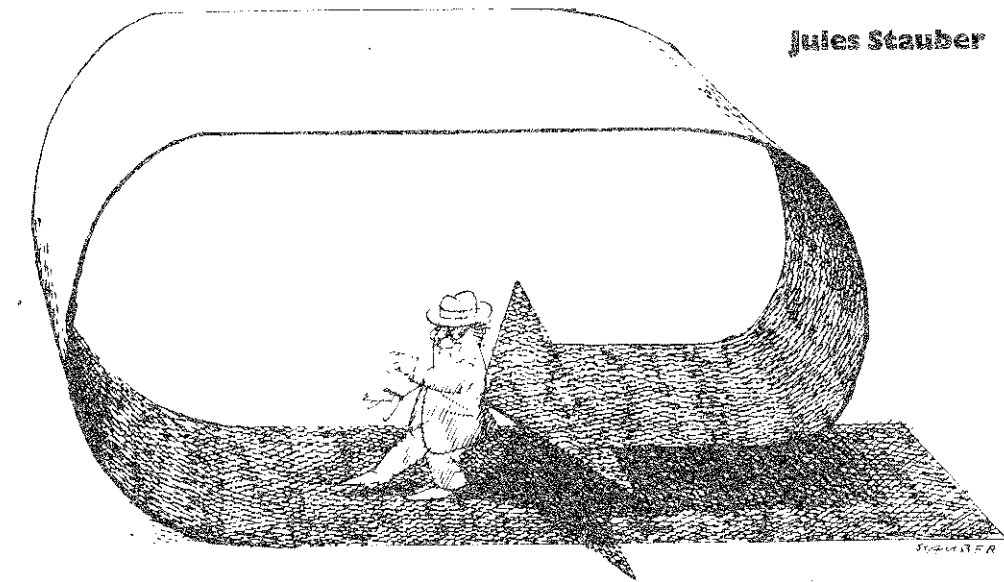
Η δύναμη του ΔΗΣΥ παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των προσφύγων ενώ αυξάνεται ελαφρά (1,5 μονάδες) στους Λευκωσιώτες. Όπως και το 1981 το κόμμα παραμένει πρώτο εκτός από την περίπτωση των προσφύγων Αμμοχώστου όπου η απώλεια 2,7 μονάδων δίνει την πρωτιά στο ΑΚΕΛ (παρά τη μείωση της δύναμης του κατά 7,3 μονάδες). Οι Κερυνιώτες δίνουν στο ΔΗΣΥ 4,8 μονάδες περισσότερο από το 1981.

Η ΕΔΕΚ κερδίζει επτά ψήφους σε σχέση με το 1981, ενώ το ποσοστό της αυξάνεται με πιο μεγάλο ρυθμό. Η δύναμη της ανέρχεται κατά 3,2-2,2 και 1,6 μονάδες ανάμεσα στους Κερυνιώτες, τους Λευκωσιώτες και τους πρόσφυγες Αμμοχώστου αντίστοιχα.

Από πρώτη ματιά φαίνεται πως το πιο μεγάλο μέρος των ψήφων μετακινήθηκε από το ΑΚΕΛ προς το ΔΗΚΟ. Βασικός λόγος είναι η έλξη της εξουσίας απέναντι σε ένα

κόμμα που όχι μόνο συμπεριετέθηκε με το κόμμα της εξουσίας (κάτι που η πρακτική απέδειξε σαν ολέθριο λάθος σε χώρες της δυτικής Ευρώπης) αλλά και παρουσίασε σημαντικές ιδεολογικές αδυναμίες και διάσταση ανάμεσα στις διακηρύξεις και την πράξη. Οι απώλειες του ΑΚΕΛ φαίνονται πιο έντονες από αλλού για ακόμη ένα λόγο: Οι πρόσφυγες που μετακινήθηκαν από την παλιά Λευκωσία (προς κάποιο συνοικισμό ίσως) πιθανό να ανήκουν σε πιο μεγάλο ποσοστό στο ΑΚΕΛ παρά σε άλλο κόμμα. Η κοινωνική τάξη που δίνει δύναμη στο κόμμα έχει ψηλό ποσοστό ατόμων που δικαιούνται σπίτι σε κάποιο συνοικισμό...

Μια έρευνα σε βάθος, που θα στηριζόταν σε κοινωνικοοικονομικά και δημοσιογραφικά δεδομένα, θα δινε οπωσδήποτε πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα θα απεδείκνυε επίσης πως οι μετακινήσεις ακολουθούν πιο πολύπλοκη πορεία: από όλα τα κόμματα φεύγει κάποιο ποσοστό και προς όλα κατευθύνεται κάποιο άλλο.

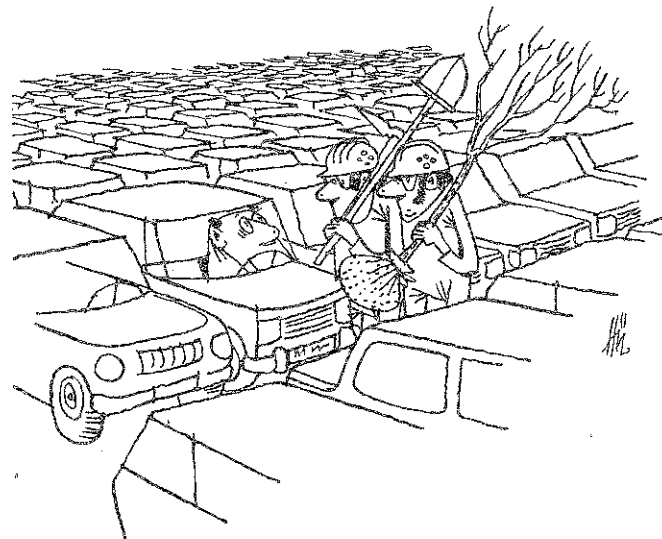
η επιβίωση ενός κτιριακού συγκροτήματος

προλογος και ελευθερη μεταφραση απο τη γιαννα χαραλαμπους

κατοικοι και αυτοδιοικηση

Από το βιβλίο «ανακαίνιση της συνοικίας του Kreurburg (Βερολίνο)», διαλέξαμε να μεταφράσουμε ένα μικρό κομμάτι που δείχνει με ποιο τρόπο η αποφασιστικότητα των κατοίκων και η ενεργητική τους επέμβαση κατάφεραν να λύσουν και να αλλάξουν τη πολιτική του Δήμου για τη συνοικία του Kreurburg. Η περίπτωση του Kreurburg είναι χαρακτηριστική γιατί αυτή η συνοικία γνώρισε στη δεκαετία του 60 ένα μεγάλο κύμα κατεδαφίσεως ανοικοδομήσεως, πράγμα που προκάλεσε μια πραγματική και δυναμική αντίδραση από μέρους των κατοίκων. Αυτή η αντίδραση εκφράστηκε κυρίως με καταλήψεις των άδειων κτιρίων που προοριζόνταν για κατεδάφιση αλλάζοντας έτσι τον συσχετισμό δυνάμεων ανάμεσα στη διοίκηση και στους πολίτες. Σ' όλη αυτή τη διαδικασία έπαιξαν σημαντικό ρόλο 2 οργανισμοί: Η IBA και η AEK.

-IBA: Διεθνής έκθεση αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας του Βερολίνου.

Ernst Mürlimann

-AEK: ομάδα εργασίας για τη δημιουργία επιτροπής ανανέωσης της ζώνης Krottbusser-tor.

Δύο λόγια για την IBA: Η έκθεση αυτή ιδρύθηκε το 1979, και έχει σαν άξονα το θέμα: «το κέντρο της πόλης σαν χώρος ζωής».

Ακολουθεί τη παράδοση των άλλων διεθνών εκθέσεων του Βερολίνου που είχαν σαν σκοπό τη προώθηση νέων ιδεών και τον προσανατολισμό της πολεοδομικής πολιτικής του Δήμου.

42 μόνιμα μέλη (αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι κοινωνιολόγοι κ.α.) κι ένας μεγάλος αριθμός εξωτερικών συνεργατών εξασφαλίζουν τη λειτουργία της έκθεσης.

Η AEK: Η επιτροπή αποτελείται από αντιπρόσωπους όλων των «χώρων» της συνοικίας. Από τους αντιπρόσωπους του γερούσιαστή μέχρι τον αντιπρόσωπο της επιτροπής των καταλήψεων. Η πλειοψηφία των μελών της επιτροπής αποτελείται από τους αντιπρόσωπους των κατοίκων.

Το συγκρότημα 89 που είχε εγκαταλειφθεί σιγά σιγά από τους κάτοικους του μέχρι το 1980, βρίσκεται μέσα στη ζώνη που επηρέαστηκε πιο πολύ από τις κατεδαφίσεις - ανοικοδομήσεις του ανατολικού Kreurburg.

Τις πρώτες κατεδαφίσεις της δεκαετίας του 70 θα ακολουθούσε η ολική κατεδάφιση του συγκροτήματος. Όπως και για τα διπλανά κτίρια επρόκειτο για μια αναδιοργάνωση του οδικού δικτύου σε σχέση με τον αστικό νοτιο-δυτικό αυτοκινητόδρομο. Στη θέση του συγκροτήματος 89 θα γινόταν συνένωση με τον αυτοκινητόδρομο.

Όπως είναι γνωστό τα σχέδια για τον αυτοκινητόδρομο έχουν εγκαταλειφθεί.

1980-1981: μια νέα κατάσταση διαφαίνεται αρκετοί νέοι καταλαμβάνουν τις άδειες κατοικίες, οργανώνουν μια επιτροπή του συγκροτήματος, και με την υλική βοήθεια της IBA, της AEK, και της εκλεγμένης επιτροπής της

συνοικίας, προτείνουν σχέδια για ανακαίνιση των κατοικιών και διαρρύθμιση των ελευθέρων χώρων.

Το πρόγραμμα τους είναι φιλόδοξο:

-Επιδιόρθωση των κατοικιών που έχουν καταληφθεί.

-Δημιουργία μιας πράσινης όασης στη γωνιά του συγκροτήματος.

-Κατασκευή εξοπλισμών και οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Η επιδιόρθωση των κατοικιών γίνεται (όπως αλλού στο Kreurburg) με βάση τις ομάδες αλληλοβοήθειας. Σε μερικές περιπτώσεις η επίβλεψη των εργασιών γίνεται από οργανισμούς επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης, όπως το SPI (Ινστιτούτο κοινωνικής διαπαιδαγώγησης). Το Ινστιτούτο αυτό οργανώνει την επαγγελματική διαπαιδαγώγηση με τέτοιο τρόπο ώστε οι νέοι μαθαίνοντας τη δουλειά στα σπίτια που κατάλαβαν, να καλύπτουν σε ώρες εργασίας τα 15% του κόστους της επισκευής, π.

σοστό που θα έπρεπε να καλύψουν για να μπορούν να χρησιμοποιήσουν έπειτα αυτές τις κατοικίες.

Αξίζει να διηγηθούμε το ιστορικό της δημιουργίας του πράσινου χώρου στη γωνιά του συγκροτήματος, που βρίσκεται, σε «στρατηγικό σημείο». Ο Δήμος θεωρεί την άχτιστη αυτή γωνιά ντροπή για την πόλη γιατί είναι το πρώτο πράγμα που βλέπει κανείς όταν πλησιάζει το κτιριακό συγκρότημα. Ο Δήμος σκοπεύει να χτίσει εκεί πέρα ένα εφταόροφο γωνιακό κτίριο πολυτελείας. Όμως για να γίνει αυτό χρειάζεται να κατεδαφιστεί το διπλανό κτίριο (κοντά στο κανάλι) το οποίο όμως είναι καταλημμένο και επιδιορθώνεται.

Τόσο οι ομάδες αλληλοβοήθειας όσο και η επιτροπή του συγκροτήματος αποφασίζουν να μεταφέρουν τον χώρο αυτό σε πράσινη γωνιά, να φυτέψουν δέντρα, και να τον προεκτείνουν μέχρι τη γέφυρα, δημιουργώντας μ' αυτό τον τρόπο ένα πράσινο πεζόδρομο, και δίνοντας έτσι μια πιο ευχάριστη όψη στο συγκρότημα (κυρίως) σε σχέση με το εφταόροφο κτίριο το οποίο δεν θέλουν). Ο χώρος καθαρίζεται και αρχίζουν να γίνονται οι προεργασίες. Το IBA για να υποστηρίξει τους νέους, εγγράφει την επιδιόρθωση των κτιρίων στο πρόγραμμα τους, αντισταθμίζοντας ταυτόχρονα τα σχέδια του Δήμου για πολυκατοκία. Γίνονται σχέδια για τη διαρρύθμιση του χώρου σύμφωνα με τις επιθυμίες των κατοίκων. Οι 2 πιθανές λύσεις - πολυκατοκία ή πράσινος χώρος έρχονται τώρα σε αντίθεση και φαίνονται ασυμβίβαστες. Το 1983 μετά από πολλές συζητήσεις, ο Δήμος (χωρίς ωστόσο να εγκαταλείψει τα σχέδια) παραχωρεί στους νέους μια προθεσμία μέχρι το 1987, ημερομηνία μέχρι την οποία θα πρέπει να παρθεί μια απόφαση. Στο μεταξύ οι νέοι μετατρέπουν κι' άλλους χέρσους χώρους του συγκροτήματος σε πράσινους χώρους ή σε χώρους αναψυχής: Η σημερινή κατάσταση παρουσιάζεται ως εξής:

-50 κατοικίες, έχουν επι-

διορθωθεί πλήρως ή βρίσκονται σε τελικά στάδια επιδιόρθωσης.

-Οι εγκαταστάσεις του ειδικού εξοπλισμού για παράλυτους έχουν γίνει.

-Η γωνιά τους συγκροτήματος χρησιμοποιείται από τους νέους.

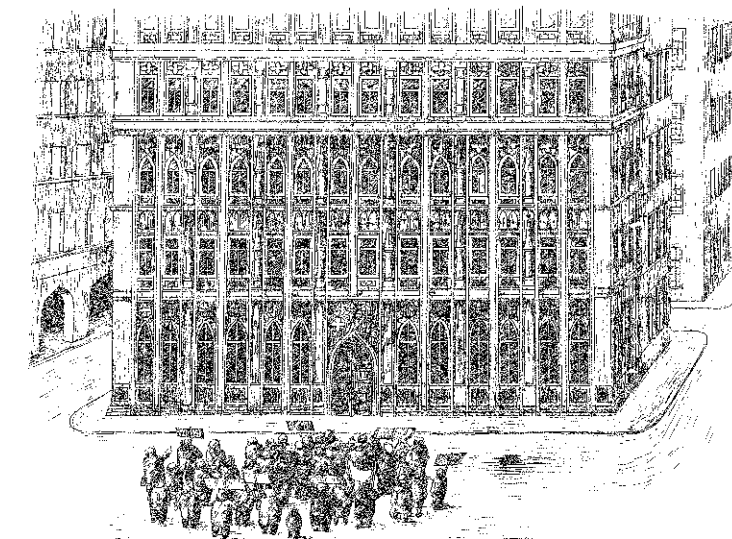
-Οι χέρσοι χώροι μετατράπηκαν σε χώρους αναψυχής ή πρασίνου.

Η προώθηση πολλών σχεδίων (με την υποστήριξη της IBA) για διάφορα κτιριακά απέτρεψε τον Δήμο από του να μετατρέψει και το συγκρότημα 89 σε πειραματικό χώρο. Οι μαχητικές πρωτοβουλίες των νέων για διάσωση και ανακαίνιση των κατοικιών και δημιουργία χώρων αναψυχής και πρασίνου, επικροτήθηκαν όχι μόνο από

τους οργανισμούς που δρουν στη συνοικία (IBA, AEK, εκλεγμένη επιτροπή της συνοικίας) αλλά και από τους κατοίκους της περιοχής. Πρέπει να αναφέρουμε ότι σήμερα ο χώρος εκτιμάται πολύ απ' όλους τους κατοίκους της πόλης οι οποίοι συνηθίζουν να πηγαίνουν συχνά στο κανάλι.

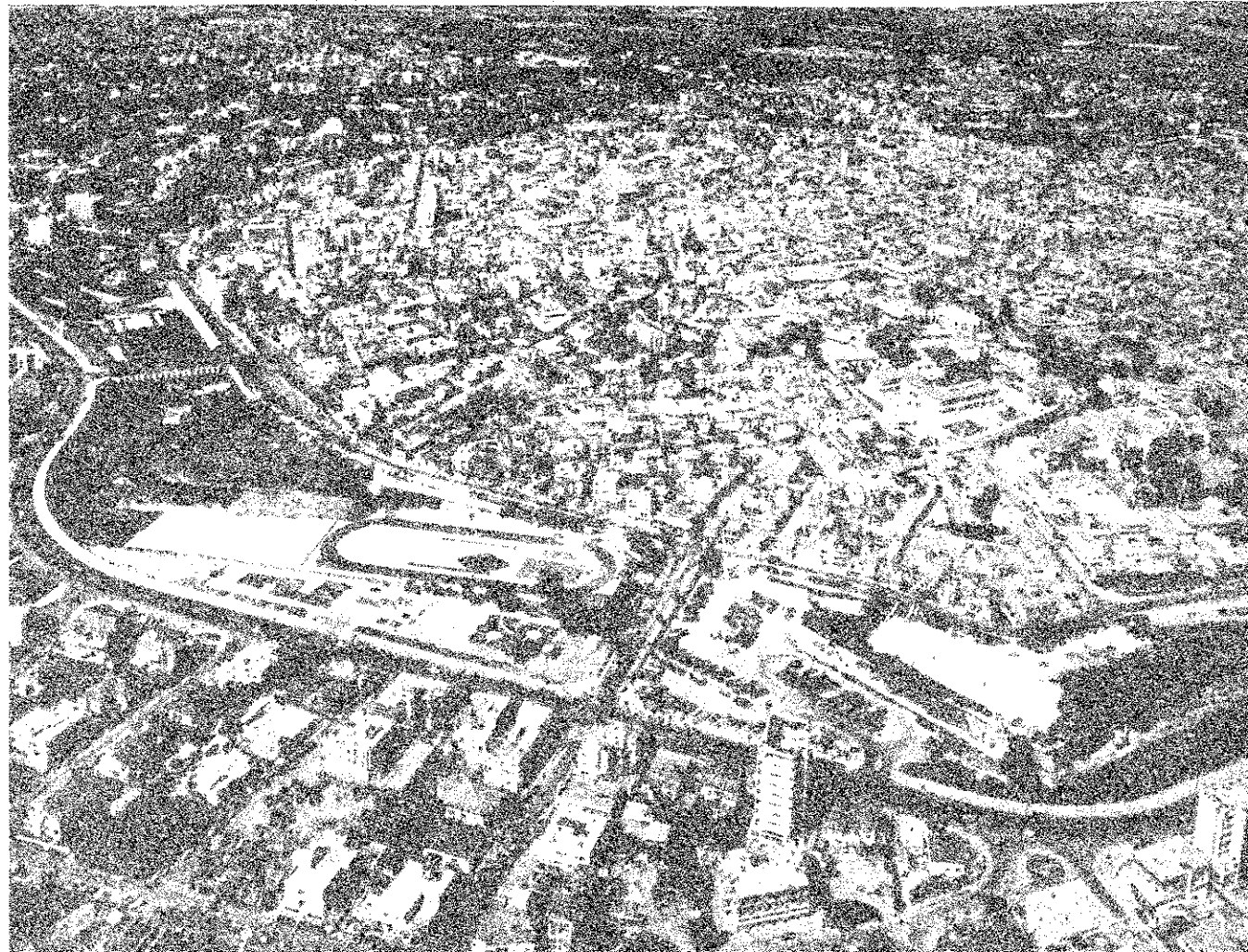

Reiner Zimnik

Reiner Zimnik

η συμμετοχή, της συμμετοχής...

Λίγος κόσμος παρακολούθησε τη διάλεξη του Σπύρου Κοντόπουλου που έγινε στις οχτώ τ' Απριλίου στα πλαίσια του Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου. Είχε θέμα τη συμμετοχή των κατοίκων στην οργάνωση της πόλης. Η χαμηλή προσέλευση του κοινού αποδειχνει για

Θέλεις ν' αρχίσουμε με τη διαφοροποίηση των όρων «αποκέντρωση» και «αποδυνάμωση» του κέντρου όπως την καθόρισες στη διάλεξη σου;

Ναι. Ο όρος αποκέντρωση σημαίνει απλώς τη δημιουργία πολλών κέντρων. Η ανάπτυξη των σημερινών πόλεων δημιουργεί ένα σωρό προβλήματα προς τα οποία η πόλη αντιδρά (μιλώ για την από τα πάνω αντίδραση των αρχών) με μια διοικητική και παραγωγική αποκέντρωση. Ταυτόχρονα όμως το άτομο, ο πολίτης παραμένει παθητικός. Δεν υπάρχει ενεργητική στάση απέναντι στα προβλήματα της πόλης ενώ η ίδια η πόλη καταπίνει το άτομο. Είναι περιττό να πω ότι το να ψηφίζει κάποιος κάθε λίγα χρόνια δεν αποτελεί καμιά

ενεργητική στάση, αλλά μάλλον παθητική! Σαν εναλλακτικό όρο προτείνω λοιπόν την αποδυνάμωση των κέντρων δηλαδή μια ενεργητική πλέον συμμετοχή των ανθρώπων στην αντιμετώπιση των αναγκών τους, την από τα κάτω διεκδίκηση του «τι» και του «πως» η ζωή θα γίνει καλύτερη...

Στη διάλεξη σου έδωσες μεγάλη σημασία στην «από τα κάτω» δραστηριοποίηση των πολιτών. Θέλεις να μου πεις λίγα πράγματα πάνω σ' αυτό;

Ο ακρογωνιαίος λίθος είναι η συμμετοχή του λαού στη διαμόρφωση των όρων της ζωής του. Η ευθύνη της ύπαρξης του πρέπει να περάσει στα χέρια του. Φαίνεται εκ πρώτης όψεως ουτοπικό. Αλλά ξεκινάω από τη σκέψη

πολλοστή φορά ότι άμα θέλεις κόσμο πρέπει να φέρνεις Σαββόπουλο κι ότι η συμμετοχή των λευκωσιτών στην οργάνωση της πόλης θα καθυστερήσει ακόμα λίγο. Δημοσιεύουμε εδώ μια συνέντευξη του Σπύρου Κοντόπουλου με τον Κωστή Αχνιώτη, πάνω στο ίδιο θέμα.

Όταν φτειάχνεται κάτι για σένα νομίζεις ότι είναι κατάχτηση ενώ στην πραγματικότητα είναι δοσμένο. Η ρεφορμιστική ιδεολογία είναι αυτό. Μετά από χιλιάδες αγώνες σου δίνονται λίγα ψιχούλα. Τα οικονομίστικα αιτήματα είναι εν τέλει ρεφορμιστικά.

Όταν φτειάχνεται κάτι για σένα νομίζεις ότι είναι κατάχτηση ενώ στην πραγματικότητα είναι δοσμένο. Η ρεφορμιστική ιδεολογία είναι αυτό. Μετά από χιλιάδες αγώνες σου δίνονται λίγα ψιχούλα. Τα οικονομίστικα αιτήματα είναι εν τέλει ρεφορμιστικά.

Έρχεται π.χ. στη Λευκωσία (υπάρχουν και στην Ελλάδα πόλεις της τάξης της Λευκωσίας) η αρχή από τα πάνω και καθορίζει ότι αυτές είναι συνοικίες, εδώ είναι πράσινο, εδώ είναι δρόμος. Ο άνθρωπος υπάρχει σαν άτομο, δεν

έχει συνείδηση ότι ανήκει σ' ένα σύνολο. Οι πρωτοπορίες πρέπει να δουλέψουν προς την κατεύθυνση αυτή, να βοηθήσουν να δημιουργηθεί αυτή η συνείδηση - η κοινωνική συνείδηση.

Παράλληλα η παρέμβαση από τα πάνω θα συνεχίζεται. Είναι μια ιστορική αντίθεση όλα κερδίζονται και τίποτε δε δίνεται δυστυχώς.

Το πρόβλημα φαίνεται ότι δυστυχώς ο άνθρωπος δεν συνειδητοποιεί εκ των προτέρων αλλά εκ των υστέρων. Κι είναι δραματικό γιατί ο Αθηναίος για να δώσει λύση στο πρόβλημα του, τουλάχιστον σαν κάτοικος μιας πόλης πρέπει να τη χαλάσει θάλαγε κανένας και να την κτίσει από την αρχή, ενώ ο Λευκωσιότης δε καταλαβαίνει γιατί

να μη κτιστούν μεγάλες πολυκατοικίες, κ.τ.λ. έχει ταυτίσει δηλαδή, την έννοια της προόδου με τις μεγάλες πολυκατοικίες, ξενοδοχεία πάνω στην άμμο πιο πολλά αυτοκίνητα, κ.τ.λ. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα οικόπεδα που βρίσκονται κοντά σε αρτηρίες είναι πιο ακριβά. Και επομένως, φαίνεται ότι η συνείδηση λειτουργεί δι-ορθωτικά στη ζημιά που έχει ήδη γίνει. Επομένως αρχίζουμε πολύ αμυντικά. Γι' αυτό και διερωτούμαι κατά πόσο, όλη αυτή η ιδεολογία που περιγράφεις και που είναι γέννημα της βιομηχανικής Ευρώπης, είναι δυνατό να περάσει εδώ, αν θεωρήσουμε ότι είναι ορθή. Γι' αυτό και η διάλεξη σου φάνηκε πολύ θεωρητική.

Κοίταξε να δεις σ' αυτό το θέμα που λες, μιλάμε τώρα για τη Λευκωσία, θεωρώ ότι η Λευκωσία κτίζεται μεν, κι αυτή είναι μια διαδικασία που ξεκινά απ' τα πάνω.

Έρχεται η αρχή και λέει, εδώ θα χτίσουμε πολυκατοικίες, εδώ θα χτίσουμε δεν ξέρω τι, πράσινο κ.λπ. Δηλαδή είναι μια διαδικασία που αρχίζει απ' τα πάνω. Αυτό που λέω εγώ αφορά την υφιστάμενη κατάσταση της Λευκωσίας όπου υπάρχουν οι συνοικίες με τα δικά τους χαρακτηριστικά. Η κάθε συνοικία, η κάθε γειτονιά αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα, δεν είναι μόνο τα προβλήματα των μεγαλουπόλεων όπως είναι η Αθήνα, Λονδίνο, Λος Άντζελες κ.λπ. αλλά είναι και τα προβλήματα μικρότερων πόλεων, δηλαδή πόλεις της τάξης της Λευκωσίας υπάρχουν αντίστοιχα και στην Ελλάδα, σε πληθυσμό εννοώ και έχουν κι αυτές τα ίδια προβλήματα που έχει η Αθήνα. Το θέμα είναι ότι δεν υπάρχει αυτή η συνείδηση, η συνείδηση των αναγκών των καθημερινών μας αναγκών. Το κυρίαρχο στοιχείο που επικρατεί είναι ότι εμείς πρέπει να δουλέψουμε σαν άτομα κυρίως, αλλά και σαν σύνολο. Και είναι αυτό το λεπτό πέρασμα θα λέγαμε από την μια κοινωνική κατάσταση στην άλλη κοινωνική κατάσταση, που αυτό οι κάποιες πρωτοπορίες, κάποιες προωθημένες διανοητικές σκέψεις, θα πρέπει να το βάλουν σα θέμα και να παλέψουν προς σ' αυτή την κατεύθυνση.

Κάποιες είναι οι κινητήριες δυνάμεις πάντα, δηλαδή δεν περιμένουμε ποτέ η συνείδηση να είναι κοινωνική σε μια βασική κλίμακα, γίνεται έτσι μετά από μια κοινωνική διαδικασία, κάποιες παρεμβάσεις. Λοιπόν... αυτές είναι οι προωθημένες κοινωνικά σκέψεις, που παρεμβαίνουν και δημιουργούν αυτό το κίνημα προς τις κοινωνικές ανάγκες, δηλαδή γίνεται συνείδηση σιγά-σιγά. Κι' αυτό και μεγαλώνει αυτή η συνείδηση, τόσο αργά και σταδιακά. Όσο για την άλλη μεριά έχουμε την παρέμβαση από τα πάνω.

απο τη γνώση στη συνολική κοινωνική παρέμβαση

Δηλαδή όσο εγκαθίσταται, καθιερώνεται πολυκατοικίες, γίνεται καταστροφή τέλος πάντων του περιβάλλοντος τόσο ο κόσμος αποκτά συνείδηση, βέβαια με τη βοήθεια των προωθημένων διανοητικών σκέψεων. Είναι μια ιστορική διαδικασία ακόμα και η συνείδηση δε χαρίζεται, βέβαια σ' ότι αφορά την Αθήνα ή τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες, (ανεπτυγμένου καπιταλισμού), φτάσαμε στο σημείο να μιλούμε για «τέτοιου είδους πολεοδομία» για «τέτοιου είδους κοινωνική παρέμβαση» μετά από την καταστροφή του περιβάλλοντος. Αυτό είναι γεγονός, αλλά αυτή την εμπειρία δεν πρέπει να μην την μεταφέρουμε σε μια κλίμακα θα λέγαμε παγκόσμια, όπου μπορούμε κι' όπου βρισκόμαστε. Δηλαδή να προλάβουμε τα από δω και πέρα, διότι τα κέντρα είναι τα ονομαστά. Έτσι είναι η Αθήνα, είναι το Μιλάνο. Ακόμα και στη Θεσσαλονίκη σήμερα μπορούμε να παρέμβουμε ακόμα και στην Αθήνα, δεν λέω ότι δε μπορείς να παρέμβεις. Δεν πρέπει να ξεκινήσουμε με την αντίληψη ότι έγινε έγινε και αφού έγινε αποκτούμε εμείς τη συνείδηση. Έχουμε τη γνώση πλέον, υπάρχουν οι προωθημένες διανοητικές σκέψεις όπως έλεγα και πιο πάνω. Αυτές οι προωθημένες διανοητικές σκέψεις έχουν πια το χρέος να παρέμβουν και να βοηθήσουν να μη καταστραφεί το σύνολο του περιβάλλοντος.

Δηλαδή Σπύρο τώρα, αν προσπαθούσαμε να συνοψίσουμε λίγο αυτό που ει-πελίζεις σε σχέση με την παραδοσιακή αριστερή πολιτική, προς την οποία προφανώς απευθύνεσαι... πώς θα το κάναμε.

Τι απαιτεί αυτό το πράγμα κατ' αρχήν: Και τα υφιστάμενα κόμματα στην πλειοψηφία τους ακόμα και τα προοδευτικά, αριστερά κόμματα έχουν ενταχθεί στην αντίληψη των κοινωνικών θεσμών που οδηγούν τον πολίτη στην κοινωνική υποταγή. Δυστυχώς έτσι είναι το πράγμα, χωρίς αυτό που λέω να θέλει να δημιουργήσει την εντύπωση της αντιθεσμικής πολιτικής παρέμβασης δηλ. της εξτρεμιστικής. Και τα κόμματα εάν τα πάρουμε σαν ένα θεσμό στο σύνολο μέσα στα δημοκρατικά πλαίσια των υφιστάμενων κοινωνιών μπορούν να αποκτήσουν συνείδηση μέσα από τα κοινωνικά κινήματα. Δηλαδή πιτεύω ακράδαντα στην ύπαρξη των κοινωνικών κινήματων και νομίζω ότι είναι αυτά που μπορούν να καθορίσουν και την πολιτική στάση των κομμάτων σε μια εκτενέστερη κλίμακα, δηλαδή αυτό έχει αρχίσει να ισχύει πάρα πολύ και το λαμβάνουν υπ' όψη τους σε μια πανευρωπαϊκή κλίμακα. Μιλώ για Ιταλία, Γερμανία, Ελλάδα, όπου τα κόμματα δε μπορούν πλέον να μιλάνε εκ του ασφαλούς, και από τα πάνω, οι κάποιες κεντρικές επιτροπές, κάποιες γραμματείες κ.τ.λ. χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψη την ύπαρξη αυτών των κοινωνικών κινήματων, που τους διαμορφώνουν μια πολιτική στάση, και πλέον με πολύ μεγάλη δυσκολία εκφράζονται χωρίς να έχουνε κι' ένα διάλογο με αυτά.

Είναι το οικολογικό κίνημα, που υπάρχει, είναι επίσης το γυναικείο κίνημα το οποίο είναι ισχυρότατο, τα κινήματα τα ενωποιητικά θα λέγαμε της αριστεράς, είναι άτομα που βρίσκονται εκτός κομμάτων και είναι μια μεγάλη μάζα ατόμων. Προς το παρόν όσο αφορά την Ελλάδα είναι αυτά. Αυτά που έχουμε επηρεάσει πάρα πολύ είναι περι-οδικά διάφορα, περιοδικά πολιτικά, τα οποία μιλάνε για χιλιάδες προβλήματα, δεν είναι μόνο τα πολιτικά προβλήματα Παπανδρέου, Καραμανλή ξέρω γω, Μητσοτάκη κ.λπ. αλλά μιλάνε για τα προβλήματα του τόπου τα καθημερινά τα οποία έχουν επηρεάσει και που βέβαια αναφέρονται πια στις εφημερίδες, γράφονται κάθε μέρα στον τύπο που έχει στέγη μιλάω για «Αυγή» «Ριζοσπάστη» όπου δεν μπορούν πλέον να μη τα πάρουν υπ' όψη τους. Π.χ. το νεολογιστικό που είναι επί μέρους κίνημα, το κίνημα των επαγγελματι-οβιοτεχνών, δηλαδή, μιλάω

δειγμένα, δεν είναι ουτοπικές αντιλήψεις, αλλά μιλάω για συγκεκριμένες ιστορικές εξελίξεις, οι οποίες δίνουν την δυνατότητα και ενθαρρύνουν βέβαια τους όσους σκέφτονται την από τα κάτω παρέμβαση και διαμόρφωση μιας νέας κοινωνίας να αισθάνονται κάπως πολύ ευδυναμωμένοι για να προχωρήσουν προς σ' αυτή την κατεύθυνση. Άλλωστε αυτά που λέω αν θέλεις, και σ' αυτή τους την έκφραση τη σημερινή έχουν υπάρξει ιστορικά και στο παρελθόν. Και όπως μίλησα χτες (Σ.Σ. στη διάλεξη) και είπα για τη Σοβιετική Ένωση και τα καλλιτεχνικά της κινήματα, τα οποία διαμορφώσαν μια αντίληψη, κοινωνική αντίληψη, η επανάσταση του 1917 καθορίστηκε πάρα-πάρα πολύ από την παρέμβαση και τη συμμετοχή αυτών των κοινωνικών καλλιτεχνικών κινήματων. Αυτά στο σύνολο τους δημιούργησαν, διαμόρφωσαν και μια κοινωνική συνείδηση παράλληλα. Σήμερα φυσικά εκφράζονται διαφορετικά.

Η εκτίμηση που κάνεις είναι περίπου η Ευρωπαϊκή, δεν είναι; Εδώ πιο συγκεκριμένα για την Αθήνα για παράδειγμα, για την Ελλάδα, γίνε πιο συγκεκριμένος, δηλ. πια είναι αυτά τα κινήματα και ποιός νομίζεις ότι επηρεάζουν...

Είναι το οικολογικό κίνημα, που υπάρχει, είναι επίσης το γυναικείο κίνημα το οποίο είναι ισχυρότατο, τα κινήματα τα ενωποιητικά θα λέγαμε της αριστεράς, είναι άτομα που βρίσκονται εκτός κομμάτων και είναι μια μεγάλη μάζα ατόμων. Προς το παρόν όσο αφορά την Ελλάδα είναι αυτά. Αυτά που έχουμε επηρεάσει πάρα πολύ είναι περι-οδικά διάφορα, περιοδικά πολιτικά, τα οποία μιλάνε για χιλιάδες προβλήματα, δεν είναι μόνο τα πολιτικά προβλήματα Παπανδρέου, Καραμανλή ξέρω γω, Μητσοτάκη κ.λπ. αλλά μιλάνε για τα προβλήματα του τόπου τα καθημερινά τα οποία έχουν επηρεάσει και που βέβαια αναφέρονται πια στις εφημερίδες, γράφονται κάθε μέρα στον τύπο που έχει στέγη μιλάω για «Αυγή» «Ριζοσπάστη» όπου δεν μπορούν πλέον να μη τα πάρουν υπ' όψη τους. Π.χ. το νεολογιστικό που είναι επί μέρους κίνημα, το κίνημα των επαγγελματι-οβιοτεχνών, δηλαδή, μιλάω

αυτούς τους μηχανισμούς τι κάνουμε;

Αυτοί οι μηχανισμοί υπάρχουν. Κι υπάρχουν ενάντια στα όποια κινήματα, γι' αυτό λέω όσο βγαίνεις προς τα έξω για παράδειγμα και χρησιμοποιείς βία, βία θα πάρεις, ότι βία ασκήσεις τέτοια βία θα πάρεις. Ενώ αν είναι μια πολιτικοιδεολογική βία που σου ασκούν εσύ ασκείς αντίστοιχη. Εκεί δε μπορεί να βγει ο άλλος και να σε κτυπήσει, και η συνειδηση επαιξάνεται πολύ περισσότερο, είναι μια σύγκρουση, θάχεις μικροσυγκρούσεις, μικροπροβλήματα που καθημερινά συμβαίνουν και σ' όποια κλίμακα. Αυτή η βία που σου ασκείται και η αντίβια που ασκεί εσύ σου δίνει τη δυνατότητα της ανάπτυξης της συνειδησης σου.

Ο στρατός, διότι αν λειτουργήσεις μέσα από τους ιδεολογικούς δικούς σου μηχανισμούς πλέον, κάπου σου έχει αποδυναμωθεί, γιατί κι ο στρατός είναι το άτομο που ιδεολογικά έχει εξοπλιστεί κ.λπ. Άρα κι ο στρατός σαν ένας μηχανισμός καταστολής αποδυναμώνεται ιδεολογικά, δεν μπορεί να λειτουργήσει, αλλά αυτό είναι ένας πολύ μακροπρόθεσμος στόχος που πιθανό να λειτουργήσει, πιθανό να μη λειτουργήσει. Άρα αυτό που έχεις εσύ να αντιμετωπίσεις είναι η αστυνομία, που πιθανό αυτή να σε αντιμετωπίσει βίαια στο βαθμό που εσύ λειτουργείς πολιτικά και ιδεολογικά μέσα στο χώρο. Είναι πολύ δύσκολο να ασκήσει επάνω σου βία όσο εσύ δεν ασκείς βία σε κανένα.

Ας πάρουμε το θέμα της αυτοματοποίησης, ακόμα και των μηχανισμών καταστολής. Βλέπω μια αποξένωση της παραγωγής από το άτομο, που εντείνεται όλο και περισσότερο. Ένα πράγμα είναι η ανάπτυξη των κινήματων όπως την περιγράφεις, κι' ένα άλλο πράγμα είναι η αποξένωση όλο και περισσότερο της παραγωγής πράγμα που όπως καταλαβαίνεις, λες και υπάρχει μια παράλληλη κίνηση που εκμηδενίζει εν τέλει το προχώρημα των κινήματων.

Μιλάς για την τεχνολογική επανάσταση που έχει συντελεστεί τα τελευταία χρόνια, η οποία όντως αποξενώνει το άτομο από την παραγωγή. Νομίζω ότι και στην περίοδο

της βιομηχανικής επανάστασης είχαμε πάλι τα ίδια αποτελέσματα, η πρώτη πάλι περίοδος ήταν εκείνη που και στη βιομηχανική επανάσταση και στη βιομηχανική επανάσταση σου ασκούν οι μάζες, ο κόσμος διερωτάτο τι γίνεται, από αγρότης είχε μετατραπεί σε βιομηχανικό εργάτη ξαφνικά, όπου είχε τα πάντα, τα αιτήματα τα προηγούμενα είχαν εκπληρωθεί, είχαμε τη βιομηχανική επανάσταση, το ερώτημα είχε τεθεί ιστορικά και στο παρελθόν, η ιστορία πάλι η ίδια έδωσε την απάντηση από μόνη της, δηλαδή η ίδια όποιος μορφής εξέλιξη κι' αν σου δώσουν τεχνολογικά, τεχνοκρατικά δε μπορεί να σου λύσει κανένα πρόβλημα, ούτε να αποξενώσει. Αποξενώνει προσωπικά του δίνει μια απάντηση στα αιτήματα του προς το παρόν αλλά και στις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες τα κινήματα δεν έχουν πάψει να υπάρχουν και να αναπτύσσονται παρ' όλη αυτή τη μετατροπή της παραγωγικής διεργασίας. Μέσα σ' αυτό το ίδιο το κίνημα βρίσκεται η απάντηση, γιατί δεν εκπληρώνονται τα αιτήματα του.

κοινωνικά κινήματα και διεθνής δυναμική

Ο Διεθνισμός. Τι έχεις να πεις, πάνω σ' αυτό;

Είναι ένα καυτό ερώτημα. Συντελούνται διάφορα πράγματα σήμερα, Ε.Ο.Κ. κ.λπ. τα κινήματα δεν είναι πια ξένα, δηλ. οι όποιες υπρεκτίβες δίνονται σε κάποια χώρα, δηλ. η κατάκτηση π.χ. του εργατικού ή του φοιτητικού ή του γυναικείου κινήματος σε κάποια χώρα, αυτόματα θεσμοθετείται και μεταφέρεται και σε κάποια άλλη χώρα. Αν τα δούμε από αυτή την άποψη, από τα πάντα τα κινήματα, όπου κι' αν υπάρχουν σήμερα, σε μια ευρωπαϊκή κλίμακα τουλάχιστον στην ακτίνα δράσης που μπορούμε να υπάρξουμε, δε μιλάω τώρα για τα κινήματα των Η.Π.Α., ή Λατινικής Αμερικής, Αυστραλίας κ.λπ. αλλά μιλάω για τα πολύ κοντινά μας με τα οποία έχουμε και μια συναλλαγή. Δίνει τη δυνατότητα και θεσμικά όχι γιατί μας το έχουνε χαρίσει αλλά έχει καταχτηθεί αυτό το

πράγμα κι' έχω παράδειγμα πολύ συγκεκριμένο γι' αυτό το πράγμα που λειτουργεί και μέσα στην Ε.Ο.Κ. η ομάδα η γυναικεία όπου για να καταχτηθεί αυτό σ' επίπεδο Ε.Ο.Κ., δόθηκε μάχη. Μα πού πάτε... Τι κάνετε... Τι θέλετε μια από δω μια από κει. Τελικά το καταχτήσανε. Κι' υπάρχει συνάθροιση γυναικών σε ταχτά χρονικά διαστήματα που κινούνται πλέον σε μια πανευρωπαϊκή κλίμακα. Τα προβλήματα είναι κοινά. Τα κινήματα αναπτύσσονται σε κάθε χώρα με τις υποκειμενικές ανάγκες που υπάρχουν στην κάθε χώρα αλλά δεν παύουν αυτά να έχουν τη δυνατότητα της δυναμικής του να εξαπλωθούν σε μια Πανευρωπαϊκή κλίμακα. Υπάρχει δυνατότητα σήμερα η τεχνολογία από τη μία μεριά καταστρέφει, αλλά η τεχνολογία είναι πως τη χρησιμοποιείς παράλληλα. Εάν τη χρησιμοποιείς εσύ όπως θέλεις, μπορείς, σου δίνει τη δυνατότητα της ευρύτερης επικοινωνίας σ' ένα εχτενέστερο επίπεδο, άρα να αναπτυχθεί το κίνημα στο σύνολο του, η ενημέρωση, η πληροφόρηση. Αυτοί τα χρησιμοποιούν (τα καθεστώτα) με το κριτήριο της καταστολής, έτσι που να σε αποδυναμώσουν διανοητικά, πολιτικά, ηθικά, κοινωνικά, να σε κάνουν άτομο μεμονωμένο, αποδυναμωμένο. Εσύ μπορείς να χρησιμοποιήσεις αυτά να γίνεις άτομο σύνολο, κοινωνικό δηλαδή.

Για να χρησιμοποιήσω δηλαδή έτσι κάπως σχηματικά τα πράγματα σε αντιπαράθεση με την κλασική στρατηγική του κτισίματος διεθνών κομμάτων ή διεθνών συνδικάτων αντιπαράθεσης πια μια διεθνή συνεργασία των κάθε λογής κινήματων.

Ναι, ο διεθνισμός όπως παλιά είχε ειπωθεί, δεν νομίζω ότι μπορεί να έχει υπόσταση σήμερα.

(Εδώ παρεμβαίνει η Φάνη Δημητρακούδη που συνοδεύει το Σπύρο και μας λέει περισσότερα για τη γυναικεία ομάδα της Ε.Ο.Κ.).

— Ονομάζεται δίκτυο γυναικών Ευρώπης και είναι γυναικείες εκπρόσωποι μη κυβερνητικών οργανώσεων, αυτόνομων οργανώσεων που ωστόσο έχουν καταφέρει να αναγνωριστούν από την ΕΟΚ σαν ομάδα πίεσης, και

σαν ομάδα πίεσης λειτουργούν από όλες τις χώρες μέλη της κοινότητας και ευρισκόμενες κάθε τόσο, ορίζουν από πριν την επόμενη συνάντηση και θέτουν κάποια ζητήματα που αφορούν τους πολίτες της Ευρωπαϊκής κοινότητας, τους εργαζόμενους και σ' ορισμένα θέματα ειδικότερα τις γυναικείες Ευρωπαϊκές, όπου αφού εξετάσουν το ζήτημα τους, το θέμα που έχουν θέσει επιστρέφουν σε αντιπροσωπείες στη χώρα τους και προσαπούν να ασκίσουν πίεση στους Ευρωβουλευτές τους, πάνω στις θέσεις που έχουν οι ίδιοι επεξεργαστεί στις συναντήσεις τους έτσι ώστε να επιφέρουν κάποια αλλαγή στη νομοθεσία της ΕΟΚ ή η ΕΟΚ να δεχθεί κάποιες απόψεις και να δημιουργήσει κάποια νομοθεσία που να είναι υπέρ των εργαζομένων. Τώρα πρόσφατα έγινε μια συνάντηση του δικτύου (για συναντώνται στην Ελβετία, μια στις Βρυξέλλες κ.λπ.) κι' αυτή τη φορά συζητήσαν το θέμα της εργαζόμενης γυναικείας, της ευρωπαϊκής, και φυσικά δεν περιορίστηκαν στο ιδιαίτερο καθεστώς που διέπει την εργαζόμενη στην Ευρώπη αλλά αναφέρθηκαν και στην ανάγκη που υπάρχει για να προστατευθεί ο εργαζόμενος άνθρωπος, άτομο στην Ευρώπη, και μας έλεγε αυτή η φίλη που συμμετέχει ότι υπάρχει δημιουργείται αυτή την ώρα, σχεδιάζεται μια νομοθεσία που θα είναι πάρα πολύ σε βάρος των εργαζομένων όπου ο εργοδότης θα έχει τη δυνατότητα να τον χρησιμοποιεί όποια ωράρια θέλει (part time) κατ' αρχήν με το πρόσχημα ότι έτσι χτυπιέται η ανεργία από τη μια μεριά, από την άλλη μεριά όμως η πληρωμή ωριαία θα είναι αυτή που ισχύει και σήμερα, δηλ. αποτέλεσμα να πληρώνεται πολύ λιγότερο, να αμείβεται πολύ λιγότερο, που σημαίνει ίσως μια μείωση της ανεργίας από τη μια αλλά μια επέχταση της φτώχειας από την άλλη. Και προσταθούν τώρα να ενημερώσουν τον κόσμο, γιατί τελικά οι ενδιαφερόμενοι, που είμαστε όλοι εμείς τα εκατομύρια των ευρωπαϊκών εργαζομένων, δεν έχουμε ιδέα για όλα αυτά που γίνονται, που μαγειρεύονται ανάμεσα στους Ευρωβουλευτές. Τα νομοσχέδια που κατατίθενται τα παίρνουμε χαμπάρι αφού

έχουν ήδη ψηφιστεί ή όταν πρόκειται να ψηφιστούν. Δεν έχεις χρόνο δηλαδή να αντιδράσεις καθόλου. Κι' αυτό το δίκτυο σαν στόχο μεταξύ άλλων έχει να ενημερώνει τον κόσμο. Και είναι σημαντικό αυτό, η ενημέρωση είναι πολύ σημαντική γιατί σε αφηνιδιάζουν, δε προλαβαίνεις ούτε να κινηθείς. Ύστερα όταν κάτι έχει γίνει καθεστώς είναι πολύ δύσκολο να το ανατρέψεις.

Σε επίπεδο κινήματων, τα Ελληνικά κινήματα σε σχέση με τα κινήματα της ΕΟΚ πώς τα βλέπετε; Και για να καθορίσω λίγο περισσότερο τη διαφορά εδώ στην Κύπρο η ΕΟΚ έρχεται από τα πάνω, ακόμα και σε ότι αφορά τα προοδευτικά ζητήματα, π.χ. στην Κύπρο η ομοφυλοφιλία είναι καταδικαστέα, και νομικά. Κύπριοι ομοφυλόφιλοι απειλήσανε και προσπαθούν να το κάνουν ίσως, να πάρουν την κυβέρνηση σε διεθνές δικαστήριο. Κι' αυτό το πράγμα έχει αντιφατικό χαρακτήρα, δηλαδή από τη μια στην πράξη μπορεί να πετύχεις μια νομοθεσία πιο φιλελεύθερη πάνω σε

κάποιο ζήτημα κι από την άλλη κάπου αποδέχεσαι ή προωθείς χωρίς να το θέλεις την εξουσία της ΕΟΚ. Υπάρχει αυτή η αντίφαση μεταξύ Κύπρου — ΕΟΚ που είναι και λογική με την έννοια ότι είναι πιο υπανάπτυκτη η Κύπρος.

Στην Ελλάδα πώς βλέπετε αυτό το πράγμα;

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει αυτή η αντίφαση στο θέμα που έθιξες, υπάρχει όμως σ' άλλα θέματα π.χ. στις γυναίκες όπου τα ευρωπαϊκά κινήματα έχουν μια άλλη παράδοση και ιστορία στο γυναικείο θέμα εννοώ, και από κει ξεκίνησαν τα κινήματα αυτά, και μετά εκ των υστέρων άρχισε να αναπτύσσεται κι εδώ στην Ελλάδα το γυναικείο κίνημα. Κατακτήσεις που έχουν γίνει σε επίπεδο Ευρωπαϊκό έχουν θεσμοποιηθεί όμως εκ των υστέρων έδωσε τη δυνατότητα ανάπτυξης του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα. Και βέβαια οι εμπειρίες των άλλων κινήματων έχουνε χρησιμεύσει θετικά προς την ανάπτυξη του γυναικείου Ελληνικού κινήματος και τώρα υπάρχει η ανταλλαγή πλέον, δεν

υπάρχει η υποταγή του ενός κινήματος στο άλλο. Σημασία δεν έχει από πού ξεκινάει, πώς ξεκινάει. Σημασία έχει ότι ξεκινάει κάτι.

Δεν νομίζω ότι είναι θέμα Κυβέρνησης, όσο θέμα λαϊκών κινήματων δηλ. ότι είναι πολύ σπουδαίο να μπορεί ο αγώνας του Δυτικογερμανού, του Ιταλού ή του Έλληνα να μπορεί να έχει επίδραση και στους υπόλοιπους εργαζόμενους. Αυτό το βλέπω θετικό από μιά άποψη δεν το βλέπω καθόλου ότι έρχεται από τα πάνω, διότι αυτά τα όσα έχουν επιτευχθεί είναι αποτέλεσμα λαϊκών αγώνων, και τα βλέπω μέσα από μια διεθνιστική σκοπιά, αλλά κάθε τι που έρχεται εγκάθετο στη συνέχεια στη δική μας χώρα, και είναι κατάκτηση της συνέχειας στη δική μας χώρα, και είναι κατάκτηση κάποιου άλλου λαού, δεν μπορεί να γίνει δεχτό και να καρποφορήσει αν οι συνθήκες δεν είναι έτοιμες για να το δεχτούν. Και νομίζω ότι τώρα που ζούμε σε μια εποχή που λίγο ως πολύ έχουμε μια αρκετά μεγάλη ομοιογένεια, το να δεχτούμε μια νομοθεσία προοδευτική που υπάρχει σ' άλλες χώρες είναι ευλογία, γιατί στο δικό μας τόπο

ήδη υπάρχουν οι συνθήκες ώριμες για να δεχτούν την προοδευτική νομοθεσία τάδε, πάνω στο οικογενειακό δικαίο η οτιδήποτε άλλο, πάνω στην προστασία εργαζομένων κ.λπ. Θεωρώ δηλ. ότι υπάρχουν οι συνθήκες για να δεχτούν αυτό τον προοδευτικό νόμο κι έτσι δεν δημιουργείται κάποιο πρόβλημα. Θεωρώ μάλιστα ότι συμβαδίζει ο προοδευτικός νόμος με την εξέλιξη των ηθών σε μια κοινωνία. Ας πούμε τώρα μια νομοθεσία που θα αποπαινωποιεί την ομοφυλοφιλία, πιστεύω ότι ο νόμος θα βοηθήσει τις συνειδήσεις, αλλά και οι συνειδήσεις από την άλλη μεριά δεν είναι τόσο πίσω ώστε να μη μπορέσουν να δεχτούν αυτό το νόμο. Νομίζω και οι νομοθεσίες συμβάλλουν στο ζήτημα των συνειδήσεων, αλλά από την άλλη μεριά γίνεται μια τροφοδότηση και το προχώρημα των συνειδήσεων, προετοιμάζει, το έδαφος για να έρθει ένας νόμος προοδευτικός χωρίς να υπάρξει αντίδραση, να ενταχθεί έτσι ομαλά μέσα σε μια κοινωνία.

ΑΚΑΜΑΝΤΑΣ

Έτριξε κάποια λόγια πέτρινα
η παλαιά η πύλη
κι' άρχισα να κατεβαίνω
τα σκοτεινά σκαλοπάτια.

Ένα - ένα μέτραγα
τους αιώνες που πέρασαν
ενώ μέσα μου πλήθος παρήλαυσαν
οι καλές ακακίες.
Πλήθος εψηλώναν
και τα ογουρά
σγουρά κυπαρισσέα,
και πλήθος ανέμιζαν τα Salvia Cypria.

Λόγια ξανθά με συντροφεύαν
και λέξεις μελοχρές.

Άναψα φανό θυελλής και ιδού
στον τοίχο επάνω ανίχνευσα
τα λόγια του παππού
(τότε ερωτομανής νεαρός)
**ΞΙΦΟΚΤΟΝΟΣ ΑΤΡΙΑΚΤΟΣ
ΚΑΙ ΟΡΘΟΚΡΑΝΟΣ ΚΑΙ ΚΑΡΥ ΚΟΜΟΩΝ**

Καθ' ό τι πλούσιος πια
φύσηξα μέσα στην θύελλα
(Ακούς Οδυσσεά)
αναπνευσα φως μυριόχρωμον
κι' από τις βρύσες επίια νερό τις
αποφασισμένες.

Βρισκόμουν πια στον δωδέκατο
προ Χριστού αιώνα
και εμπρός μου οι πρώτοι Αχαιοί
έσερναν τις βάρκες στη στεριά.

Χρόνια πολλά τυφλώθηκα να παρακολουθώ
το χτίσιμο της βυθισμένης πόλης
χρόνια πολλά εωσότου
στην ίδια πέτρα επάνω ο ήλιος με ξαγένησε
εκεί όπου σήμερα και αληθινά μιλώντας,
Η μοναξιά, είναι η μόνη αξία.

Ο μικρός αυτός περιβαλ-
λοντικός σύνδεσμος ιδρύ-
θηκε το 1983. Όπως μας
δήλωσε ο πρόεδρος του Α.
Δημητρόπουλος η κύρια
δραστηριότητα του συνδέ-
σμου είναι ακόμα δουλειά
μελέτης των οικολογικών
αναγκών του νησιού. Σας
δίνουμε πιο κάτω αποσπά-
σματα από προηγούμενη
ομιλία του Α. Δημητρό-
πουλου που δείχνουν τους
λόγους δημιουργίας της
οργάνωσης:

«Η Κύπρος είναι στο
σταυροδρόμι τριών ηπείρων
και έχει υποστεί πολλά λόγω
της θέσης της αυτής. Αυτή
όμως η θέση την έχει προικί-
σει με μια πλούσια Πανίδα
και Χλωρίδα που πολλές χώ-
ρες θα την ζήλευσαν.

Η απομόνωση της Κύπρου
σαν νησί είχε σαν αποτέλε-
σμα την εξέλιξη διαφόρων
ενδημικών ειδών και ποικι-
λιών που μόνο στην Κύπρο
βρίσκονται. Σαν αποτέλεσμα
της θέσης και μορφολογίας
της η Κύπρος έχει μια εκπλη-
κτική ποικιλία από βιότοπους
η δε γεωλογία της δίνει ακό-
μη περισσότερη ποικιλία
στους βιότοπους αυτούς.

Το ενδιαφέρον για την
προστασία της Χλωρίδας,
Πανίδας και βιοτόπων της φύ-
σης δηλαδή της Κύπρου για
πολλούς λόγους δεν έχει
συμβαδίσει με την οικονομι-
κή και κοινωνική ανάπτυξη
του νησιού μας. Αυτό είναι εύ-
κολα κατανοητό, και ίσως κά-
πως δικαιολογημένο υπό τις
περιστάσεις που πέρασε η Κύ-
προς σαν μια αναπτυσσόμε-
νη χώρα. Επιπρόσθετα πλή-
γηκε σοβαρά, κοινωνικά και
οικονομικά, από τα γεγονότα
του 1974. Είναι φυσικό για
μια κοινωνία, που είναι κάτω
από πίεση, να κοιτάζει πρώτα
τις βασικές και άμεσες ανάγ-
κες όπως έκαμαν στο παρελ-
θόν και όλες οι σήμερα ανα-
πτυγμένες χώρες. Θα πρέπει
όμως να μάθουμε και από τα
λάθη τους.

Η γρήγορη ανάπτυξη της
Κύπρου, η ανάγκη για στέγη
και η έμφαση του Τουρισμού
οδήγησαν σε μια οικοδομική
έξαρση τόσο που σήμερα πιέ-
ζεται σοβαρά η Κυπριακή Φύ-
ση. Ειδικότερα πιέζονται βέ-
βαια οι Παραλιακές Περιο-
χές.

Στις πιο πολλές περιπτώ-
σεις η καταστροφή της Φύ-
σης προκαλείται από έλλειψη
γνώσης, συνείδησης και αγά-

γνωριμία με το σύνδεσμο προστασίας της άγριας ζωής

της για τη φύση. Άλλες φο-
ρές είναι συνειδητή η κατα-
στροφή και κυρίως εξυπηρε-
τεί άμεσα συμφέροντα ολι-
γων, σε βάρος φυσικά του
συνόλου μας. Όταν οι πρώ-
τες μας βασικές ανάγκες θα
έχουν εκπληρωθεί θα έχουμε
άλλες απαιτήσεις στη ποιό-
τητα της ζωής και αρχίσαμε
νομίζω ήδη να κοιτάζουμε
και το φυσικό περιβάλλον μέ-
σα στο οποίο θέλουμε να ζού-
με.

Γι' αυτό πρέπει τώρα να
πάρουμε τα αναγκαία μέτρα
για να εξαιρεθεί η άγνοια
και η έλλειψη εμπρακτου εν-
διαφέροντος και αγάπης για
την Κυπριακή φύση. Δεν εν-
νοώ απλώς να εξακολουθή-
σουμε να επαναλαμβάνου-
με ότι το περιβάλλον μας
καταστρέφεται αλλά να
μπούμε σε βάθος. Να ανα-
λύσουμε και να μελετήσου-
με το όλο θέμα για να κα-
ταλάβουμε τους διάφορους
τομείς που απαρτίζουν αυτό
που αποκαλούμε φύση.

Κατά την άποψη μου προ-
τεραιότητα έχει, σε οποιαδή-
ποτε Κυβερνητική Πολιτική
για το Περιβάλλον, η προ-
στασία ειδικών βιοτόπων
στους οποίους ζουν και ανα-
παράγονται σπάνια είδη. Η
Κύπρος διαθέτει πολλά τέ-
τοια είδη φυτών και ζώων
μερικά των οποίων μόνο εδώ
βρίσκονται και μερικά από τα
οποία είναι σε άμεσο κίνδυνο
αφανισμού. Πολλοί ξένοι
θαυμάζουν και ζηλεύουν την
άγρια ζωή της Κύπρου και
πολλοί έρχονται εδώ από την
Ευρώπη για να δουν τα είδη
αυτά και γνωρίζουν καλύτε-
ρα από μας τους Κυπρίους
τους θησαυρούς που έχει η
Κύπρος.

Η Πράσινη Χελώνα π.χ.
αναπαράγεται στις ακτές της
Πάφου μόνο, στη Λάρα. Η
Κυπριακή Τουλίπα φυτρώνει
μόνο σε μια περιοχή της
Μύρτου στις κατεχόμενες
περιοχές και σε μια μικρή πε-
ριοχή του Ακάμα. Ίσως η πιο
σπάνια Ορχιδέα της Κύπρου
και της Ευρώπης φυτρώνει
στον Ακάμα σε μια μικρή πε-
ριοχή 2-3 οκαλών, λίγα μέ-
τρα μόνο από χωράφια που
οργώνονται.

Αυτό που θέλω να πω εί-
ναι ότι δεν είναι αρκετό να

λέμε ότι προστατεύονται
σπάνια είδη αν οι βιότοποι
που χρειάζονται ζώα και
φυτά για να επιζήσουν δεν
προστατευτούν επίσης.

Όπως ανέφερα ήδη είναι
φανερών ότι οι παράκτιες πε-
ριοχές μας κινδυνεύουν πιο
άμεσα. Οι περιοχές αυτές δι-
αθέτουν μια μεγάλη ποικιλία
από βιοτόπους και δυστυχώς
ορισμένοι από αυτούς όπως
είναι οι αμμόλοφοι και οι αμ-
μώδεις παραλίες έχουν σχε-
δόν όλοι καταστραφεί σαν
βιότοποι. Η δημιουργία
χώρων προστασίας της φύ-
σης επείγει και πρέπει να
εδραιωθεί σε επιστημονικά
κριτήρια και όχι να βασίζε-
ται στη φιλοσοφία του ότι
μπορεί να προστατευτούν
μόνο όσα βρίσκονται έξω
από τις τουριστικές ζώνες.

Ξέρουμε ότι η Κύπρος έχει
επικυρώσει σχετικές συμβά-
σεις όπως π.χ. τη σύμβαση
της Βαρκελώνης για την
προστασία της Μεσογείου
και τη σύμβαση γνωστή σαν
CITES τη σύμβαση δηλαδή
για τη διεθνή εμπορία ειδών
που κινδυνεύουν. Άλλες
συμβάσεις όμως καθυστε-
ρούν όπως π.χ. η σύμβαση
της Βέρνης για την Προστα-
σία Βιοτόπων, Πανίδας και
Χλωρίδας του Συμβουλίου
της Ευρώπης. Βέβαια η επι-
κόρωση συμβάσεων και η
ψήφιση νόμων δεν είναι
αρκετή. Χρειάζεται και η
εφαρμογή τους αλλά ίσως
περισσότερο χρειάζονται
μηχανισμοί μέσω των
οποίων η προστασία και
αγάπη της Κυπριακής φύ-
σης να γίνει μέλημα όλων
των Κυπρίων - Κυβέρνη-
σης και κοινού όπως έχει γί-
νει σε πολλές αναπτυγμένες
χώρες και χρησιμοποιώ τη λέ-
ξη αναπτυγμένες με τη σω-
στή της σημασία. Είναι νομί-
ζω χρέος όλων μας να δια-
φυλάξουμε ότι κληρονομή-
σαμε γιατί τούτο είναι χρέος
μας προς τις επόμενες γενιές
που χωρίς αμφιβολία θα μας
κατηγορήσουν για μωυπίσω.

Από τη διαπίστωση και με
γνώμονα την αποτροπή της
καταστροφής της άγριας ζω-
ής γενικά του τόπου μας γεν-
νήθηκε η ιδέα της ίδρυσης
της Εταιρείας Προστασίας
Άγριας Ζωής Κύπρου, (Cy-
prus Wild Life Society), της
οποίας στόχοι και σκοποί,
μεταξύ άλλων είναι:

1. Η εξασφάλιση της
συντήρησης, διατήρησης,
προφύλαξης, ανάπτυξης
και βελτίωσης στοιχείων
της φυσικής ιστορίας της
Κύπρου.
2. Η ενθάρρυνση της με-
λέτης της πανίδας και χλω-
ρίδας, των βιοτόπων και
γενικά της οικολογίας της
Κύπρου.
3. Η επιμόρφωση του
κοινού σε θέματα που σχε-
τίζονται με την πανίδα και
χλωρίδα και τους βιοτό-
πους της Κύπρου και την
προστασία τους.
4. Η προώθηση και διε-
ξαγωγή μελετών και ερευ-
νων σε θέματα που συνδε-
ονται με τους σκοπούς της
Εταιρείας.
5. Η ανάπτυξη και καλ-
λιέργεια αισθημάτων αγά-
πης για την άγρια ζωή της
Κύπρου και συναδηγοποι-
ηση της ανάγκης για προ-
στασία της.
6. Η έκδοση εκφραστι-
κών επιστημονικών και
διαφωτιστικών εντύπων
σχετικών με τα ενδιαφέ-
ροντα, τις δραστηριότητες
και τους σκοπούς της Εται-
ρείας, και
7. Η διοργάνωση εκθέ-
σεων, σεμιναρίων, διαλέ-
ξεων, επισκέψεων, συναντή-
σεων, περιοδειών κλπ.
σχετικά με την άγρια ζωή
του τόπου μας.

Από τις μέχρι τώρα δρα-
στηριότητες του συνδέσμου
σταχυολογούμε τις ακό-
λουθες:

- Έκδοση τριών αφισών σε
3.000 αντίτυπα η κάθε μια για
τη πανίδα και χλωρίδα της
Κύπρου (απεικονίζουν 30 εί-
δη όλες μαζί).
- Διαβήματα για τη σωτη-
ρία του φαραγγιού της Αν-
δρολύκου που κινδύνευε
από το λατομείο της περιο-
χής.
- Προστασία ενός σπανιό-
τατου είδους ορχιδέας που
σώζεται σε πολύ μικρές
ποσότητες κοντά σε καλλι-
εργημένες περιοχές του
Ακάμα.
- Ιδιαίτερη δραστηριότητα
για τη προβολή και μελέτη
του θέματος της προστασί-
ας του Ακάμα.

για το εθνικό παρκο ακάμα

συνομιλία του κ. αχιωτή με τον ανδρεα δημητροπουλλο

Κ.Α. Τι εννοούμε όταν λέμε Εθνικό Πάρκο;

Α.Δ. Η έννοια του Εθνικού Πάρκου είναι αρκετά πλατιά, και αποκτά διαφορετική σημασία ανάλογα με κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Στη περίπτωση π.χ. του πάρκου της Αθαλάσσης ο στόχος είναι η διατήρηση των δένδρων σαν πνεύμονα πρασί-νου και η προσφορά του στο κοινό για ψυχαγωγία. Στη περίπτωση του Ακάμα έχουμε μια περιοχή ευρύτερης οικολογικής αξίας και οι ευθύνες μας είναι πλατύτερες. Υπάρχουν στον Ακάμα μερικοί βιότοποι μικρής μεν έκτασης αλλά ανυπολόγι-στης αξίας και μοναδικότη-τας. Αυτοί πρέπει να προ-στατευθούν ολοκληρωτικά και η προστασία τους έρχεται σε αντίθεση με κάθε έννοια ψυχαγωγίας. Υπάρχουν επί-σης δασικές εκτάσεις που πρέπει να παραμείνουν χωρίς οικονομική εκμετάλλευση. Υπάρχουν παράλληλα περι-οχές που μπορούν να χρησι-μοποιηθούν για τη ψυχαγω-γία του κοινού και ασφαλώς για τη διαπαιδαγώγηση του κοινού. Σ' αυτές μπορούν να γίνουν μονοπάτια, να εκδο-θούν φυλλάδια γι' αυτές κλπ. Φυσικά πεζοπορία... Ακόμα στον Ακάμα μπορεί να γίνει επανεισαγωγή ειδών που εξέλειπαν όπως αγριό-χοιροι και αγρινά.

Κ.Α. Γιατί να μη γίνει κι ένας ωραίος ασφαλτο-στρωμένος δρόμος να πη-γαίνει ο κόσμος χωρίς κό-πο ν' απολαμβάνει τη πε-ριοχή;

Α.Δ. Είναι καιρός λέω, ν' αρχίσουμε να μαθαίνουμε από τα λάθη άλλων χωρών. Αυτές το έχουν αντιληφθεί. Εμείς επιμένουμε να επανα-λαμβάνουμε τα λάθη τους.

Ο ουσιαστικός κίνδυνος είναι ότι μαζί με το δρόμο θα χτιστούν ξενοδοχεία, κέντρα, σπίτια, κλπ. δηλαδή πρόκει-ται για μια γενική υποβάθμι-ση του περιβάλλοντος της περιοχής.

Είναι αναγκαίο να σημειω-θεί ότι η αποσπασματική προστασία (κομματούθκια - κομματούθκια της περιοχής) δεν είναι αποτελεσματική.

Εκτός αυτού ένας δρόμος

στον Ακάμα δεν οδηγεί που-θενά. Θάχει μήκος 6-7 μίλια και δε θα σε οδηγή σ' ένα σημείο για να δεις κάτι άλλο. Θα διασχίζει απλώς τη περι-οχή που θέλουμε να προστα-τεύσουμε. Μπορεί η Πέγεια να συνδεθεί με το Νέο Χωριό και με το Λατοί μέσω ενός εσωτερικού δρόμου. Ο Ακά-μας είναι μια από τις ελάχι-στες εκτάσεις γης όπου πρέ-πει να περπατήσεις για να τη δεις, γεγονός που σου δίνει ένα αίσθημα χώρου στο μι-κρό μας νησί.

Κ.Α. Υπάρχει όμως ιδιω-τική γη στη περιοχή...

Α.Δ. Οποσδήποτε η κυ-βέρνηση πρέπει να αποζημι-ώσει τους ιδιοκτήτες γης. Αυ-τό είναι συνάρτηση του ενδι-αφέροντος της κυβέρνησης και του κόσμου. Χρειάζονται μάλιστα επιφυλακή για να μη γίνει οτιδήποτε παράνομο, και να παγοποιηθεί οποιοδή-ποτε βήμα προς τη πλευρά της ούτω καλούμενης ανά-πτυξης. Γενικά είναι अपαρά-δεχτο να κερδίζουν οι λίγοι. Ο Ακάμας είναι κληρονομιά που ανήκει σ' όλο το κόσμο.

Κ.Α. Γιατί το εθνικό πάρκο να μη γίνει σε άλλη περιοχή;

Α.Δ. Η ιδέα δεν ήταν ότι οποσδήποτε πρέπει να κά-νουμε ένα πάρκο. Απλά ο Ακάμας βρίσκεται σε μια τέ-τοια κατάσταση που επιβάλ-λεται η προστασία του. Δεν υπάρχει άλλη περιοχή ανά-λογης αξίας. Ο Ακάμας σε μικρή έκταση συγκεντρώνει τεράστιο αριθμό βιοτόπων και τεράστιο αριθμό ειδών. Η αναγκαιότητα της δημιουρ-γίας Εθνικού πάρκου στον Ακάμα είναι αποτέλεσμα επιστημονικής μελέτης. Υπάρχουν προς αυτό ανα-φορές ειδικών παγκόσμιου κύρους και αυτής της U.N.E.P. (πρόγραμμα για το περιβάλλον των Ηνωμένων Εθνών). Αξίζει να αναφερθεί η μελέτη του κυρίου και της κυρίας Leiper που έγινε μέ-σα στα πλαίσια γερμανικής βοήθειας προς τη Κυπριακή κυβέρνηση. Είναι μια εκτε-ταμένη έρευνα πάνω στο σύ-νολο των βιοκοινοτήτων και βιοτόπων του Ακάμα που εί-χε σαν αποτέλεσμα τη συνο-λική τους απεικόνιση σε χάρ-

τη που διαθέτουμε. Φυσικά στο χάρτη αυτό περιέχεται και το δάσος του Ακάμα και η ιδιωτική περιουσία.

Προσωπικά πιστεύω ότι το πάρκο πρέπει να επεκταθεί λίγο νοτιότερα απ' ότι λέει ο χάρτης αυτός και να συμπε-ριλάβει μερικά φαράγγια με-γάλης οικολογικής αξίας.

Κ.Α. Και τι θα γίνει με τα γύρω χωριά που θέλουν να «κολυμπήσουν στα λεφτά»;

Α.Δ. Τα γύρω χωριά έχουν μια μοναδική ευκαιρία να αποκτήσουν εξ αιτίας του πάρκου ολόχρονο τουρισμό που θα διαμένει μάλιστα στα ίδια τα χωριά (Πέγεια, Κάθη-κα, Δρουσία, Νέο Χωριό). Είναι μια περίπτωση όπου το οικονομικό συμφέρον των κατοίκων των χωριών αυτών συνταυτίζεται με το γενικό-τερο και μακροχρόνια ορθό συμφέρον της προστασίας της φυσικής μας κληρονομι-ας.

μια

κληρονομία

Μεγάλο αριθμό επισκε-πτών συγκέντρωσε η έκθεση φωτογραφίας του Α. Δημη-τρόπουλου. Πέρα από τους φίλους της φωτογραφίας επισκέφθηκαν την έκθεση οι λάτρεις της φύσης και πολλοί πελάτες της τράπεζας που την φιλοξένησε. Ιδίως όμμα-σιν διαπίστωσα ότι οι άν-θρωποι που περνούσαν από τη τράπεζα για τις δουλειές τους εύκολα έδιναν είκοσι-τριάντα λεπτά από το χρόνο τους κοιτάζοντας τις φωτο-γραφίες. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι η «τέχνη μπορεί να πάει στο λαό» κι ότι οποσδή-ποτε ο εγκλωβισμός της στις γκαλερύ την αυτοπεριορίζει.

Η έκθεση στο σύνολο της αφορούσε τη Κυπριακή πα-νίδα και χλωρίδα. Όπως μας είπε ο καλλιτέχνης στό-χος του ήταν να δείξει την ομορφιά της άγριας ζωής στη Κύπρο και να βοηθήσει τον απληροφόρητο θεατή να δει όλα τα μικρά και θαυμάσια του Κυπριακού περιβάλλον-τος. Τα συνθήματα για τη προστασία του περιβάλλον-τος θα μείνουν κενά νοήμα-τος αν ο κόσμος δε γνωρίσει

τι πραγματικά σημαίνει «άγρια ζωή» του τόπου μας.

Ο Ανδρέας είναι φανατικός φωτογράφος όσο και φανα-τικός οικολόγος. Καθόλου παράξενο που όλη του η δουλειά (η ζωή του θάλεγα) συγκεντρώνεται στους δύο αυτούς τομείς. Από τα εφηβι-κά του χρόνια ασχολήθηκε με το υποβρύχιο κολύμπι (αργότερα σπούδασε ωκεα-νολογία και έβγαλε τις πρώ-τες του υποβρύχιες φωτο-γραφίες με μια Lordomat πά-νω στην οποία προσάρμοσε χειροποίητες υδατοστεγείς θήκες.

Το αρχείο του περιέχει ση-μερα χιλιάδες φωτογραφίες «υποβρύχιες» και «επιφανεί-ας» και σύντομα σχεδιάζει νέα έκθεση. Ας σημειωθεί ότι η έκθεση αυτή μεταφέρεται σύντομα και στις άλλες πό-λεις.

Για τους λάτρεις της φω-τογραφικής τέχνης αναφέρω ότι ο Α. Δημητρόπουλος χρησιμοποιεί φωτογραφικές Nikon και Minolta και για τις μακροφωτογραφίες μακρο-φακούς 100mm.

Κ.Α.

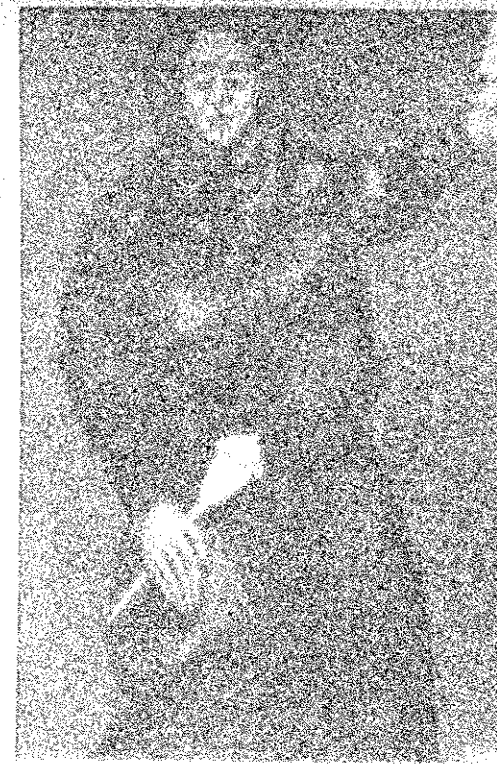
Φτώχεια

Φτώχεια γεμάτη βόσωνα, ποιουσαυρα τζιαι πόνους που έλλαλει να ελιφτής, τόσες σιηλιές χρόνους Φτώχεια σαράπιζη της φυσής τζιαι βρύση του κλαμένου τζιαι ποταμός των αχχα βόχ τζιαι τ' ανασιπνάματου

Ο ζαπτιές

Άμαν εθώρουζ ζαφνέν σαν τον πελλόν εβούρουζ Μεζ την ποθκια της μόνας μου τζιαι πάνω μου καπούρουζ

Το αδράχτι

Τ' σόντο αδράχτι που θωρείς επιροίτζησε θιαό κόρες, τζιαι τέσσερεις αγγόνισσες τζιαι πέντε φτωχοκόρες

Η δούλα

Είμαι τζιαι εγώ βασιλιτζιά μα εν είμαι στα καλύτερα εβλάστησα μες το βρομό τζιαι πνίσιμε τ' σκαθκια Ανάθεμασε τόχη μου κολληκή τζιαι μπαστάριτζι που μ' εσυρες μες τους βρεμους το χώμασι τα σκαρτα τζιαι τρώει με η ζημαρισιά, ποτέ μου εν είδα πάστρα είμαι τζιαι εγώ βασιλιτζιά, απρά εν είμαι σάν γλάστρα

Ο Λαϊκός Ζωγράφος - Γιαννης Κκολης

«Γεννήθηκα στο Καζάφани της Κερύνειας το 1924. Πατέρας μου ο Νικόλας Χ' Κωστή Κκολής, μητέρα μου η Ειρήνη. Αδελφοί μου ο Κώστας, ο Λοΐζος, ο Χαράλαμπος και εγώ. Η μόρφωσις είναι μηδαμινή, δεν είχα την τύχη ούτε το Δημοτικό να τελειώσω. Το 1936 πήγα να μάθω μαραγγός, μετά τα παρέτησα και πήγα ελαιοχρωματιστής. Τότε έπαιρνα δύο σελίνια την εβδομάδα. Ήταν ένα σημαντικό ποσό για μένα. Το 1941 κατατάχθηκα στο Κυπριακό Σύνταγμα. Ήμουν 17 χρονών και κάτι μηνών. Υπηρέτησα στην Κύπρο και στο εξωτερικό, μέχρι το 1946 που αποστρατεύτηκα. Από τότε ήλθα στη Λευκωσία και εργαζόμουν. Το 1948 παντρεύτηκα την Θεοδώρα από το Στρόβολο. Παιδιά δεν κάναμε. Την ζωγραφική την είχα αρχίσει το 1952 ερασιτεχνικά. Μετά την παράτησα για αρκετά χρόνια. Το 1966 μου ήλθε πάλι η όρεξη και άρχισα να ξαναζωγραφίζω, το 1967 έκανα την πρώτη μου ατομική έκθεση. Άλλην ατομική έκθεση δεν έχω κάνει, μόνο σε ομαδικές ελάμβανα μέρος. Την ζωγραφική την παράτησα έχει αρκετό καιρόν.

Ποιήματα άρχισα να γράφω το 1969. Όλα στην Κυπριακή διάλεκτο. Έχω γράψει αρκετά. Οικονομικοί λόγοι δεν μου επέτρεψαν να εκδώσω βιβλίο. Και την ποίηση την έχω παρήτησει έχει τώρα αρκετά χρόνια. Δεν ξέρω στο μέλλον αν βρω τον εαυτό μου να ξαναρχίσω πάλι. Όπως και νάχει το πράμα όλο το έργο μου το χαρίζω με όλη μου την ψυχή στο Δήμο Λευκωσίας. Γιατί την Λευκωσία την αγάπησα, γιατί στις δύσκολες στιγμές μου έδωσε στοργή, δουλειά, ψωμί και νερό.

Γιάννης Κκολής
25.1.1986 Στρόβολος

Υστ.: Αν κάποτε τυπωθούν τα ποιήματα μου να χαριστούν στην μνήμη του Λιπέρτη γιατί τον αγαπούσα.

Τον Γιάννη Κκολή τον συνάντησα να πίνει τον καφέ του εδώ στην Λαϊκή Γειτονιά στην διάρκεια της έκθεσης στην υπόγεια αίθουσα. Πιάσαμε την κουβέντα. Ήπιε και τον καφέ μας και κατεβήκαμε να δούμε τα έργα που παρουσίαζε. Κράτησα μερικές σημειώσεις απ' ότι μου είπε, για να γράψω δυο κουβέντες στο «Εντός των τειχών».

Αν κρίνουμε τα έργα του Κκολή με ακαδημαϊκά κριτήρια σίγουρα θα τους βρούμε αδυναμίες. Όμως αυτό που κάνει ενδιαφέρον το έργο του Γιάννη Κκολή είναι γιατί κατάφερε με τις δυνατότητες που μπόρεσε να έχει να εκ-

φράσει την εποχή του, μέσα στον Κυπριακό χώρο. Μιαν εποχή όπως την έζησαν οι πιο παλιοί, και που για μας τους νεώτερους μας φαίνεται λίγο πολύ σαν τα παραμύθια της γιαγιάς.

«Τα χρώματα που χρησιμοποιού είναι σκούρα. Όπως ήταν και η ζωή μας. Χήρες, ορφανά, ο πόλεμος, η φτώ-

χεια. Ακόμα κι' ο «σαπτιές» που φοβόμουν μικρό παιδί που ήμουνα, ζωγραφισμένος με το φέσι, κατάλοιπο της Τουρκοκρατίας.

Η γυναίκα μου, ο Θεός μακαρίστην, δεν με βοηθούσε καθόλου. Όμως δεν της βαστούσα κακία. Αγράμματη γυναίκα τι να σου κάνει. Ούτε εγώ έμαθα γράμματα μα άρεσκα μου τούτα τα πράγματα. Το σπίτι που δούλευα ήταν μικρό, το φως λίγο, δύσκολα πράγματα παρ' όλα αυτά έκανα ότι έκανα κάτι ήταν κι' αυτό.

Παιδιά δεν κάναμε. Στις αρχές δεν υπήρχε πρόβλημα. Ίσα - ίσια, περνούσαμε και καλύτερα. Όσο περνούσαν τα χρόνια όμως σκεφτούμαστε τα γεράματα. Παρακαλούσαμε τον Θεό να μην έρθουν δύσκολα τα τελευταία χρόνια, να γίνουμε βάρος του καθ' ενός.

Τώρα που είμαι μόνος μου, τις ώρες μου τες περνώ, πότε στην δουλειά, πότε στην χώρα. Δεν δουλεύω συχνά. Έτσι για να περνώ. Τι κατάλαβα δηλαδή που δούλευα

τόσα χρόνια. Ούτε σπίτι δεν μου έμεινε. Τώρα που πέθανε η γυναίκα μου, επειδή δεν έχουμε παιδικά θέλουν μοιράσει τ' αδελφια της. Για ποιο πράγμα να δουλεύω δηλαδή.

Ότι εξωγράφισα, είναι τούτα που έβλεπα στην ζωή μου. Κοίταξε την «δούλα». Τότε η υπηρέτρια ήταν θάνατος. Εκουρέφκαντες οι μεγάλες κυρίες τζιαι εκάμναν τες σαν τους κοραγκιόζηδες, εγώ όμως την έκαμα όμορφη. Για ένα κομμάτι ψωμί. Πολλές φορές τες κατέστρεφαν τ' αφεντικά τους και κατέληγαν μες τ' αφορονομία. Πλούσιοι ήταν οι έμποροι και οι τοκογλύφοι. Ούλλοι οι άλλοι επεινούσαμε. Μετά τον πόλεμο εχορτάσαμε λίγο ψωμί. Αξιωθήκαμε τζιαι εφέμαε τζιαι μπέικον όταν πήγαμε στον Αγγλικό στρατό. Η στρατεύση δεν ήταν υποχρεωτική αλλά ούτε δουλειά, ούτε μιλιά. Τι έπρεπε να κάνεις. Τα όσα ετραβήσαμε καλά τζιαι ζούμε. Οι τοκογλύφοι επατούσαν πάνω στα πτώματα μας. Ούτε σπίτι μας άφηναν, ούτε χωράφκια. Άδικος κόσμος, ψεύτης ντουινιάς. Τζιαι αν ζωγραφίζω είναι για να δουν

οι νεότεροι μας τι ετραβήσαμε. Αν βρω τον εαυτό μου θα ξαναγράψω και ποιήματα.

Την Λευκωσία την αγάπησα πολύ. Την θυμάμαι χωρίς την πράσινη γραμμή. Επερνούσαμε με τους Τούρκους όπως τ' αδελφια. Ήταν καλοί άνθρωποι. Είχαν μουσική, λαϊκά τραγούδια, τζιαι επήγαινα τζιαι άκουα. Ντρέπομαι να σου το πω, αλλά πολλοί ήταν καλύτεροι κι από τους Χριστιανούς.

Τα χρόνια επέρασαν χωρίς να το καταλάβουμε. Τα Χριστούγεννα αρρώστησα. Σκέφτηκα ότι όταν θα πεθάνω όλοι αυτοί οι πίνακες τι θα γίνουν. Θάρθουν οι συγγενείς να διαμοιράζονται τα ιμάτια μου. Έτσι τάδωσα στο Δήμο Λευκωσίας πιστεύοντας ότι θα τα αξιοποιήσει σωστά και αυτά και τα ποιήματα μου.

Το θέμα του θανάτου το θεωρώ καλό πράμα. Δηλαδή καλύτερο που τα γηρατειά. Τώρα που εσισάτηρησα και το έργο μου, και αφού έχασα και την γυναίκα μου, είμαι έτοιμος γι' αυτό. Βέβαια δεν βαρέθηκα τη ζωή μου, αλλά δεν φοβάμαι πιά.

με αφορμή την έκθεση ζωγραφικής

του Ανδρέα Χαραλάμπους

«Ο ρεαλιστής

ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ»

μια συνομιλία του ζωγράφου
με τον τακη χατζηγεωργίου

Η αναδρομική έκθεση του Ανδρέα Χαραλάμπους που έγινε στο εργαστήρι του Δήμου, στις αρχές Απριλίου, αποτέλεσε - και το μέλλον θα ομιλήσει εκ μέρους μου - σταθμό στα εικαστικά πράγματα του τόπου.

Για όσους παρακολούθησαν για πρώτη φορά την δουλειά του καλλιτέχνη, σίγουρα η έκθεση αυτή ήταν μια χαρμόσυνη έκπληξη.

Αποτολμώντας μια κριτική για το έργο του θα έλεγα πως δεν κατάφερα ακόμα, να ενστερνισθώ τις απόψεις πολλών, ότι ο Χαραλάμπους είναι ένας ρεαλιστής ζωγράφος. Βεβαίως ο ρεαλισμός είναι ένα στοιχείο πάνω στο οποίο εδράζεται η τέχνη του. Αλλά μόνο αυτό. Θα το διατυπώσω καλύτερα. Ο ρεαλισμός είναι για τον καλλιτέχνη, το εφιαλτήριο που του δίνει τη δύναμη να ξεπεταχτεί σε όλες τις δυνατές προεκτάσεις του ρεαλισμού. Κάποτε πάλι αυτό το εφιαλτήριο είναι ο μύθος. Από οπουδήποτε πάντως κι αν ξεκινά επιτελεί άλματα εξαισία μέσα στο χώρο και τον κόσμο του ονείρου και της ποίησης. Εφορμά σε ονειρικές περιοχές με την σιγουριά του ιδιοκτήτη. Καταγράφει την ποίηση με χρώματα.

Σε κάποιο του πίνακα, ένα κορίτσι ξαπλωμένο μπροστά στον καθρέφτη εκστασιάζεται! Στο βάθος ένα σεντόνι «φλέγεται» μες' τους ουρανούς, ένα σεντόνι κουβαλεί όλο το πόθο και όλο το πάθος του γυμνού κορμιού. Ένα σεντόνι

αρκούσε για τον καλλιτέχνη για να μας μεταφέρει τον πυρακτωμένο έρωτα της Ερατώ (θα μπορούσε να ονομάζεται κάπως έτσι το κορίτσι. Δεν είναι;) Αλλού, δυο κορμιά στροβιλίζονται μέσα στον ουρανό, εμποτισμένα με τόσο ερωτισμό, έτσι που έχεις την αίσθηση πως λίγο ακόμα και θα ενωθούν ως ότου χαθούν σκαλί - σκαλί ως το άπειρο. Αλλού η Αμμόχωστος μέσα από την τρίπτυχη μορφή της. Την περασμένη, την ακρωτηριασμένη, και την σημερινή όπως την αναπαράγουν οι εκτοπισμένοι της.

Αλλού η απόδραση της προσωποποιημένης Βασίλισσας μέσα από το σκάκι, και στο πάτωμα πεσμένος ο Βασιλιάς, φέροντας στην Βάση του την υπογραφή του καλλιτέχνη. Μη μου πείτε πως αυτό δεν είναι ζωγραφική ποίηση!

Αλλού ο θρήνος, οι τέσσερις εποχές, ο μύθος του Άδωνη της Περσεφόνης και της Αφροδίτης (σημαδεύοντας τα τρία κυριότερα στάδια της ζωής μας, την γέννηση δηλαδή, τον έρωτα και τον θάνατο).

Πιστεύω πως αν οι Κύπριοι ζωγράφοι αποτελούσαν μια χορωδία, σίγουρα ο Χαραλάμπους θα ήταν η Βιόλα η Βιενλαβιέλα, (όπως ακριβώς την εννοεί ο Οδυσσεύς Ελύτης).

Η συνέντευξη δόθηκε στο εργαστήρι του Δήμου, στον χώρο δηλαδή όπου έγινε η έκθεση του ζωγράφου.

Κ. Χαραλάμπους, ασχολείστε με την τέχνη εδώ και πολλά χρόνια. Υπάρχει τελικά κάποιος ορισμός για την τέχνη;

Τέχνη για μένα είναι μια μορφή έκφρασης και ελευθερίας, όπου μέσα από το ΩΡΑΙΟΝ (με κεφαλαίο το ΩΡΑΙΟΝ, δηλαδή το καλλιτεχνικά ωραίο) μπορώ να εκφράσω τις ιδέες μου και να επικοινωνήσω με το κοινό το οποίο με περιβάλλει.

Έχετε μήπως κάποια άποψη κ. Χαραλάμπους γι' αυτό που ονομάζεται «στρατευμένη τέχνη»; Εσείς τι νομίζετε;

Νομίζω δεν υπάρχει μη στρατευμένη τέχνη. Υπάρχει μια ομάδα καλλιτεχνών και φιλοσόφων της ιδεαλιστικής φιλοσοφίας που επενόησε όρους όπως «η τέχνη για την τέχνη», τους οποίους θεωρώ τελείως φανταστικούς. Για μένα δεν υπάρχουν τέτοιοι διαχωρισμοί. Ο ρόλος της τέχνης δια μέσου των αιώνων ήταν πάντα αγωνιστικός, και πάντοτε προέβαλλε η εκαιτηρία καταστάσεις. Η ίδια η καλλιτεχνική δημιουργία είναι πολιτική και κοινωνική πράξη. Συμμετέχει λοιπόν είτε θετικά είτε αρνητικά σ' έναν αγώνα. Η μη συμμετοχή γίνεται από μόνη της συμμετοχή, διότι με το να μην θίξεις κακώς έχοντα είναι σαν να βραβεύεις αυτά τα κακώς έχοντα.

Το 75% των Κυπρίων καλλιτεχνών, ασχολούνται πρωτίστως με κάποιο άλλο επάγγελμα για να μπορέσουν να βγάλουν τα προς το ζην. Οι δε νέοι καλλιτέχνες είναι αναγκασμένοι να ζουν κάτω από τις πιο δύσκολες, τις πιο δυσμενείς συνθήκες. Ο δημιουργός στην Κύπρο - για να καταλήξω στο ερώτημά σου - ανήκει στην πιο σκληρά κτυπημένη και αδικημένη μερίδα του Κυπριακού λαού. Είναι μια ολιγάριθμη μερίδα, με πολλή δύναμη και δυναμικότητα και γνώση, που προσφέρει πάρα πολλά στον τόπο, χωρίς όμως να παίρνει τίποτα! Είναι αρκετό να αναφέρω ότι μέχρι και πέρυσι το κοντόλι για αγορά έργων τέχνης από το κράτος ανήρχετο στις 4.000 λίρες. Αυτό το μικρό παράδειγμα αρκεί για να δείξει το κυβερνητικό ενδιαφέρον προς την καλλιτεχνική δημιουργία, αλλά και για να δείξει τη θέση του καλλιτέχνη σ' αυτό τον χώρο.

Μήπως και οι καλλιτέχνες Κ. Χαραλάμπους θάπρεπε να κάμουν κάτι ακόμα που δεν τόχουν κάμει μέχρι σήμερα; Ποιά σταματά δηλαδή η δική τους ευθύνη;

Μέσα στα πλαίσια του Ε.ΚΑ.ΤΕ, είμαι σε θέση να γνωρίζω ότι έχουν γίνει πολλοί αγώνες για περαιτέρω ανάπτυξη της τέχνης. Κι' αυ-

γράφει κάτι για την Κ.Ν.Ε. Τόγραφε πιστεύω, γιατί τότε νοιωθε πολύ βαθειά μέσα του. Φυσικά δεν έχω διαβάσει το συγκεκριμένο ποίημα, αλλά γενικότερα μιλώντας, νομίζω πως κάθε ποίημα του Ρίτσου γράφτηκε γιατί ο ίδιος είχε προσωπική ανάγκη να το γράψει.

Μπορείτε να μου δώσετε με λίγα λόγια το στίγμα ενός καλλιτέχνη που ζει και εργάζεται στην Κύπρο;

Κατ' αρχήν θέλω να πω, πως η ελεύθερη καλλιτεχνική δημιουργία στην Κύπρο, είναι μια θυσία εκ μέρους του καλλιτέχνη. Κι αυτό γιατί δεν υπάρχει καμιά κρατική αρωγή προς την τέχνη. Από την άλλη, η δυσανάλογη ανάπτυξη της οικονομίας εις βάρος της τέχνης, εδημιούργησε μιαν τερατώδη κοινωνία η οποία δεν θεωρεί την καλλιτεχνική ανάπτυξη αναγκαία, για την όλην ανάπτυξη της κοινωνίας.

Το 75% των Κυπρίων καλλιτεχνών, ασχολούνται πρωτίστως με κάποιο άλλο επάγγελμα για να μπορέσουν να βγάλουν τα προς το ζην. Οι δε νέοι καλλιτέχνες είναι αναγκασμένοι να ζουν κάτω από τις πιο δύσκολες, τις πιο δυσμενείς συνθήκες. Ο δημιουργός στην Κύπρο - για να καταλήξω στο ερώτημά σου - ανήκει στην πιο σκληρά κτυπημένη και αδικημένη μερίδα του Κυπριακού λαού. Είναι μια ολιγάριθμη μερίδα, με πολλή δύναμη και δυναμικότητα και γνώση, που προσφέρει πάρα πολλά στον τόπο, χωρίς όμως να παίρνει τίποτα! Είναι αρκετό να αναφέρω ότι μέχρι και πέρυσι το κοντόλι για αγορά έργων τέχνης από το κράτος ανήρχετο στις 4.000 λίρες. Αυτό το μικρό παράδειγμα αρκεί για να δείξει το κυβερνητικό ενδιαφέρον προς την καλλιτεχνική δημιουργία, αλλά και για να δείξει τη θέση του καλλιτέχνη σ' αυτό τον χώρο.

Μήπως και οι καλλιτέχνες Κ. Χαραλάμπους θάπρεπε να κάμουν κάτι ακόμα που δεν τόχουν κάμει μέχρι σήμερα; Ποιά σταματά δηλαδή η δική τους ευθύνη;

Μέσα στα πλαίσια του Ε.ΚΑ.ΤΕ, είμαι σε θέση να γνωρίζω ότι έχουν γίνει πολλοί αγώνες για περαιτέρω ανάπτυξη της τέχνης. Κι' αυ-

τό μετά από την αντίληψη ότι το κράτος δεν μπορεί να ανταποκριθεί σωστά, αν δεν δεχθεί την επίθεση των κομμμάτων μέσα από την Βουλή. Μιλώ για συγκεκριμένο υπόμνημα που παραδόθηκε σ' όλα τα κόμματα.

Εξ' άλλου γίνονται προσπάθειες για αναβίωση του θεσμού των ετήσιων Παγκυπρίων εκθέσεων. Αυτό δείχνει το ενδιαφέρον των καλλιτεχνών για ευρύτερη και τακτική ενημέρωση του κόσμου μας, πάνω στις εξελίξεις της τέχνης.

Έχω μια πολύ προσωπική θάλαγα ερώτηση κ. Χαραλάμπους. Νοιώθετε συχνά μοναξιά ή όχι;

Μπορώ να πω ότι δεν υπήρξαν στιγμές στη ζωή μου όπου να αισθάνθηκα έντονα την παρουσία της μοναξιάς. Κι' αυτό γιατί πάντοτε με περιέβαλλαν καλοί φίλοι, άνθρωποι με πολύ υψηλά ενδιαφέροντα στη ζωή τους.

Ναι αλλά κάποιος είπε ότι, μοναξιά μπορείς να νοιώσεις και ανάμεσα σε χίλιους ανθρώπους. Η μοναξιά είναι κάτι εσωτερικό τελικά;

Μπορώ να πω ότι επιμένω στην πρώτη μου άποψη. Θεωρώ τον εαυτό μου ευτυχή γιατί γνώρισα ανθρώπους που δεν μου άφησαν πολλά περιθώρια για να νοιώσω μοναξιά.

Περνώντας μια από τις προηγούμενες μέρες από την έκθεση σας, σας ρώτησα αν είστε ευτυχισμένος και μου απαντήσατε: «Κουρασμένος είμαι». Μπορείτε να το σχολιάσετε;

Να σου πω Τάκη. Κάθε φορά που κάνω μιά έκθεση νοιώθω σαν να δίνω εξετάσεις. Αυτό το συναίσθημα, μαζί με την αναγκαία δουλειά, που πρέπει να γίνει για το στήσιμο μιας έκθεσης, είναι φυσικό να με κουράζουν. Αυτό το συναίσθημα δεν αποκλείει φυσικά άλλα συναίσθημα όπως χαρά, λύπη, κ.λπ. Χαρά για το αποτέλεσμα μιας καλλιτεχνικής πράξης.

Η ερώτησή μου «αν είσαι ευτυχισμένος» τέθηκε κάτω

από την εξής έννοια. Η δυνατότητα που έχεις να πάρεις μια κόλλα χαρτί και να την μετατρέψεις σε έργο τέχνης. Αυτή η δυνατότητα δεν σε κάνει ευτυχή;

Είναι η μεγαλύτερη ηδονή της ζωής. Είναι η μεγαλύτερη ευτυχία. Λέω πολλές φορές πως ένα χαρτί που θα μπορούσε να τυλίξει ένα σάντουιτς και μετά να πεταχτεί στον κάλαθο των ακρήστων, αυτό το χαρτί μπορεί στα χέρια του καλλιτέχνη να γίνει πηγή ζωής. Υπ' αυτήν την έννοια ο καλλιτέχνης είναι ένας μικρός Θεός.

Κάποιοι λένε ότι η κορωνίδα της τέχνης είναι η ποίηση! Τι λέτε εσείς;

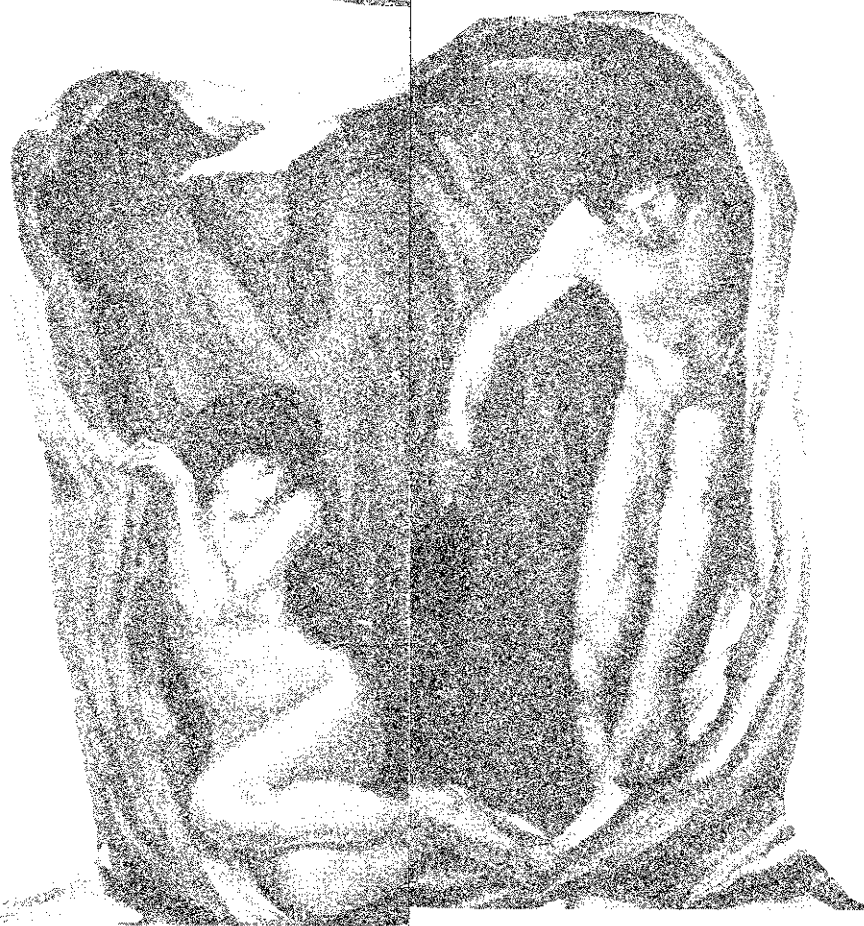
Αυτά τα λένε επιπόλαιοι άνθρωποι. Εγώ δεν θέλω να διαχωρίσω καμιά τέχνη. Υπάρχουν απλώς καλοί ποιητές και καλοί ζωγράφοι, ή κακοί ποιητές και κακοί ζωγράφοι. Δεν νοείται να συγκρίνεις έναν ζωγράφο με έναν ποιητή. Θα συγκρίνεις έναν ζωγράφο μ' έναν άλλο ζωγράφο, και έναν ποιητή μ' έναν άλλον ποιητή.

Ποια η γνώμη σας για την κυπριακή δημοσιογραφία;

Υπάρχουν απλώς κάποια άτομα που ανεβάζουν την δημοσιογραφία σε υψηλά επίπεδα. Γενικότερα μιλώντας δεν μπορούμε να καυχηθούμε ότι έχουμε πολύ καλή δημοσιογραφία. Κάποτε διερωτούμαι γιατί παίρνουν μισθό κάποιοι άνθρωποι στο Ρ.Ι.Κ. αφού αρκούνται στο να επαναλαμβάνουν το ίδιο δελτίο ειδήσεων από το πρωί μέχρι το μεσημέρι. Νομίζω πως χρειαζόμαστε εξειδικευμένους δημοσιογράφους σε διάφορους τομείς.

Κ. Χαραλάμπους. Σπουδάσατε στην Σοβιετική Ένωση, η γυναίκα σας είναι Ρωσίδα, η δε κόρη σας φοιτά στο Μπλοσόϊ. Η ερώτησή μου είναι: Γιατί δεν μείνατε στην Σοβιετική Ένωση;

Κατ' αρχήν πρέπει να σας πω ότι είχα όλες τις ευκαιρίες για να ζήσω στη Σοβιετική

Ένωση. Εν τούτοις, αυτό το πράγμα που το λέμε πατρίδα δεν μ' άφησε να ζήσω στο εξωτερικό. Σαν καλλιτέχνης πιστεύω ότι έχω μια ιδιαίτερη σχέση με τον τόπο μου. Η αγάπη μου για την Κύπρο είναι κτισμένη πάνω σε πολύ γερές βάσεις που δεν περιορίζονται μόνο σε κάποια αυλή ή σε κάποιο χωράφι. Είναι μια συνολική αγάπη για την κάθε πέτρα, για το κάθε κυπριακό ουρανό και για την κάθε σταγόνα της κυπριακής θάλασσας. Όλα αυτά τα πράγματα δεν μ' άφησαν να ζήσω στο εξωτερικό.

Και δεν απογοητευθήκατε ποτέ γι' αυτή σας την επιστροφή;

Η Κυπριακή κοινωνία απογοητεύει συνεχώς. Καθημερινά, κάθε ώρα, κάθε στιγμή. Απογοητεύει γιατί έχει εξελιχθεί δυσανάλογα. Απογοητεύει γιατί υπάρχει χάσμα μεταξύ οικονομίας και πολιτισμού.

Ας πάρμε κάπου αλλού κ. Χαραλάμπους. Έχετε διαβάσει το έγγραφο Κουεγιάρ;

Ναι. Ποια είναι η γνώμη σας; Η γνώμη μου είναι ότι βρισκόμαστε μπροστά στην σκύλλα και την Χάρυβδη.

Τι λέτε εσείς, να το απορρίψουμε, να το δεχθούμε, ή να απαντήσουμε με ένα πολυσέλιδο έγγραφο ζητώντας διευκρινίσεις; Ζητώ κάποια συγκεκριμένη απάντηση γιατί σε λίγες μέρες θα γνωρίζουμε όλοι μας τις απόψεις των κομμάτων, και θάθελα τη δική σας πριν αυτήν την γνωστοποίηση. (Σ.Σ. Η συνέντευξη πάρθηκε στις 9.4.86).

Δεν θα ήθελα να πάρω θέση. Κι ούτε αύριο θα έχω πιο συγκεκριμένη άποψη. Ήδη έχει διαφανεί νομίζω, πως η γνώμη μου είναι, ότι αυτό το έγγραφο έχει πολλά αρνητικά στοιχεία. Αυτό εννοούσα λέγοντας ότι βρισκόμαστε μπροστά στην σκύλλα και την Χάρυβδη. Αγνοούμε δυ-

στυχώς τα παρασκήνια και έτσι δεν μπορούμε να έχουμε μια συγκεκριμένη απάντηση.

Στην Κερύνεια θα πάμε κάποτε;

Σαν τουρίστες ή όπως ήταν προηγουμένως τα πράγματα;

Όπως ήταν προηγουμένως.

Αν γίνουμε ατομική δύναμη, αν όλο το κεφάλαιο της Κύπρου μετατραπεί σε ατομικές βόμβες ίσως να μπορέσουμε κάποτε να πάμε. Η Τουρκία κατέλαβε την Κερύνεια με κάποιο πόλεμο και δεν νομίζω ότι είναι διατεθειμένη να μας την προσφέρει. Άλλωστε νομίζω πως τους την έχουμε ήδη παραχωρήσει με τα διάφορα σχέδια λύσης που υποβάλαμε. Ήδη διοικητικά την έχουμε χάσει. Την παραχωρήσαμε. Είναι ουτοπία και ερπαιγμός προς τους πρόσφυγες να τους λέμε ότι θα επιστρέψουν.

Πώς βλέπετε την δημιουργία ενός πολιτιστικού φορέα στον οποίο να εντάσσονται όλες οι μορφές της τέχνης; Έτσι ώστε και η πίεση προς το κράτος

να είναι εντονότερη αλλά και για να αναπτυχθούν στενότεροι δεσμοί μεταξύ των διαφόρων τεχνών. Για παράδειγμα έρχονται ποιητές και μουσικοί στις εκθέσεις ζωγραφικής; Διαβάζουν οι ζωγράφοι ποίηση; Υπάρχει αλληλεπίδραση;

Πολύ θετικά βλέπω την δημιουργία ενός τέτοιου πολιτιστικού φορέα.

Απ' την άλλη μεριά, δεν μπορώ να πω ότι ήλθαν λογοτέχνες και μουσικοί στην έκθεσή μου εκτός από σπανιότητες εξαιρέσεις. Δεν νομίζω να υπάρχει αλληλεπίδραση.

Πιστεύετε ότι υπάρχει Θεός;

Όχι. Δεν πιστεύω σε καμιά θεοσκεία!

Είστε κομμουνιστής; Είμαι ενσυνείδητα υπεραπιστής της μαρξιστικής - Λενινιστικής φιλοσοφίας, αλλά δεν ανήκω ενεργά σε κανένα κόμμα.

Γιατί ζωγραφίζετε κ. Χαραλάμπους;

Είναι σαν να με ρωτάτε γιατί αναπνέω!

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ

«ΣΠΑΣΜΕΝΗ ΣΤΑΜΝΑ»

ΤΟΥ ΘΟΚ

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ

ΚΡΑΤΙΚΟ ΜΑΣ ΘΕΑΤΡΟ

ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ

Στις 5 του Απριλίου ο Frank F. Fowler έδωσε στη Πύλη Αμμοχώστου μια παράσταση την οποία δυστυχώς παρακολούθησαν... τρεις και ο κούκος. Δεν υπερβάλλω. Μετρημένοι οι θεατές στη παράσταση του νεαρού αυτού Αμερικανού ηθοποιού από το Ιλλινόι. Βασισμένη πάνω στην Ιλιάδα του Ομήρου η παράσταση αυτή για ένα μόνο ηθοποιό ήταν ένα μέγιστο δίδαγμα του τι μπορεί να παραχθεί όταν ο καλλιτέχνης έχει μια στοιχειώδη ευαισθησία προς το κοινό του και τον χαρακτηρίζει μια κάποια δόση φαντασίας.

Άρχισα με τον Fowler αλλά δεν θέλω να επιμείνω στη συγκλονιστική ομολογημένης ερμηνεία του πάνω σε ένα θέμα που γράφτηκε πριν 2500 χρόνια. Θέλω απλώς να αντιπαραβάλω την παράσταση του νέου αυτού Αμερικανού ηθοποιού (μόλις 6 χρόνια πέρα στη σκηνή) με εκείνη του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου, βασισμένη στο έργο του Χάινριχ Φον Κλάιστ «Η Σπασμένη Στάμνα». Ορθότερα, θα έπρεπε να πω πως με ενδιαφέρει εδώ σχεδόν αποκλειστικά η παράσταση του ΘΟΚ και εντελώς ενδεικτικά άλλες θεατρικές παραστάσεις στο νησί, απλώς και μόνο για σκοπούς σύγκρισης.

Λοιπόν η «Σπασμένη Στάμνα» ήταν μια απελπιστικά ανιαρή, επιπόλαιη και ανοήσια παράσταση που εγκρίνει πιστεύω διάφορα ερωτήματα ως προς το μέλλον του κρατικού μας θεάτρου. Ποιοι είναι οι στόχοι του ΘΟΚ και πως επιδιώκει την υλοποίησή τους, είναι το ένα ερώτημα. Σε συνάρτηση με αυτό θα ρωτούσα, με ποια κριτήρια επιλέγεται το ρεπερτόριο του οργανισμού. Νοιώθουν τέλος οι υπεύθυνοι του ΘΟΚ πως οφείλουν να συναγωνίζονται σε εμπορικότητα και ιλαρότητα τις δραστηριότητες των

φρικτών εκείνων θιάσων του επιθεωρησιακού μας θεάτρου που ανεβάζουν και κατεβάζουν δυο ντουζίνες έργα τον χρόνο;

Φεύγοντας από την παράσταση του έργου του Φον Κλάιστ αρκετά εκνευρισμένος άρχισα να συλλογίζομαι την κριτική που είχε ασκήσει στο προηγούμενο έργο του ΘΟΚ («Ψύλλοι στ' Αυτιά» του Φεύντντ) ο Κώστας Κύρρης. Μη έχοντας δει την παράσταση εκείνη δεν μπόρεσα τότε να πάρω θέση ως προς τις απόψεις του κυρίου Κύρρη. Σήμερα πάντως με την εμπειρία της «Στάμνας» ίσως να μην ήταν καθόλου υπερβολικές οι απόψεις του πιο πάνω ατόμου.

Σχζνά ακούω από διάφορες πλευρές την άποψη πως μέσα στις σημερινές κρίσιμες για τον τόπο ώρες τα μέσα μαζικής πληροφόρησης και όλοι οι κρατικοί φορείς οφείλουν να εμψυχώνουν το λαό δίνοντας τον «αγωνιστική πνευματική τροφή» και να του ανυψώνουν τον πατριωτισμό. Αηλάνωω πως διαφωνώ ριζικά με τις τοποθετήσεις αυτές. Η θεωρία της «στρατευμένης τέχνης» έχει πιστέυω οδηγήσει, σε ένα σωρό περιπτώσεις όπου δοκιμάστηκε, και εδώ και αλλού, σε φρικτά αποτελέσματα και θα ήταν καλύτερο να σταματούσε η αναφορά σε αυτή από τους ανθρώπους του λόγου και της τέχνης. Αντίθετα, θα ήθελα να υποστηρίξω τη θέση «η τέχνη για τη τέχνη» διευκρινίζοντας πως υφ' όσον ο συγκεκριμένος δημιουργός επιθυμεί να εκφράσει μια πολιτική άποψη είναι απόλυτα ελεύθερος να το πράξει μέσα από το έργο του. Σωστότερα θα έλεγα πως πιστεύω στο δικαίωμα του κάθε πνευματικού δημιουργού να επιλέξει το πεδίο δράσης του, χωρίς προδεσμίσεις με πολιτικές εξουσίες ούτε και βέβαια σαν απλό φερέφω-

νο ολοκληρωτικών καθεστώτων.

Διαχωρίζω έτσι τη θέση μου από εκείνους που ασκούν κριτική στο ΘΟΚ γιατί δεν είναι, όπως ισχυρίζονται, «αγωνιστικού και πατριωτικού» περιεχομένου τα έργα που ανεβάζει και στρέφονται σε δυο λέξεις. Η μια λέγεται υπευθυνότητα, η δεύτερη ποιότητα. Και των δυο είναι νομίζω κραυγαλαία η απουσία από το κρατικό μας θέατρο τον τελευταίο καιρό. Θα επιμείνω κάπως στις δυο αυτές έννοιες.

Υποστηρίζω πως η «οικογένεια» του ΘΟΚ στερείται υπευθυνότητας. Υπευθυνότητας έναντι και του κοινού που υποτίθεται επιδιώκει να μορφώσει, να παιδεύσει θεατρικά, αλλά και έναντι του ίδιου του εαυτού της. Διαφορετικά δεν εξηγείται αυτή η τάση των τελευταίων χρόνων προς το λεγόμενο «κόκκολο θέαμα». Δεν δικαιολογούνται αλλιώς παραστάσεις του επιπέδου της «Στάμνας» που θυμίζουν τον πιο ευτελή ερασιτεχνικό θιάσο κάποιας απόμακρης επαρχιακής πόλης.

Έρχομαι στο θέμα της ποιότητας. Λοιπόν ξεκινώ από τη θέση ότι από τον ΘΟΚ αναμένεται και απαιτείται ένα επίπεδο ρεπερτορίου και παραστάσεων σαφώς ανώτερο από εκείνο των ανοήσιων παραγωγών του ελευθεριάζοντος (ή ελευθέρου αν προτιμάται) «Θεάτρου», του τυποποιημένου στα γνωστά κλισιά - ολίγη γάμπα, ολίγο στήθος, κάποιες προκλητικές βωμολοχίες με ένα σωρό υποδαλιστεί η κατά τα άλλα «ηθική» μας μικροκοινωνία) και ολίγο βέβαια χορευτικό, τη συνδρομή Ευρωπαίων αν είναι δυνατόν καλλιτεχνών. Για εκείνους που τη βρίσκουν με τις ούτω καλούμενες επιθεωρήσεις υπάρχει πληθώρα τέτοιων καταστάσεων

και δεν νομίζω πως χρειάζεται ο κρατικός φορέας να καταλήξει σε τέτοιου είδους «πνευματικές» αναζητήσεις.

Μήπως με τον όρο ποιότητα εννοούμε έργα δυσνόητα και πέραν των δυνατοτήτων του μέσου θεατή; Όχι και ανάγκη αλλά δεν βλέπω τίποτε το επιλήψιμο στο να σταματήσουν να προσφέρουν οι άνθρωποι του λόγου και της τέχνης στο θεατή το φηγητό ψημένο και κομμένο στο πιάτο. Ας μείνει επιτέλους και λίγη «κατ' οίκον εργασία» για αυτούς που πηγαίνουν να παρακολουθήσουν θεατρο, δεν χρειάζονται τα πάντα να έχουν «λυθεί» μέσα στις 2 ώρες της παράστασης.

Αν εναντιώνομαι στη συμπερίληψη κομωδιών και έργων με ευθυμογραφικά στοιχεία για τους σκοπούς του ρεπερτορίου του ΘΟΚ. Άλλωστε η έννοια σοβαρό/ποιοτικό θέατρο σε καμιά περίπτωση δεν εξυπακούει τον εξοστρακισμό του κομικού στοιχείου, ενός στοιχείου ενόητα αναγκαίου στη καθημερινή μας ζωή. Εντελώς ενδεικτικά θα μπορούσα εδώ να παραπέμψω σε μια από τις ελάχιστες περσινές επιτυχημένες παραστάσεις του ΘΟΚ, τη «Μαύρη Κωμωδία» του Ηίτερ Σιάφερ. Το γελοίο και η σοβαρότητα διαποτίζουν το έργο αυτό και σίγουρα φεύγοντας από τη παράσταση νοιώθει πως μένουν και 4-5 πράγματα για να πάρεις μαζί σου.

Ένα άλλο ζήτημα που δεν έθιξα μέχρι τώρα αφορά τους ίδιους τους ηθοποιούς του Οργανισμού. Ίσως να προσφέρεται μάλιστα εδώ η ευκαιρία για μια πιο συγκεκριμένη αναφορά στο έργο του Κλάιστ. Ομολογώ πως ένα από τα περισσότερο αρνητικά στοιχεία της παράστασης αυτής εκπήγαζε από την στιφνή και ανιπόφορα «μουδιασμένη» υποκριτική των ηθοποιών. Μετά δυσκολίας έπαιρναν τα πόδια τους και τελικά σχηματίζοντας την γνώμη πως δεν έβλεπαν την ώρα να τελειώσει η παράσταση για να πάνε σπίτι τους. Ας τους πάρουμε όμως ένα ένα.

Ο Εντίχιος Πουλλαϊδής κάτι προσπάθησε να πει αλλά η απόδοσή του σίγουρα βρισκόταν πολύ χαμηλότερα από ότι μας έχει συνηθίσει στο παρελθόν. Αιτός πάντως, χωρίς αχρείαστες φωνασκίες και φηγούρες έπεισε μέχρι σε κάποιο βαθμό για το ρόλο που υποδύονταν. Διατήρησε μια στοιχειώδη σοβαρότητα, σε αντίθεση για παράδειγμα με τον πρωταγωνιστή του έργου, και άφησε την εντύπωση ότι αυτός εκεί πάνω στη σκηνή ήταν όντως ένας σύμβουλος δικαιοσύνης σε μια πόλη στις Κάτω Χώρες στα τέλη του 18ου αιώνα.

Στον αντίποδα του Πουλλαϊδή βρίσκεται ο Σπίρος Σταυρινίδης. Απελπιστικός σαν δικαστής Αδάμ με ένα σωρό γκριμάτσες και λαϊκιστικές φηγούρες (προφανώς για να προκαλέσει τη θιμηδία του κοινού) και με τις πάγες του πια εκφορές του λόγου θίμιζε Σταυρινίδη και κάλι Σταυρινίδη. Δεν ξέρω επιτέλους πως σκηνοθετούν οι διάφοροι που επαγγέλλονται τους σκηνοθέτες τον ηθοποιό αυτό, αλλά μου κάνει πραγματικά εντύπωση το πως αφήνεται ο άνθρωπος αυτός να παραμένει εγκλωβισμένος σε τέτοια ανοήσια και στερεότυπα σχήματα. Σχήματα που τον κάνουν να είναι πάντοτε πρώτιστα «Σταυρινίδης» και μετά σιδηρόπαιδο άλλο υποδύεται στη σκηνή. Είναι πράγματι κρίμα

γιατί ο κύριος Σταυρινίδης είχε δώσει στο παρελθόν αξιόλογα δείγματα του ταλέντου του. Δυστυχώς σήμερα έχει καταντήσει μια φοιτηχή όσκι του καλιού καλού εαυτού.

Ένα ιδιαίτερα αρνητικό στοιχείο στο θέατρο, αλλά και αλλού, είναι η τυποποίηση. Ιδιαίτερα η τυποποίηση των ηθοποιών ως προς τους ρόλους που υποδύονται. Δυστυχώς υπάρχουν σήμερα αρκετοί ηθοποιοί στο ΘΟΚ που είτε... Ιησού Χριστού υποδύονται είτε Αλ. Καπόνε παραμένουν απελπιστικά... οι εαυτοί τους. Ένας τέτοιος στη παράσταση της «Στάμνας» ήταν και ο Νεόφυτος Νεοφύτου. Ο κύριος Νεοφύτου τελικά φέρει πάντα το ίδιο, ένα και μοναδικό, «κουστούμι» σε όλους τους ρόλους που ερμηνεύει. Αυτό του καλού και ήσυχου παιδιού. Και βέβαια καμιά αντίρρηση αν η αρχή του ΘΟΚ είναι πως οι ρόλοι πρέπει να ταυριάζουν στους υπάρχοντες ηθοποιούς και όχι οι ηθοποιοί να επιδιώκουν να εισχωρήσουν στους χαρακτήρες που υποδύονται στη σκηνή. Προφανώς το πρώτο πρέπει να συμβαίνει γιατί πως να εξηγηθεί αλλιώς το

Από τους υπόλοιπους, οι περισσότεροι των οποίων είχαν καθαρά διακοσμική παρουσία στη σκηνή, θα ξεχώριζα την Δέσποινα Μπεμπεδέλη. Έμπειρη ηθοποιός και με πολύπλευρες υποκριτικές δυναότητες στάθηκε ικανοποιητικά στο ρόλο της κατά διαστήματα υστερικής και τάχουσας από συνεχή γλωσσολογία ιδιοκτητίας της σπασμένης στάμνας. Μπορεί ο ρόλος της κυρίας Μάρθας Ρονλ να μην προσφερόταν για μια υποδειγματική ερμηνεία - άλλωστε κάπου έννοιωθες ότι όλοι οι χαρακτήρες του έργου ήταν απλές καρικατούρες χωρίς οποιαδήποτε στοιχεία γύρω από τη δράση τους πάντως η Α.Μ. έπεισε για το τι ερμηνεύει.

Οι δούλες: Εδώ είμαστε, τι θες;

Αδάμ: Καλωσορίσατε στο Χουζούμ, εξοχότατε

ότι σε όλες σχεδόν τις παραστάσεις μπορείτε εκ των προτέρων να μαντέψετε τους ρόλους που θα υποδύονταν τουλάχιστο οι μισοί από τους λαμβάνοντες μέρος στο έργο ηθοποιοί.

Απογοητευτική και πέρα για πέρα έξω από το πνεύμα του ρόλου του και η μικρή έστω συμμετοχή του Σταύρου Λούρα. Ένα ακόμα παράδειγμα της τυποποίησης που όπως φαίνεται έχει εξελιχθεί σε ενδημική ασθένεια στους κόλπους του κρατικού θεάτρου. Ο κύριος Λούρας θα μπορούσε άνετα να βρισκόταν στο «Θαμμένο Παιδί» του Σέπαρντ ή ακόμα και στη «Μαύρη Κωμωδία», και όπως τον έχουμε παρακολουθήσει στη «Στάμνα» πριν λίγες μέρες, δεν θα έπαιζε καμιά απολύτως διαφορά στην ερμηνεία του. Ένας «ήρωας» για όλες τις δουλειές, με την κατάλληλη βέβαια για το ρόλο αμφίσημη προς αποφυγή σύγχυσης με άλλους ρόλους του του παρελθόντος.

Από τους υπόλοιπους, οι περισσότεροι των οποίων είχαν καθαρά διακοσμική παρουσία στη σκηνή, θα ξεχώριζα την Δέσποινα Μπεμπεδέλη. Έμπειρη ηθοποιός και με πολύπλευρες υποκριτικές δυναότητες στάθηκε ικανοποιητικά στο ρόλο της κατά διαστήματα υστερικής και τάχουσας από συνεχή γλωσσολογία ιδιοκτητίας της σπασμένης στάμνας. Μπορεί ο ρόλος της κυρίας Μάρθας Ρονλ να μην προσφερόταν για μια υποδειγματική ερμηνεία - άλλωστε κάπου έννοιωθες ότι όλοι οι χαρακτήρες του έργου ήταν απλές καρικατούρες χωρίς οποιαδήποτε στοιχεία γύρω από τη δράση τους πάντως η Α.Μ. έπεισε για το τι ερμηνεύει.

Τώρα όσον αφορά την όλη παράσταση εύκολα θα μπορούσαμε να παραδεκτούμε πως το ίδιο το έργο δεν «τραβούσε». Σίγουρα δεν προσφερόταν για σπουδαία πράγματα αλλά μου φαίνεται αρκετά απλοϊκό το να απαλλάξουμε τον σκηνοθέτη από την ευθύνη για την ομολογούμενως ανοήσια παράσταση. Μια από τις χειρότερες, κατά τη γνώμη μου, παραστάσεις του ΘΟΚ των τελευταίων χρόνων. Και για να μη πάμε πολύ μακριά αν ανατρέξουμε πίσω στον περασμένο Σεπτέμβριο όταν κατέβηκε στην Κύπρο ο Σπίρος Ευαγγελιάτος με τον «Φορτουνάτο» του Μάρκου Αντόνιου Φόσκολου. Οι αισθητικές και πνευματικές επιδιώξεις του έργου ήταν σίγουρα περιορισμένες. Αυτό όμως δεν εμπόδιζε ποσός τον Ευαγγελάτο και τους συνεργάτες του από το να μας δώσουν μια απολαυστική και πέρα για πέρα επαγγελματική παράσταση. Τρανή απόδειξη ίσως του ότι όταν υπάρχει και φαντασία και διάθεση για δουλειά (και όχι απλά ο ψυχρός «τεχνοκρατισμός» του κρατικού υπαλλήλου) σπουδαία πράγματα μπορούν να επιτευχθούν.

Φθάνοντας αίσίως στο τέλος αυτού του κειμένου διατηρώ μέσα μου ένα κάποιο αμφιταλάντευμα ως προς το κατά πόσο ο ΘΟΚ έχει διέλθει το σημείο το χωρίς επιστροφή ή αν υπάρχουν ακόμα περιθώρια για ανακοπή αυτής της καθοδικής πορείας. Θέλω να ελπίζω, έστω και από ευσεβοπισθισμό, πως το παγινίδι δεν έχει χαθεί ολοκληρωτικά για το κρατικό μας θέατρο.

Χάρης Χριστοφόρου
Απριλίου 1986

ΘΕΑΤΡΟΣΚΟΠΙΟ

γράφει και επιμελείται ο Βαρνάβας Κυριαζής

Μια διαλεκτική με πολλά πρόσωπα, που σαν προαιωνία μητέρα περιμένει να τρυφήσει για να φέρει πίσω τον κόσμο που χάσαμε και ανεπανορθωτά ευνεχία κάνουμε

απο τον θεατρικό οργανισμό
κυπρου

μπερτολτ μπρεχτ:

«Ο Κ. Πούντιλα και

ο δούλος του μάττι»

Μετάφραση: Κ. Παλασιολόγος
Σκηνοθεσία: Φόλκερ Γκαϊσλερ
Σκηνικά-Καστούμια: Νίκος Κουρούσις
Μουσική: Γιώλ Ντέσω
Μουσική Εκτέλεση: Στέλιος Αργύρης
Βοηθός Σκηνοθέτης: Κύρος Ρωσσιδής
Βοηθός Σκηνογράφος: Ειρήνη Χατζηκυπρή
Κατασκευή Ταύρου: Λεωνίδας Σπανός

Οι ηθοποιοί:

Σταύρος Λούρας	: Στρατιώτης Φιλανδικού Αποσπάματος ΟΗΕ
Ανθούλα Καλλακή	: Η Ηθοποιός που παίζει την Γελαδάρισσα
Στέλιος Κουκαριδής	: Πούντιλα
Τάσος Αναστασιού	: Σερβιτόρος
Ευτύχιος Πολλαϊδής	: Δικαστής
Σπύρος Σταυρινίδης	: Μάττι
Δέσποινα Μπεμπεδέλη	: Η ηθοποιός που παίζει την Μαγείρισσα
Άλκηστis Παυλίδου	: Εδα
Βαρνάβας Κυριαζής	: Ακόλουθος
Λένα Σορόκου	: Λαθρο-Εμμα
Κώστας Δημητρίου	: Κτηνίατρος
Τζένη Γαϊτανοπούλου	: Υπάλληλος Φαρμακείου
Ανθούλα Καλλακή	: Γελαδάρισσα
Αννίτα Σαντορινιάου	: Τηλεφωνήτρια
Δέσποινα Μπεμπεδέλη	: Λάινα
Μήδεια Χάννα	: Φίνα
Δημήτρης Σάββα	: Ταλαιώπρος
Σταύρος Λούρας	: Κοκκινوترίχης
Τάκης Σταυρινίδης	: Εογάτης
Γιώργος Μουσαίμης	: Σούρκαλα
Ανδρέας Μούστρας	: Δικηγόρος
Φαίδρος Στασίνος	: Παπάς
Φλωρεντία Δημητρίου	: Γυναίκα του Παπά

Ν.Κουρούσις 86.

ο μπερχτ μέσα από τον κύριο πούντιλα και τον δούλο του μάττι

εκφρασμένος μέσα από ένα πλάνο που ο ίδιος σχεδίασε

Σίγουρα το έργο (ο κύριος Πούντιλα και ο δούλος του Μάττι) αν επιχειρούσαμε να το κατατάξουμε σε κάποια κατηγορία έργων, θα το τοποθετούσαμε σ' αυτήν των «λαϊκών έργων». Λαϊκό έργο λοιπόν ο «Πούντιλα». Εδώ όμως υπάρχει ένα πρόβλημα. Ποιό «λαϊκό έργο»; Το βαλτομένο αυτό είδος που δεν είδε ποτέ, ούτε μια στιγμή άνθισης, και που ακόμα η σκέψη και μόνο για αναβίωση του βραχυκύκλων και τα ουσιαστικότερα συγγραφικά θεατρικά μυαλά; Σίγουρα όχι. Μιλούμε για το «λαϊκό έργο» το μπερχτικό που ο ίδιος ο Μπερχτ δημιούργησε.

Το «λαϊκό έργο» προμήρχε του Μπερχτ χοντροκομμένο και ευτελές, τροφή της συγκαταβατικότητας των καιρών και των καθεστώτων αποκοιμιστικό όσο το οποιοδήποτε «οπιο του λαού». Ο καλός ομοίβεται, ο κακός τιμωρείται. Αυτό το είδος έργου στην Ευρώπη, τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας «αφ' εαυτού» και αναπόφευκτα έπρεπε να ξεφτίσει: φαινόμενο που - πέρα απ' τις μεμονωμένες κραυγές - στον ελληνικό χώρο το συναντούμε μέσα στην δεκαετία του '60.

Την θέση του πήρε η «επιθεώρηση» που σε κάποιο στάδιο μάλιστα αξιόλογοι άνθρωποι του θεάτρου, όπως ο Γερμανός Βάγκενχάιμ, ο Δανός Άμπελ, ο Αμερικανός Μπλίτσαϊν κι ο Άγγλος Ώντεν, της χάρισαν πολλά από τα γνώριμα χαρακτηριστικά της λογοτεχνίας και την «λογοτεχνοποίησαν».

Αυτή η «λογοτεχνική επιθεώρηση» ήταν και το πρόζυμ, η μαγιά του Μπερχτ για να δημιουργήσει τον «Πούντιλα». Πήρε τα θετικά στοιχεία του μύθου (νούμερα-εικόνες) και πρόβλεψε την αναγκαιότητα για περισσότερη συνοχή μεταξύ τους και για «ότιομα» ρεαλισμού. Από την ποίηση της «λογοτεχνικής» αυτής επιθεώρησης πρόβλεψε την αναγκαιότητα μελέτης του λυρισμού,

μεγαλύτερης προσφοράς αντικειμενικότητας και ότι αυτή η ποίηση θάπρεπε ν' αποδωθεί στις καταστάσεις και όχι στα πρόσωπα που συγκροούνται μ' αυτές τις καταστάσεις.

Ο συνδυασμός αυτών των δύο στοιχείων γέννησε και μια τρίτη ανάγκη. Την μορφή της υπόκρισης. Ποια θα ήταν αυτή η μορφή; Απ' όλες τις τότε επικρατούσες μορφές διάλεξε αυτήν του ρομαντικού-κλασσικού και του νατουραλιστικού που αυτή η δεύτερη μορφή δεν αντικαθιστούσε αλλά συμπλήρωνε την πρώτη. Από την πρώτη δεν ζούσε τίποτε πια εκτός από το αφύσικο και τεχνητό το σχηματικό και ναρκισσιστικό και από την δεύτερη το τυχαίο, το αδιόμορφο, το δίχως φαντασία. Η λύση ήταν η συνένωση αυτών των δύο: Η δημιουργία ενός κοκταίηλ. Ο Μπερχτ έκανε αυτή την ανάμιξη με την αρχή ότι «η αντίθεση ανάμεσα στην τέχνη και τη φύση μπορεί νάναι γόνιμη αν έρθει σε αρμονία μέσα στο έργο τέχνης αλλά χωρίς να εξουδετερωθεί. Δηλαδή συνειδητά και με δύναμη έκανε αυτή την ανάμιξη και όχι αφήνοντας την «ελέω» ασυνειδησίας, αμοιβαίας υποχώρησης και σιωπηρής εγκατάλειψης. Προσπάθησε λοιπόν να ξεπεράσει την αντίθεση ανάμεσα στο ρομαντικό-κλασσικό και στο ρεαλιστικό χωρίς να εξαγοράσει το ρεαλισμό θυσιάζοντας την καλλιτεχνική ομορφιά.

Η ασκήσια της πραγματικότητας (ρεαλισμού) είναι το κύριο αντικείμενο ερμηνείας που εδώ μας ενδιαφέρει. Η ωραιοποίηση είναι χυδαίο: η αγάπη της αλήθειας ευγενικό. Σκοπός της τέχνης να παρουσιάσει την ασκήσια του άσκημου με ωραίο τρόπο και την χυδαιότητα του χυδαίου με ευγενικό τρόπο.

Αυτό το «στυλ» ερμηνείας που είναι το γέννημα των προηγούμενων σκέψεων έχει το χιούμορ και την φαντασία και τη σοφία για να κυριαρχήσει πάνω στο άσκημο.

Η πρακτική εφαρμογή των προηγούμενων ενισχύεται και με τις παρακάτω παρανέσεις.

Ο ύμνος του Μάττι προς την ρέγγα (9η εικόνα) και ο μικρός διάλογος δικαστή-συνηγούρου (6η σκηνή) θα ζωντανέψουν μόνο αν μεταχειριστούν από τον ηθοποιό σαν πεζά ποιήματα: δηλαδή με λεπτότητα να προσφερθούν μέσα σε χρυσό πιάτο. Η ερωτική σκηνή Εύας-Μάττι (2η εικόνα), όπως και η σκηνή της δοκιμασίας της Εύας από τον Μάττι (9η εικόνα) δεν έχουν να κάνουν με φάρσα απαιτούν γνήσια υποκριτική. Η αποτελεσματικότητα βρίσκεται στο πλησίασμα μιας φόρμας υπόκρισης όμοιας μ' εκείνης που απαιτεί το έμμετρο έργο. Η αποπομπή των τεσσάρων γυναικών από την Κοούργκελα (7η εικόνα) δεν είναι ένα πρωτόγονο αλλά ένα απλό συμβάν και πρέπει να παιχτεί ποιστικά σκεπτικά όπως και η 3η εικόνα δηλαδή η ομορφιά του συμβάντος πρέπει να προβληθεί με το σκηνικό, με την κίνηση και με την εκφραση της σμιλίας. Τα πρόσωπα πρέπει να έχουν ένα κάποιο μεγαλείο με την πλήρη γνώση πως ένα νατουραλιστικό παίξιμο δεν είναι επαρκές. Εδώ τα πρόσωπα είναι εθνικές μορφές και απαιτείται η γνώση των ανθρώπων, η τόλμη και η ευαισθησία.

Ο ρόλος του «Πούντιλα» δεν πρέπει να στερηθεί την φυσική του χάρη σε καμιά στιγμή και σε κανένα χαρακτηριστικό γιατί ακριβώς το έργο δεν είναι έργο ιδεών. Οι σκηνές του μεθυσίου θέλουν ποίηση και τρυφεράδα με πολλές παραλλαγές μεταπτώσεων: οι σκηνές της διαύγειας όσο γίνεται λιγότερο γκροτέσκες και βάνουσες.

Πρακτικά και με λίγα λόγια το έργο πρέπει να παρουσιαστεί μ' ένα «στυλ» που περιέχει στοιχεία της παλιάς Κομμουνιστικής Ντέλλ Αρτε και στοιχεία της ρεαλιστικής ηθογραφίας.

Συνομιλία με τον Φόλκερ Γκαϊσλερ
για τις προσεγγίσεις στον Μπρεχτ

Β: Ερχόμενος στην Κύπρο ειδικά για να σκηνοθετήσεις τον «Πούντιλα» σου δημιουργήθηκαν κάποιοι προβληματισμοί και αν ναι ποιοί ήταν αυτοί;

Φ: Κατ' αρχάς θα ήθελα να πω πως η επιλογή του έργου αυτού έγινε εντελώς τυχαία. Προσωπικά θα προτιμούσα κάποιο άλλο έργο: ένα έργο της σύγχρονης Δυτικογερμανικής δραματουργίας για να φέρω μαζί μου και τον σύγχρονο Δυτικογερμανικό προβληματισμό, τρόπο αντιμετώπισης του και παρουσίασης στη σκηνή. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι αναγκαστικά να σκηνοθετήσω τον «Πούντιλα». Αντίθετα, αγαπώ το έργο, το έχω σκηνοθετήσει δύο φορές στο παρελθόν και κάθε φορά μου δίνει νέα εναύσματα για να δουλέψω πάνω του, ιδιαίτερα όταν κάθε φορά γίνεται σε άλλη χώρα.

Σε σχέση μ' αυτά βγαίνουν και οι προβληματισμοί που μου δημιουργήθηκαν και ήταν πολλοί όπως: γιατί ένας Δυτικογερμανός σκηνοθέτης γιατί Μπρέχτ (κι αυτό πιστεύω πως ο Μπρεχτικός τρόπος σκέψης δεν είναι τόσο αποτελεσματικός στις μέρες μας ίσως από την απόσταση χρόνου που μας χωρίζει: δημιουργήθηκαν καινούργια προβλήματα στην κοινωνία ώστε να μην μας απασχολούν πια και

τόσο αναλύσεις οικονομικών δομών αλλά η ανάγκη επιβίωσης από τα ατομικά όπλα, την μόλυνση περιβάλλοντος, το άγχος και τον νευρωτισμό της καταναλωτικής κοινωνίας. Σε σύγκριση μ' αυτά ο προβληματισμός που γεννά ο «πούντιλα» είναι ανώδυνος) ποιά η σχέση της σύγχρονης Κυπριακής κοινωνίας με το έργο «πούντιλα» ποιά η σχέση του Μπρεχτικού προβληματισμού του 1930 με τους Κυπρίους ηθοποιούς του 1986.

Σ' αυτά τα ερωτήματα βρήκα κάποια «βάση» απάντησης ή μάλλον τον συνδυετικό κρικό μεταφοράς του έργου στον Κυπριακό χώρο, ένα βράδυ σε ένα μπαρ κοντά στην πράσινη γραμμή, όταν συνάντησα ένα Φιλλανδό στρατιώτη των Ηνωμένων Εθνών. (Σημειώστε ότι το έργο «Πούντιλα» διαδραματίζεται στην Φιλανδία). Ήταν μεθυσομένος: μου έκανε εντύπωση: στάθηκα λίγο πάνω του, τον φαντάστηκα να κοιτά από τα φυλάκια απέναντι με μια απέραντη νοσταλγία για την πατρίδα του και μέσα απ' αυτή την νοσταλγία τον παίρνει ο ύπνος: τότε αρχίζει το έργο που για τον στρατιώτη είναι ένα όνειρο. Εγώ ταυτίστηκα μαζί του κι αυτό το καινούργιο πρόσωπο που βγήκε απ' αυτή την ταύτιση σκηνοθετεί τον «Πούντιλα».

Β: Ποιά η σχέση του «Πούντιλα» με την Κυπριακή κοινωνία όπως εσύ την γνώρισες;

Φ: Την Κυπριακή κοινωνία δεν ήμουν σε θέση να την ξέρω μέσω του έργου «Πούντιλα» και με την επαφή που θα είχα με τους συνεργάτες μου θα την μάθαινα. Για παράδειγμα: Στο σημείο που ο Πούντιλα (Στέλιος Καυκαρίδης) είναι διαυγής ο Στέλιος μούδειξε την δική του φαντασία για το πως θα μπορούσαν να ήταν κάποιες «φασιστικές μανίες σε κάποιο στάδιο δουλειάς που συζητούσαμε κατά πόσο ο Πούντιλα είναι φασίστας ή όχι. Είδα αυτή την άποψη (του Στέλιου) και συνειδητοποίησα ότι αυτό έχει κάποια σχέση με την Ελληνική χούντα. Του μίλησα για την δική μου φαντασία για τις «φασιστικές μανίες» που προέρχονται βεβαίως από Γερμανικά γνωστά πρότυπα. Όπως εγώ κατάλαβα την δική του άποψη, έτσι κι εκείνος κατάλαβε την δική μου. Μέσα απ' αυτή τη σχέση ξεπήδησε ένα τρίτο μίγμα.

Δουλέψαμε πάνω σ' αυτό και όταν σε κάποιο στάδιο του είπα πως ο «Πούντιλα» μπορεί να μην είναι φασίστας αμέσως συμφώνησε κι ο Στέλιος και βρέθηκε ένα τέταρτο επίπεδο. Το «ελληνικό επίπεδο του τσιφλικά», επηρεασμένο απ' όλες τις προηγούμενες διεργασίες.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι η συζήτηση για μανιτάρια που κάνουν η Λαϊνά η μαγειρίσσα (Δέσποινα Μπεμπεδέλη) και η γυναίκα του Παπά (Φλωρεντία Δημητρίου). Μέσα απ' αυτή τη συζήτηση και ιδιαίτερα από τον τρόπο που διεξάγεται σε συνάρτηση με τους δικούς τους ρυθμούς ανακάλυψα πόσο πολύτιμα αγαθά είναι τα προϊόντα της φύσης για τον λαό της Κύπρου.

Άλλο παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία μου με τον σκηνογράφο Νίκο Κουρούση. Εγώ είμαι από διαφορετική χώρα, κι αυτό σημαίνει άλλο χρώμα, άλλο φως, άλλα σχήματα, άλλη τέχνη απ' αυτήν του Μεσογειακού Νίκου. Εντυπωσιάστηκα από το γεγονός ότι ο Νίκος μέσα από την τέχνη του επεξεργάζεται για πολλά χρόνια το θέμα του «Λαβύρινθου». Σε πολλά έργα του τα πόδια που πλανι-

ώνται στον «λαβύρινθο» φορούν χρυσά παπούτσια. Περιπάτησα μαζί του μέσα στον «λαβύρινθο». Όταν εγώ έχανα το νήμα τόβρισκα εκείνος κι όταν εκείνος τόβρισκα εγώ. Ίσως αυτό να ήταν και ο λόγος που οδηγηθήκαμε τελικά στον «χρυσό ταύρο» σαν σύμβολο του πλούτου του «Πούντιλα». Μ' αυτό τον τρόπο μάθαίνω.

Β: Ποιο «πλάνο δουλειάς» είχες - αν είχες - για να ξεκινήσεις αυτή τη σκηνοθεσία;

Φ: Δεν έφερα μαζί μου έτοιμο έργο, παρ' όλο που το σκηνοθέτησα δύο φορές στο παρελθόν όπως είπα, και για μένα θα ήταν εύκολο να το κάνω. Ο στόχος που αυτό αποτελεί και το πλάνο μου - ήταν, ζώντας τους ανθρώπους αυτής της κοινωνίας και

δουλεύοντας με τους συνεργάτες μου να δώσω ένα έργο βγαμένο μέσα από τους δικούς σας προβληματισμούς και τρόπους ζωής, χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι ξεχνώ τον Μπρέχτ. Παίρνω το «διδόμενο» από τους ηθοποιούς και το περνώ μέσα από τα δικά μου φίλτρα γνώσεις και εμπειρίες για το μπρεχτικό θέατρο και ή το δεχόμαστε ή το απορρίπτουμε ή το τροποποιούμε.

Β: Κατά την γνώμη σου υπάρχουν «φόρμες» και «στυλ υπόκρισης» στον Μπρεχτ;

Φ: Φόρμες υπάρχουν πολλές και σε διαφορετικές αποχρώσεις. Το αποτέλεσμα διαφοροποιείται από σκηνοθέτη σε σκηνοθέτη, από τόπο σε τόπο, από χρόνο σε χρόνο. Στην περίπτωση την δική μας η Κύπρος, εγώ, ο Κύπριος ηθοποιός και η φαντασία του, ο Μπρεχτ, οι θεωρίες του Μπρεχτ, η δική μου σχέση με τον Μπρεχτ, η δική μου σχέση με τον Πούντιλα θα μας οδηγήσουν τελικά σε μια φόρμα αποτελέσματος.

Όσον αφορά το «στυλ» υπόκρισης θα έλεγα πως δεν υπάρχει ακριβές «στυλ». Υπάρχουν πολλές θεωρίες και τρόποι για να ψάξουμε να βρούμε το δικό μας. Σ' αυτή την περίπτωση η κωμωδία βγαίνει από την σχέση ηθοποιού-ρόλου. Από τον τρόπο με τον οποίο ο ηθοποιός θα δει την συμπεριφορά ενός ρόλου. Π.χ. Ο Διπλωμάτης που παίζεις εσύ είναι ένας άνθρωπος με προβλήματα επειδή χρειάζεται λεφτά οπότε τον νοιώθω και τον καταλαβαίνω. Είναι ένας ηλίθιος, ειδικός στους καλούς τρόπους.

Β: Στον Ελληνικό χώρο ο Μπρεχτ αποτελεί θέμα πολλών συζητήσεων και προβληματισμών. Με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια «θεική αίγλη», γύρω από τον Μπρεχτ όπως επίσης και «σχολές ερμηνείας». Τι έχεις να μας πεις;

Φ: Κάποτε η Τερέζα Γκιζε -- μια από τις μεταλύτερες ερμηνεύτριες του Μπρεχτ - πραγματικά μεγάλη ηθοποιός, έπρεπε να συμπληρώσει μια κάποια αίτηση με τα στοιχεία της ονοματεπώνυμο, διεύθυνση, αριθμός ταυτότητας κλπ.. Στο σημείο που της ζητούσαν το «Επάγγελμα» έγραψε τη λέξη «μαθητεύομενη». Και ήταν ήδη 60-70 χρόνων και επιτυχημένη. Αυτό αποτελεί και τη δική μου απάντηση στις «σχολές ερμηνείας». Ο Μπρεχτ για μένα δεν έχει καμιά «θεική αίγλη», ούτε αποτελεί σχολή. Βρίσκω τον εαυτό μου να έχει ένα ικανοποιητικό επίπεδο γνώσης και κρίσης για να τον πάρω σαν υλικό και να τον αναπτύξω μέσα από την δική μου κοσμοθεώρηση. Επηρεασμένος βέβαια από τις θεωρίες του. Είναι ο δικός μου τρόπος προσέγγισης.

απο το νεο θεατρο

βλαδιμηρου καυκαριδη

αλεξη σεβαστακη: «ταξιδι εργασιας»

Σκηνοθεσία: Πολύκαρπος Πολυκαρπου
Σκηνικά-Κοστούμια: Κώστας Κουκαριδης

Οι ηθοποιοί:

Μάρκο Κουκαριδου	: Κατερινα
Πόπη Αβραάμ	: Αγγελα
Χρήστος Ζάνος	: Πατρις
Αντρέας Τσούρης	: Μανώλης
Σοφοκλής Κομοδρόμος	: Γιάννης
Αλιανδρος Παναγιωτίδης	: Τζιμης
Χρήστος Ιωακείμ	: Ντικ
Παντελής Κλειτου	: Τζο

ενα κριτικο-σκηνοθετικο πλησιασμα του εργου «ταξιδι εργασιας» του αλεξη σεβαστακη μεσα απο ενα προσωπικο μου πρισμα

Ένα έργο απλό και διακριτικό, λιτό και αφαιρετικό, τόσο όσο και ο συγγραφέας απλός και διακριτικός, λιτός και καθόλου «παραφορτωμένος». Η εμπειρία αυτή βγαλμένη μέσα από την προσωπική μου γνωριμία με τον συγγραφέα και μέσα από την προσωπική μου επαφή με το έργο μια και ήμουν ο πρώτος διδάξας στον ρόλο του Μανώλη που γι' αυτόν δεν είναι άλλος παρά ο ίδιος ο εαυτός του σχεδιασμένος από χρώματα που ο ίδιος είχε και από χρώματα που ο ίδιος θα ήθελε να είχε.

Ένα έργο κριτικής μελέτης θα έλεγα του γνήσιου Έλληνα απαλλαγμένου από τις αυτοάμυνες ψευδαίσθησης της επιβίωσης. Ίσως γι' αυτό τον λόγο και ο πρώτος τίτλος του έργου που ήταν «Δοκίμιο Ελληνικό» και που για λόγους «εμπορικούς» μετονομάστηκε από τους πρώτους διδάξαντες με την συγκατάθεση του Σεβαστάκη σε «ταξίδι εργασίας».

Η αφαίρεση είναι το κύριο χαρακτηριστικό γραφής: μια ιδιοφυής - ενισχυτική η συνειδητή - σύλληψη που μας δίνει την δυνατότητα να δούμε ξεκάθαρα την δύναμη συνοδευμένη από την ανθρώπινη αδυναμία και όχι συνοδευμένη με σημαίες και φανφάρες, που μέσα της κρύβει τον σωστό ή λάθος άνθρωπο. Σ' αυτή την λύση - κατάθεση ενός αποτελέσματος, ο μόνος και σωστός δρόμος η απλότητα - η απλότητα όχι μόνο στην γενική θεώρηση του όρου επιβαλλόμενη στην παράσταση αλλά και στην ειδική

απλότητα - αφαιρετικότητα στο ρεαλιστικό της υπόκρισης, απλότητα - αφαιρετικότητα στον σκηνικό μας χώρο, απλότητα-αφααιρετικότητα, στο κοστούμι και τέλος απλότητα - αφαιρετικότητα στην έννοια και τις εξουσίες του σκηνοθέτη στην διεκπεραίωση τους. Χωρίς αυτά να σημαίνουν την υπόδειξη μιας αφαιρετικής σουρρεαλιστικής μορφής.

Τα πιο πάνω στοιχεία είναι ευδιάκριτα και ξεκάθαρα μόνο που δεν θα πρέπει να είναι υπογραμμισμένα και κυνηγημένα στην απόλυτη και ολοκληρωτική μορφή τους. Εδώ η οποιαδήποτε ολοκλήρωση αποδυναμώνει και τοποθετεί τους χαρακτήρες σε βάση ηρώων πολιτικής ιδεολογίας με προδιαγραφμένη μοίρα και πεπρωμένο με άλλα λόγια αυτή η ολοκλήρωση θα δικαιολογήσει μια γραμμένη μοίρα του αναπόφευκτου.

Οι χαρακτήρες είναι ζωγραφισμένοι από τους χαρακτήρες με τέτοιο τρόπο που εμείς πίσω και μέσα στον πίνακα τους αν υποψιαζόμαστε την ολοκληρωτική τους σύνθεση σε ρεαλιστικό επίπεδο: οι αδρές και δυνατές πινελιές που είναι οι ατμοσφαιρικές ανθρώπινες συγκρούσεις είναι ριγμένες με τέτοιο τρόπο που πίσω και μέσα τους να βλέπουμε τον τέλειο ρεαλιστικό πίνακα και ταυτόχρονα το ατελείωτο ωραίο αίσθημα από την θεώρηση αυτού του πίνακα. Πρακτικά πρέπει να διαβλέπω το άτομο-ηθοποιό «μυσοβουτηγμένο» στο άτομο-ρόλο αλλά μακριά από πρόσκαιρες και εύκολες

φορμικές λύσεις ανάγνωσης υπόκρισης ή σκηνοθεσίας.

Μ' αυτό τον τρόπο - κατά την γνώμη μου - είναι δυνατή μια αποκωδικοποίηση του συγκεκριμένου έργου και μ' αυτό τον τρόπο θα αποδισμεύσουμε τεράστιες (φανερές και μυστικές) εγκλειόμενες δυνάμεις που κρύβει μέσα του το έργο. Δεν είναι έργο συγκεκριμένου τύπου και χρόνου, δεν είναι πρόβλημα οκτώ-δέκα ανθρώπων - αν και από μια πρώτη θεώρηση μπορεί να φανεί τέτοιο. Οι συζεύξεις και αναγωγές έχουν γενετική μοίρα τον ίδιο τον άνθρωπο σε σύζευξη και αναγωγή με την ευρύτερη ελληνική κοινωνία που έρχεται σε μας προαιώνια σαν ύπαρξη και αξία.

Ο Σεβαστάκης δεν ηθογραφεί - μεταπλάθει την ηθογραφία σε τέχνη και της δίνει καθολικές προεκτάσεις. Όλες οι αρνήσεις και οι καταφάσεις μέσα στο έργο του είναι αρνήσεις και καταφάσεις «γιγάντων» εκφρασμένες και διεκπεραιωμένες από «ανθρώπους - νάνους». Οι χαρακτήρες του έργου του δεν έχουν εκ των προτέρων καθορισμένη την συμπεριφορά τους: κάθε προσπάθεια τοποθέτησης και βιασμού των χαρακτήρων θα εγνοούσε τον σωστό θεατή.

Προσωπικά ευχαριστώ αυτό τον «άνθρωπο - νάνο» που κάποτε μια δική μου σύζευξη μαζί του με γιγάντωσε και με «άνδρευσε» υποκριτικά σε τέτοιο βαθμό που ακόμα και σήμερα να τον θεωρώ μια από τις αγαπημένες μου στιγμές στο θέατρο.

Τραπεζάκι για δύο, καφές και τσιγάρο για μένα μια και ο Πολύκαρπος δεν καπνίζει και κουβεντιάζουμε...

Β: Πολύκαρπε, κάτω από πιο πρίσμα θεώρησης είδες το «ταξίδι εργασίας» του Σεβαστάκη;

Π: Για μένα το «ταξίδι εργασίας» είναι έργο πολιτικό. Δύο είναι ίσως τα κύρια θέματα που διέπουν το έργο: Του Εμφυλίου πολέμου και της Εθνικής Ανεξαρτησίας. Μέσα τους συναντούμε και την «τραγωδία της ιστορίας». Στο έργο ο μακρόκοσμος της ιστορίας μπαίνει στον μικρόκοσμο του ατόμου και μέσα απ' αυτό το πάντρεμα ξεπηδά μέσα από τα πρόσωπα η δραματοποίηση της ιστορίας.

Β: Σε πόσο βαθμό και σε τι ακριβώς θα συνέβαλε η δραματοποίηση της ιστορίας;

Π: Κάπου η εποχή αυτή του Εμφυλίου δραματουργικά - συγγραφικά έμεινε, κατά κάποιο τρόπο ανέγγιχτη. Πιστεύω πως πρέπει η θεατρική δραματολογία ν' ασχοληθεί με την εποχή εκείνη περισσότερο. Μόνο έτσι θα επέλθει σε ολοκληρωτική φόρμα η δραματοποίηση αυτής της ιστορίας που θα βοηθήσει να ξεκαθαρίσουμε πολιτικά και κοινωνικά τον ελληνικό χώρο.

Β: Το έργο αυτό του Σεβαστάκη κατά την γνώμη σου σαν παρουσία

συγγραφική στον ελληνικό χώρο είχε κάποια σημαντικότητα και αν είχε πώς θα την καθόριζες;

Π: Το «ταξίδι της εργασίας» γεννήθηκε κατά την γνώμη μου ακριβώς τη στιγμή που ο νεοαυτοκρατορικός του νεοελληνικού θεάτρου άρχισε να ξεφτιλιζει. Αυτή τη στιγμή δεν είμαι σε θέση να ξέρω αν άνοιξε κάποια άλλα κεφάλαια φόρμας και ποιά είναι αυτά: εκείνο όμως που σίγουρα αποκόμισα και συνειδητοποίησα ήταν ότι το «ταξίδι εργασίας» έκανε τα ψωμιά του νεοαυτοκρατορικού να φαίνονται λιγά. Στην γραφή του το έργο είναι Αριστοτελικό αλλά πίσω και κάτω από την γραφή αυτή συναντούμε μια πολιτική - μπρεχτική προέκταση.

Β: Πιστεύεις πως ο ίδιος ο Σεβαστάκης έγραψε πολιτικό έργο με πλήρη συνείδηση;

Π: Δεν είμαι σε θέση να ξέρω τι προθέσεις είχε ο Σεβαστάκης: η δική μου ερμηνεία και αποκωδικοποίηση του έργου είναι αυτή (του πολιτικού έργου) γιατί πιστεύω πως το έργο τέχνης λειτουργεί ανεξάρτητα απ' προθέσεις του δημιουργού.

Β: Πολύκαρπε, μελετώντας το έργο διαπίστωσα πως ο ίδιος ο Σεβαστάκης από γραφές δεν έχει ξεκαθαρίσει πολιτικές θέσεις κάποιες νύξεις κάνει μήπως αυτό είναι επιτηδευμένα έτσι;

Π: Πιστεύω πως αυτό το φαινόμενο που παρουσιάζει το έργο και που ούτως υπάρχει είναι καθαρά δραματουργικό εύρημα για να δοθεί το ανάγλυφο των χαρακτήρων με περισσότερη δύναμη.

Β: Διαπίστωσα κατά την διάρκεια της πρόβας που παρακολούθησα προ ολίγου ότι σίγουρα το σκηνοθετικό διάβασμα που έκανες στο έργο είναι πολιτικό: στα για μένα «σκοτεινά» σημεία του έργου έδωσες πολιτικό φως και μάλιστα έβαλες στο στόμα του Γιάννη πολιτικές καταθέσεις. Μήπως από το διάβασμα της ξεκάθαρης πολιτικής τοποθέτησης των χαρακτήρων και της υπογράμμισης, αδυνατίζει και μικραίνει το έργο;

Π: Για να είμαι ειλικρινής αυτό μ' έχει προβληματίσει: μα το θέατρο για μένα είναι έκθεση και ο καθένας διαμέσου του θεάτρου εκθέτοντας τον εαυτό του παίρνει τα ρίσκα του. Πολιτικά ήμουν και είμαι ενταγμένος στο αριστερό κίνημα και κατά συνέπεια τα «διάβασματά» μου, ερμηνευτικά, κατευθύνονται προς τα εκεί.

Β: Δεν φοβάσαι μήπως μ' αυτό τον τρόπο πέσεις στην άλλη μεριά του γκρεμού που θα ήταν η πολιτική προπαγάνδα;

Π: Το φοβάμαι αλλά το διακινδυνεύω.

Β: Φορμικά πώς έχεις δει το έργο να στήνεται;

Π: Να δοθεί ατμόσφαιρα σαν ένα θέατρο ιδεών και μέσα από μια τελετουργία αγροτική για να προβληθούν κάποια σύμβολα όπως του πάτερ-φαμίλια, η επιστροφή του ξενιτεμένου. Να τονίσω τις συγκρούσεις υπερβολικά και σε τέτοιο βαθμό για να πάρω τον θεατή από το δραματικό επίπεδο και να τον περάσω σ' ένα ιστορικό επίπεδο. Στην παράσταση μου έχω δώσει ένα «αναίρετικό» φινάλε θα έλεγα με την κατάθεση κάποιων συμφορών του Ελληνισμού που επήλθαν μετά τον Εμφύλιο, ακριβώς για τον λόγο που προσάφερα πιο πάνω να τραβήξω τον θεατή από το δραματικό στοιχείο και να τον τοποθετήσω στο ιστορικό επίπεδο.

Β: Οι ηθοποιοί - συνεργάτες σου με ποιά τρόπο υπόκρισης διεκπεραιώνουν την σκηνοθετική σου γραμμή;

Π: Ξεκινώντας από τον ρεαλισμό να δουν τους ρόλους τους πιο τελετουργικούς.

Τέλος της συνομιλίας και ο Πολύκαρπος μας κάνει την δική του κατάθεση όχι σαν σκηνοθέτης μα σαν άνθρωπος: «Ο Ελληνικός χώρος και ο Κυπριακός χώρος είναι σαν τα συγκοινωνούντα δοχεία: ό,τι συμβαίνει εκεί έχει αντίκτυπο εδώ και ό,τι εδώ, εκεί: θα επιθυμούσα λοιπόν πιο άρρηκτες συνδέσεις ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο χώρους».

απο το «θεατρο ελευθερη εκφραση κυπρου»

ΕΥΓΕΝΙΟΥ Ο' ΝΗΛ: «ΠΟΘΟΙ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΛΕΥΚΕΣ»

μεταφραση: ντορα βολανακη
σκηνοθεσια: αντρεας χριστοδουλιδης
σκηνικα: νικος κυρουσιης
κοστούμια: ειρηνη χατζηκυπρη
οι ηθοποιοι:

αντρεας βασιλειου
παντελης παπακωνσταντινου
χριστοφορος τσαγγαριδης
ελενη καουλα
δημητρης ζυστρας

Ένα σημείωμα από τον Αντρεά Χριστοδουλίδη:

Δυνατό δράμα του Ευγενίου Ο' Νηλ (1888-1953) γραμμένο το 1924. Το έργο είναι ένα μίγμα αρχαίας ελληνικής τραγωδίας - ιδίως αν προσέξουμε τον σκελετό της γραφής του - και Στριμπεργιανής ανθρωπίνης απελπισίας, αδυναμίας και πολύπλοκης ψυχολογίας του ανθρώπου. Ασχολείται με την αγάπη, το πάθος, την απληστία και την καταπίεση μιας οικογένειας στην πετρώδη περιοχή της Νέας Αγγλίας στην Αμερική.

Λευκωσία 1983

ένα μήνυμα στην αγαπημένη μου
παλια λευκωσία

Να απαιτήσεις να ξαναθίσεις!

Γιατί κάποτε;
Γιατί Εσύ πρωτοστατούσες στα πιο καλά κι ωραία
Γιατί Εσύ κρατούσες ψηλά λογής λογιών αφέντες
Γιατί Εσύ πρωτοστατούσες στα γράμματα και στες
τέχνες του τόπου μας
Γιατί Εσύ αγνόησες όλους εκείνους που χάριν της
αλλαγής και της σκοπιμότητας σε εγκατέλειψαν
Εσύ που ανέκτηκες και δέχτηκες να σε
κουρελιάσουν και να σε κάμουν αγνώριστη

Σήμερα;
Σήμερα Μίλησαν τα σύμβολά σου
Σήμερα Μίλησε η αρχιτεκτονική σου κληρονομιά
Σήμερα Μίλησαν τα άψυχα και τα βουβά
Σήμερα Μίλησαν οι παλιές σου δόξες
Τώρα;
Τώρα Ήλθεν η ώρα της αλλαγής
Τώρα Ήλθεν η ώρα της επιστροφής
Τώρα Ήλθεν η ώρα της επαναγνώρισης
Τώρα Ήλθεν η ώρα καλή μου «ΧΩΡΑ»
να απαιτήσεις να ξαναθίσεις.

Γιώργος Κουμίδης

Ταξίδι στο χρόνο...

"Εξήμισις τας γλυκείας χώρας Κύπρου."

Κέβιν Άντριους
Κώστας Χαραλαμπίδης.

C. 1340

SIR JOHN MAUNDEVILLE

1394, NICCOLO DE MARTONI

Όταν χάθηκε η Άκρα, που ήταν το τελευταίο μέρος στη Συρία που έχασαν οι Χριστιανοί, όλοι όσοι ξέφυγαν από την Άκρα βρήκαν καταφύγιο στο νησί της Κύπρου. Και από τότε υπάρχει το έθιμο να φοράνε όλες οι γυναίκες μαύρα καλύμματα στο κεφάλι τους, έτσι που δύσκολα μπορεί να δει κανείς το πρόσωπό τους. Κι' αυτό το έθιμο γεννήθηκε κι' εξακολούθησε να το κρατούν από την λύπη και το φοβερό πένθος για την απώλεια της Άκρας. Το πρωί της 18ης Δεκεμβρίου σηκώθηκε ναρκωτικά και πήρα τον δρόμο για την Φαμαγκούστα. Περνώνας από την αλμυρή λίμνη όπου μαζεύουν μεγάλη ποσότητα αλατιού, έφτασα κοντά σ' ένα κάστρο που λέγεται Μπάφρα (Πάφος), που ανήκει στον βασιλιά της Κύπρου και μέσα στο οποίο παρασκευάζεται μεγάλη ποσότητα ζάχαρης. Περπατώντας όλη την ημέρα συνάντησα πολλά χωριά καταστραμμένα από τους Τούρκους και έρημα.

1483, FELIX FABER

Επειδή το βασίλειο της Κύπρου δεν έχει τώρα βασιλιά, οι ευγενείς (Ιππότες του Αγίου Τάφου), παρακάλεσαν την Βασίλισσα να γίνουν δεκτοί στο τάγμα των Βασιλιάδων της Κύπρου. τους κάλεσε σε μια μεγάλη αίθουσα συμποσίων, κι' όταν κάθισαν μπροστά της τους ανακοίνωσε μέσω ενός διερμηνέα, τους κανόνες αυτού του τάγματος που είναι οι ακόλουθοι: ότι θα αγωνίζονται για να βοηθούν το βασίλειο της Κύπρου οποτεδήποτε χρειασθεί, αφού βρίσκεται ανάμεσα στους Σαρακηνούς, τους Τούρκους και τους Τατάρους. Το βουνό του Τιμιου Σταυρού είναι το ψηλότερο σ' όλο το βασίλειο, και στην κορυφή του είναι μια εκκλησία όπου κρέμεται ο Σταυρός (που) όπως λένε είναι ο σταυρός του «Δύσματος», του ληστή που ήταν στα δεξιά του όταν ο Χριστός από το Σταυρό του υποσχέθηκε τον Παράδεισο. Γιατί όταν η Αγία Ελένη βρήκε κάτω από το όρος «Κάλβαρυ» τρεις σταυρούς, πέταξε τον ένα, αυτόν του «Γκέσμα», του ληστή απ' τ' αριστερά. Τον δεύτερο, του «Δύσμα», τον κράτησε για τον εαυτό της. Τον τρίτο, τον σταυρό του Ιησού Χριστού, τον εξέθεσε στην ευλάβεια του κόσμου ολόκληρου. Αλλά τον δικό της σταυρό - του «Δύσμα» - τον μετέφερε ολόκληρο από την Ιερουσαλήμ σ' αυτό το βουνό, κι' έχτισε εδώ ένα μεγάλο μοναστήρι για μοναχούς, και μια εκκλησία μέσα σ' αυτό, στην οποία άφησε αυτόν τον σταυρό σαν κειμήλιο σπάνιας αξίας. Και μένει εδώ ακόμα, ανέπαφος, αν και πριν από καιρό το μοναστήρι καταστράφηκε ολοκληρωτικά από τους Τούρκους και τους Σαρακηνούς. .... Όταν είχαμε τελειώσει την επίσκεψή μας στην εκκλησία, βγήκαμε και πήγαμε στο κελλί του εφημέριου, ελπίζοντας να βρούμε κάτι για να δροσιστούμε. Αλλά το δωμάτιο ήταν άδειο και γυμνό, δεν υπήρχε ούτε κρύο νερό ούτε μπισκότο, ούτε και μπορούσε αυτός να μας μιλήσει γιατί ήταν Έλληνας καθαρός, και γι' αυτόν τα Λατινικά ήταν βαρβαρικά, όπως και τα Ιταλικά ήταν Αραβικά, και τα Γερμανικά η γλώσσα των Τατάρων.

Η Φαμαγκούστα (Αμμόχωστο) έχει ένα από τα κυριότερα θαλασσινά λιμάνια στον κόσμο. Και φθάνουν εκεί Χριστιανοί και Σαρακηνοί, και άνθρωποι απ' όλες τις εθνικότητες. Από την Κύπρο πηγαιίνει κανείς στη γη της Ιερουσαλήμ από την θάλασσα, και σε μια μέρα και μια νύχτα, αν έχει κανείς καλό αέρα, μπορεί να φθάσει στο λιμάνι της Τύβου. Θα μπορούσε να πάει κανείς ίσα σ' αυτό το λιμάνι και να μην πιάσει στην Κύπρο, αλλά πηγαινουν μ' ευχαρίστηση εκεί για ν' αναπαυθούν ή για ν' αγοράσουν πράγματα που χρειάζονται.

1483, FELIX FABER - 2

.... Οι περισσότεροι από τους προσκυνητές έμειναν στο πλοίο, γιατί φοβήθηκαν τον αέρα της Κύπρου, που γενικά είναι βλαβερό για τους Γερμανούς. Πίσω από την πόλη είναι ένα μέρος τριγυρισμένο από λόφους, που μερικές φορές το σκεπάζει η θάλασσα όταν φουσκάνει, κάνοντας το ένα είδος λίμνης. Όταν η φουσκονεριά περνάει, το θαλασσινό νερό που μένει εκεί εξατμίζεται αφήνοντας ένα υπέροχο αλάτι, πολύ άσπρο και πολύτιμο. Το αλάτι αυτό μεταφέρεται για πουλήμα σε πολλές χώρες, και η Βασίλισσα της Κύπρου εισπράττει ένα σοβαρό εισόδημα από τους εμπόρους του αλατιού. Στο πρώτο μου ταξίδι εκεί είδα πολλούς που εργαζόντουσαν, χωρίζοντας το αλάτι από το νερό που δεν είχε πήξει ακόμα. Και ήταν εκεί σωροί αλατιού σαν μικροί λόφοι. Αλλά τώρα δεν ήταν ούτε ένας άνθρωπος και εκεί που ήταν οι λόφοι του αλατιού υπήρχε βαθύ νερό. (Στην Λευκωσία) είναι έμποροι απ' όλα τα μέρη του κόσμου, Χριστιανοί και άπιστοι. Υπάρχουν μαγαζιά μεγάλα και πολύτιμα, γιατί τα αρωματικά βότανα της Ανατολής μεταφέρονται εδώ ακατέργαστα, και επεξεργάζονται από τους αρωματοποιούς. Το ίδιο το νησί έχει αφθονία από βαφές και αρώματα, έτσι που τα καταστήματα της Λευκωσίας είναι μια πηγή απ' όπου απλώνονται σ' όλον τον κόσμο τα πολύτιμα αυτά τα προϊόντα. Όσο για τους (Λατίνους) επισκόπους και τον κλήρο, τόσο τους κοσμικούς όσο και τους κανονικούς, δεν μπορώ να μιλήσω παρά μόνο με πικρία. Θα ήταν απολύτως απαραίτητο (για την αξιοπρέπεια της Καθολικής πίστης), να στέλνονταν σε χώρες όπως η Κύπρος, που βρίσκονται στις άκρες και τα σύνορα της Χριστιανοσύνης, Επίσκοποι ώριμης ηλικίας και ισχυρού χαρακτήρος, που (να μένουν στις έδρες τους, και με την διδασκαλία και το παράδειγμά τους να επηρεάζουν όχι μόνο το ίδιο το ποιμνίο τους, αλλά και Έλληνες και Αρμένιους, και άλλους Ανατολίτες αρετικούς και σχισματικούς, ώστε να αγαπήσουν την Ρωμαϊκή Εκκλησία, και) να προκαλούν τον θαυμασμό των Σαρακηνών και των Τούρκων με τις εντυπωσιακές αρετές τους. Γιατί η Κύπρος είναι περικυκλωμένη απ' όλες τις πλευρές απ' αυτές τις τερατώδεις φυλές, οι οποίες στέλνουν ανθρώπους καθημερινά για δουλειές σ' όλα τα μέρη του νησιού. Η πείρα είναι λοιπόν πιο απαραίτητη εδώ από την αγιοσύνη στην Ρώμη.

λαϊκό πανεπιστήμιο:

η διχονομία στα χρόνια της τουρκοκρατίας 1571-1878 (β' μέρος)

Στο προηγούμενο μας τεύχος είχαμε δημοσιεύσει ένα μέρος από την διάλεξη του δρ-ος Κύρη με τον ομώνυμο τίτλο που έγινε στα πλαίσια του λαϊκού πανεπιστημίου. Συμπληρώνουμε σήμερα το σύνολο της ομιλίας, χωρίς τη δική μας απάντηση που είχαμε υποσχεθεί, διότι πιστεύουμε ότι η διάλεξη στο σύνολό της είναι αρκετά διευκρινιστική.

Το 1690-1705 ο αρχιεπίσκοπος Γερμανός από τους ανιπάλους του χαρακτηρίζεται και πάλιν «Βορώτατος λύκος» ο οποίος δεν διστάζει να πιέζει τους ραγιάδες και αυτούς τους επισκόπους και παπάδες σε συνεργασία με τους Τούρκους αγάδες αυξάνοντας τις φορολογικές πιέσεις, αναγκάζοντας πολλούς να εξισλαμιστούν. Στα 1718-34 αναλαμβάνει ο αρχιεπίσκοπος Σουλβέστρος, ο οποίος φαίνεται πως είναι πιο κατασταλαγμένος και δεν έχει εις βάρος του αυτές τις μορφές που έχουν οι προηγούμενοι· αλλά παρά ταύτα εις δύο περιπτώσεις τουλάχιστον κατηγορήθηκε κι' αυτός για φορολογικές πιέσεις κι' αντιμετώπιζει το ενδεχόμενο να καθαιρεθεί από τη θέση του, από ανιπάλους του Κυπρίου που επιτυγχάνουν την εξορία του καθώς και του Κιτίου Ιωαννικίου. Ο Πάφου Ιωακείμ κι' ο Κερυνεάς Νικήφορος στην απουσία του λυμαινούνται τα ταμεία της εκκλησίας. Στα 1734-59 αρχιεπίσκοπος είναι ο Φιλόθεος· είναι από τις σημαντικότερες πνευματικές μορφές της εκκλησίας. Ωραίος άνθρωπος, μνημονικώτατος, σοφός, φίλος των γραμμάτων και των τεχνών, είχε σπουδάσει στην πόλη κι είχε διατελέσει δάσκαλος στην Κων/πολη σε μεγάλες οικογένειες. Στην Κύπρο έρχεται και αναλαμβάνει την εξουσία με στόχο να βοηθήσει το λαό, να ελαφρύνει τα φορολογικά βάρη. Πράγματι το επιτυγχάνει εις δύο περιπτώσεις 1743 και 1754. Παρά ταύτα και στις δύο περιπτώσεις αντιμετωπίζει αντιπάλους κυπρίους μοναχούς και επισκόπους, οι οποίοι του κατηγορούν για διασπάθιση του δημοσίου χρήματος και φορολογικές πιέσεις. Αυτό μας δείχνει ότι οποιεσδήποτε προσπάθειες εγίνονταν από μερικούς επισκόπους για σωστή διαχείριση, πάντοτε υπήρχαν δυσανεκτικοί Κύπριοι· Έλληνες, επίσκοποι και μη· μάλιστα δε και μερικοί αγιοταφίτες Κύπριοι ιερομόναχοι, οι οποίοι εποφθαλιούσαν επισκοπικούς θρόνους στη Κύπρο. Εποφθαλιούν κι' αυτοί θέσεις κι' αξιώματα, φορολογικές απαλλαγές και εισπράξεις. Γι' αυτό και με το ελάχιστο σφάλμα του επισκόπου μπορούσαν να τον κατηγορήσουν στην Πύλη με φίλους Τούρκους που είχαν, ως εκμεταλλευτή και καταπιεστή. Ο Φιλόθεος επέτυχε το 1754 ένα σημαντικότερο επίτευγμα στην ιστορία της Κυπριακής εκκλησίας και της Κύπρου γενικότερα: Ν' αποτρήσει το δικαίωμα η εκκλησία και οι επίσκοποι,

ΚΑΤ' ΕΥΘΕΙΑΝ ΜΕΤΑΒΑΣΕΩΣ και ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΕΩΣ ΠΡΟΣΚΛΑΥΣΕΩΣ (από το ρήμα προσκλαύω), λέει ο Κυπριανός, εις την Πύλη, για τα παράπονα και τα προβλήματα της Κύπρου, αντί της μεσολαβητικής ενέργειας των πασάδων ή άλλων Τούρκων επισήμων. Προς τον Σουλτάνο αποκτούν τώρα το δικαίωμα της κατ' ευθείαν προσκλαύσεως. Αυτό είναι σημαντικό επίτευγμα. Επίσης επιτυγχάνει να καθορισθεί ένα ακριβές και αμετακίνητο ποσό «ο ετήσιος φόρος» 10.066 φορολογικές μονάδες, με 21 1/2 γρόσια κατά κεφαλή φόρο ενιαίο που ασχέτως του πληθυσμού θα επληθύνει η Κύπρος στους Τούρκους μέχρι τέλους. Αυτό εθεωρήθηκε όμως από μερικούς ως λόγος να τον κατηγορήσουν στην Πύλη ότι εκμεταλλεύεται τον πληθυσμό. Μ' αυτό τον τρόπο ο Φιλόθεος προσπαθεί με τον καθορισμό του ποσού να εισπράττει η εκκλησία το καθορισμένο ποσό, ως εκπρόσωπος της Πύλης και να εμποδίσει άλλους να προβαίνουν σε εισπράξεις. Ο Φιλόθεος, από τους κινδύνους, από το 1743 μέχρι τέλους της ζωής του παραμένει επιληπτικός η μεγάλη στεναχώρια και θλίψη τον κατέβαλαν. Όμως έζησε ως το 1759. Ως προς την κατ' ευθείαν αντιπροσώπευση στην Πύλη, είναι κάτι που είχε συμβεί συχνάκις προηγούμενων, αντίθετα προς τη βεβαίωση του αρχιανδρίτη Κυπριανού, ότι άρχισε στα 1754. Την βρίσκουμε συχνότερα από το 1579 τουλάχιστον, αν όχι 1605 και πιο ύστερα. Προφανώς πρόκειται για επανεπίκρωση παλαιού προνομίου της εκκλησίας από τη Πύλη και επέκταση ως ένα βαθμό σε κάποιες διαδικαστικές φόρμες. Ο Φιλόθεος αποθνήσκει στα 1759 κι έρχεται ο Παΐσιος ως το 1767. *Επί Παΐσιου γίνεται μια άλλη μεγάλη εσωτερική αναστάτωση και μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων και μεταξύ Ελλήνων και Ελλήνων.* Ο Παΐσιος, σημαντική μορφή κι αυτός, κατηγορεί τον διοικητή της Κύπρου Οσμάν μαζί με άλλους Έλληνες και Τούρκους πρόκριτους για φορολογική πίεση. Ο Οσμάν τους καλεί στο σεράγιο για διαβουλεύσεις και εκεί ξεσπά ένα μεγάλο λαϊκό κίνημα Ελλήνων και Τούρκων στις 26 Οκτωβρίου 1764 το οποίο καταλήγει στον φόνο του Οσμάν. Ο Οσμάν είχε διατάξει να κοπούν οι κολώνες του σεραγιού (του δωματίου που ήταν ο αρχιεπίσκοπος και οι Τούρκοι και Έλληνες πρόκριτοι, για να σκοτωθούν). Δεν σκοτώθηκαν όμως! Πως έγινε αυτό;

κωστας κυρρης

Ο λαός, Έλληνες και Τούρκοι όρμησαν μέσα και τον εκόκωσαν. Αλλά αυτό το επεισόδιο το εκμεταλλεύτηκε ο Χαλήλ Αγάς, διοικητής Κυρηναίας. Ο Χαλήλ Αγάς εκμεταλλεύτηκε το κενό εξουσίας που δημιουργήθηκε με το φθνο του Οσμάν και εμφανίζεται ως ελευθερωτής Ελλήνων και Τούρκων δουλοπάροικων, αγροτών, χωρικών, καταπιεσμένων ραγιάδων από τις φορολογικές πιέσεις. Υπόσχεται στους Έλληνες και Τούρκους, απαλλαγή από τους φόρους. Είναι καθαρώς κοινωνικά και υπερεθνικά τα κίνητρα και οι στόχοι του Χαλήλ Αγά. Αλλά ο Παΐσιος τάσσεται εναντίον του. Κινδυνεύουν και οι φορολογικές απολαβές της εκκλησίας από την επαναστατική κίνηση του Χαλήλ Αγά. Γι' αυτό Αποστολή του Αρχιεπισκόπου και των Τούρκων προκρίτων στην Πύλη φέρει νέον διοικητή, ο οποίος διατάσσεται να εισπράξει τους φόρους και να καταστείλει την εξέγερση. Και το επιτυγχάνει με τη βοήθεια του Παΐσιου, ο οποίος παραπλανητικά (φθάνει στη Λάρνακα με το νέο διοικητή Σουλεϊμάν) υπόσχεται στον Χαλήλ Αγά ότι έφερε μαζί του φερμάνι να γίνει αυτός διοικητής αντί του φονευθέντος Οσμάν (του αποκρύπτει ότι έφερε μαζί του άλλον διοικητή). Τον παρασύρει έτσι σε παγίδα και τον εκτελούν. Έτσι το κίνημα αυτό διαλύεται (1765).

Έχουμε τη περίοδο αυτή ένα σπουδαιότερο τεκμήριο, πλην των δικών μας, των Τούρκικων, των δυτικών κ.α. πηγών· έχουμε τη μαρτυρία του γερμανού αστρονόμου Νίμπορ, πατέρα του γνωστού κλασσικού Φρίστ Νίμπορ. Ο Γκεοργκ Νίμπορ ήλθε στη Κύπρο το 1766 και γράφει τα εξής στο βιβλίο του *Reisen nach Syria* κλπ, το οποίο σημειώτεον στην Κύπρο υπήρχε μόνο σ' ένα αντίτυπο, στη βιβλιοθήκη του μακαρίτη Μητσοίου Μαραγκού στην Αμμόχωστο κι εκεί το είχα μελετήσει. Λοιπόν... λέει τα εξής:

«Επεσκέφθηκα την Λευκωσίαν, την πρωτεύουσα κι είδα τον Πασά, τους γενίταρρους και άλλους. Και διεπίστωσα ένα πράγμα: ότι υπάρχει σ' αυτό το τόπο ένας μεγάλος αριθμός Τούρκων που δεν είναι Τούρκοι, δεν ξέρουν λέξη τουρκικά ή αραβικά. Είναι Έλληνες Χριστιανοί εξισλαμισμένοι, φαινομενικά, οι οποίοι πεισματικά αρνούνται να πληρώσουν φόρους και ζητούν φορολογικές απαλλαγές. Είναι οι οπαδοί του Χαλήλ Οσμάν, Έλληνες και Τούρκοι. Είναι οι εξισλαμισμέ-

νοι λινοβάμβακοι χωρικοί, οι οποίοι ακολούθησαν τον Χαλήλ Οσμάν με τους χριστιανούς και μουσουλμάνους χωρικούς. Αυτοί οι ημεξισλαμισμένοι χωρικοί της Κύπρου, είναι «σκληροτράχηλοι, σκληροκέφαλοι, δύσκολοι άνθρωποι, πεισματάρηδες», δεν έχουν τη ραθυμιά των Τούρκων (λέει ο Νίμπορ) και πιστεύουν στο δίκιο τους. Και το δίκιο τους είναι ότι, μια και τούρκεψαν πρέπει ν' απαλλαγούν από τους φόρους. Αλλά επειδή αυτό δεν γίνεται, μισούν θανάσιμα τους Τούρκους δυνάστες τους».

Είναι αυτό ένα χαρακτηριστικό κοινωνικό φαινόμενο δοσμένο από ένα γερμανό μελετητή, ο οποίος μελέτησε το θέμα πολύ προσεχτικά. Αυτό μας υπενθυμίζει κάτι άλλο. Το 1669-70 ένας άλλος ξένος, Νορμανδός περιηγητής, ο Hurtrel, επισκέφθη την Κύπρο και μίλησε με τον Τούρκο πασά της Λευκωσίας και άκουσε από τον πασά την εξής παρατήρηση:

«Ο πληθυσμός, οι χωρικοί, εξισλαμίζονται κατά χιλιάδες για να αποφύγουν τη πληρωμή του φόρου. Εάν συνεχιστεί αυτή η τάση, σύντομα δεν θα έχουμε ραγιάδες, από τους οποίους να εισπράτουμε φόρους. Γι' αυτό πρέπει να απαγορευσουμε τον εκούσιο εξισλαμισμό». Που φυσικά δεν έγινε. Και μόνο μετά το 1754, μετά την μεταρρύθμιση που πέτυχε ο Παΐσιος, έγινε κάτι άλλο: Το συμπλήρωμα των φορολογικών βαρών Ελλήνων και Τούρκων χωρικών: διότι υπήρχαν και Τούρκοι ραγιάδες, αυτοί οι εξισλαμισμένοι (οι λινοβάμβακοι) φαινομενικά η πραγματικά. Αυτή η προσέγγιση των φόρων μπορούσε να αποτελέσει ένα φραγμό στον εξισλαμισμό. Το αποτέλεσε ως ένα σημείο φυσικά αλλά όχι απόλυτα.

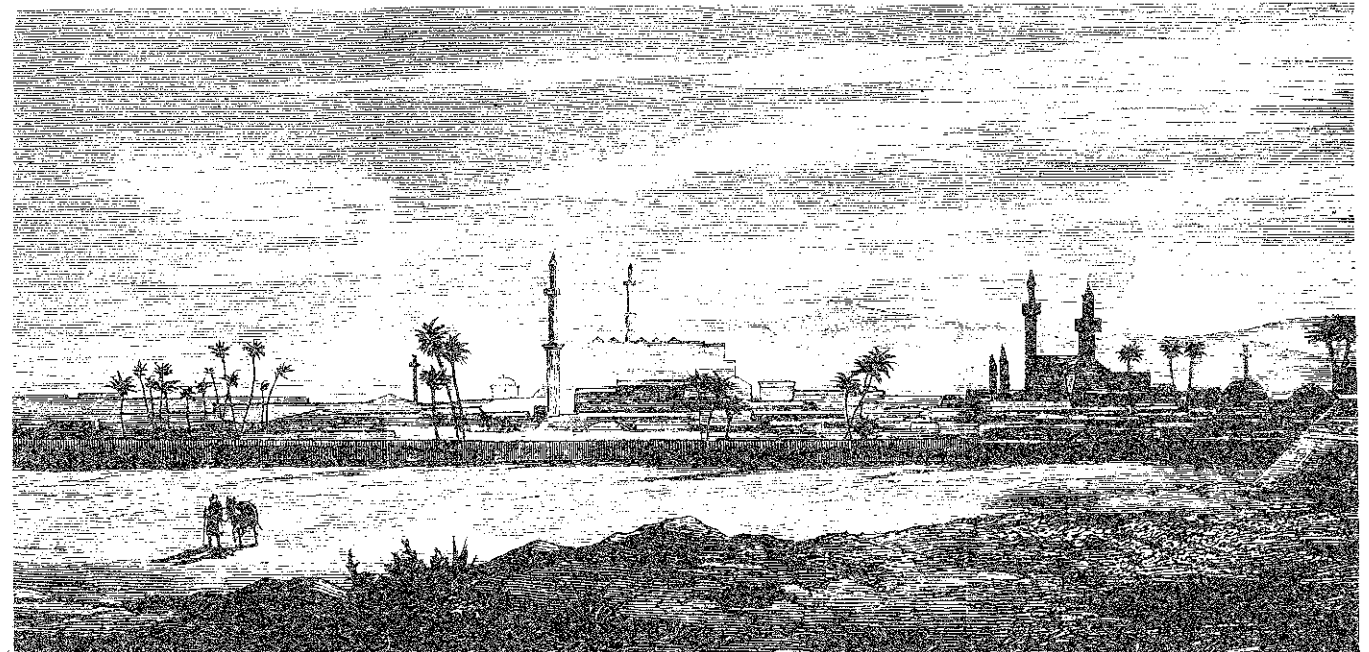
Συγκρούσεις έχουμε και στη συνέχεια επί του διαδόχου του Παΐσιου Χρυσάνθου (1776-1809). Ο Χρυσάνθος θέτει τέρμα εις ένα άλλο μεγάλο εσωτερικό πόλεμο. Εις την κυριαρχία του για δυο φορές κυβερνήτης της Κύπρου, Χατζημπακκή Αγά, μονόφθαλμο χωρικού από την Κλαυδιά, ο οποίος κατόρθωσε με διάφορους τρόπους ν' αναρριχηθεί στην εξουσία. Ο Χατζημπακκής ανέβηκε αρχικά στην εξουσία με την βοήθεια της

εκκλησίας, του Παΐσιου και μερικών άλλων, εκκλησιαστικών ηγετών. Αργότερα όμως έγινε κακό αγκάθι. Ήταν τόσο πολύ σκληρός ώστε και η εκκλησία η ίδια τον εμίσησε και ο Παΐσιος κι ο Χρυσάνθος κι άλλοι προσπάθησαν ν' απαλλαγούν απ' αυτόν. Το 1784 αποστολή από επισκόπους πηγαίνει στην Πύλη, κληνημένη από τον Χατζημπακκή και από τον μεγάλο καπετάν πασά, που ήταν φίλος του Χατζημπακκή αλλά καγορθώνει τελικά να επιτύχει την καθάρση του με τεράστια ποσά που κατέβαλε στην Κωνσταντινούπολη. Μαζί με την Αποστολή βρίσκεται κι ένας δραγομάνος της Κύπρου Χ' Γεωργιάκης Κορνέσιος - γαμβρός του Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου. Ο Κορνέσιος ήταν επιβλητική φυσιογνωμία, με πολιτική σκέψη, διορατικότητα και διασυνδέσεις πολύπλευρες. Άνθρωπος πανέξυπνος, ο οποίος δεν ήθελε να δώσει την ευκαιρία στους Τούρκους διοικητές να κάνουν ότι είχε κάνει ο Χατζημπακκής προηγουμένως με δύο δραγομάνους το Χριστοφάκη και Χ' Ξωσήφ, τους οποίους εδολοφόνησε. Λοιπόν ο Χ' Γεωργιάκης με τις μεγάλες γνωριμίες που έχει στην Πύλη, με πρόξενους και πασάδες, καταφέρνει μια μαεστρική κίνηση στην Κων/πολη: εξαγοράζει τον φίλο του Χατζημπακκή Αρχιναύρχο, Καπετάν Πασά, κι από τότε η Κύπρος περιέρχεται στη δικαιοδοσία του Καπετάν Πασά. Είναι η πρώτη φορά, πιστεύω, που μεταφέρεται η ευθύνη για δικαιοδοσία της Κύπρου από το μέγα Βεζύρη στον Καπετάν Πασά. (Υπάρχουν κι άλλες χρονολογήσεις). Πιστεύω ότι είναι αυτή η χειρονομία του Χ' Γεωργιάκη που προκαλεί τη μεταφορά του κέντρου εξουσίας στην Κύπρο από τον Μ. Βεζύρη στον Αρχιναύρχο με την επικύρωση του Σουλτάνου. Στη διάρκεια της Αρχιεπισκοπείας του Χρυσάνθου μέχρι το 1809, συμβαίνουν στη Λευκωσία δυο μεγάλες επαναστάσεις.

Η μια είναι το 1799: Επανάσταση Τούρκων και Ελλήνων χωρικών. Γι' αυτήν δε έχουμε πολλές πληροφορίες. Για το 1804 όμως έχουμε πιο σαφείς πληροφορίες. Στις 10/3/1804 πλήθος χωρικών από τη Μεσαριά, μουσουλμά-

νων και άλλων, λέει ο Γάλλος πρόξενος, εισβάλλουν στη Λευκωσία. Ζητούν από τον δραγομάνο Κορνέσιο απολογία για την αιτιολογία και την αύξηση των φόρων που μαστίζουν την Κύπρο. Ζητούν παρουσίαση των φερμανιών, βάσει των οποίων ο δραγομάνος αύξησε τους φόρους. Ο δραγομάνος αρνείται να παραδώσει τα φερμάνια (δεν υπάρχουν άλλωστε και φεύγει κρυφά. Το σπίτι του καίγεται. Ο δραγομάνος φεύγει στη Πόλη, απ' όπου με τα μεγάλα μέσα που διαθέτει στέλλει στην Κύπρο στρατό, για να καταστείλει το κίνημα των χωρικών. Οι χωρικοί αυτοί είναι και χριστιανοί και μουσουλμάνοι - Τούρκοι και λινοβάμβακοι (τότε ακόμα δεν είχε κατασταλαξεί ο πληθυσμός αυτός. Ήταν όλοι κρυφά ακόμη Χριστιανοί). Είναι ενιαία κίνηση η οποία ζητεί από τις άρχουσες τάξεις χριστιανικές και μουσουλμανικές λόγο για τη διαχείριση των κοινών, για την αύξηση των φόρων, για την πείνα και για τα δεινά του τόπου. Ο στρατός που έστειλε ο Χ' Γεωργιάκης από την Πύλη υπό δύο αδελφούς Τούρκους πασάδες του Αρμιτίνη Καρά-πασά και τον Αχμέτ-πασά, κατορθώνει μετά από ένα διάστημα επτάμημων μαχών μέσα και έξω από τη Λευκωσία να καταστείλει το κίνημα των χωρικών, που είχε επιτυχίες στα πρώτα στάδια: Η εξουσία, ο Χρυσάνθος, οι επίσκοποι, οι πασάδες και ο οικονόμος Κυπριανός, το δεξί χέρι του Αρχιεπισκόπου, πολιορκούνται για μερικούς μήνες στη Λευκωσία από τους χωρικούς. Μόνο όταν έρχεται ο στρατός απ' έξω διαλύει το κίνημα και τους απελευθερώνει. Τερματίζονται έτσι οι συγκρούσεις.

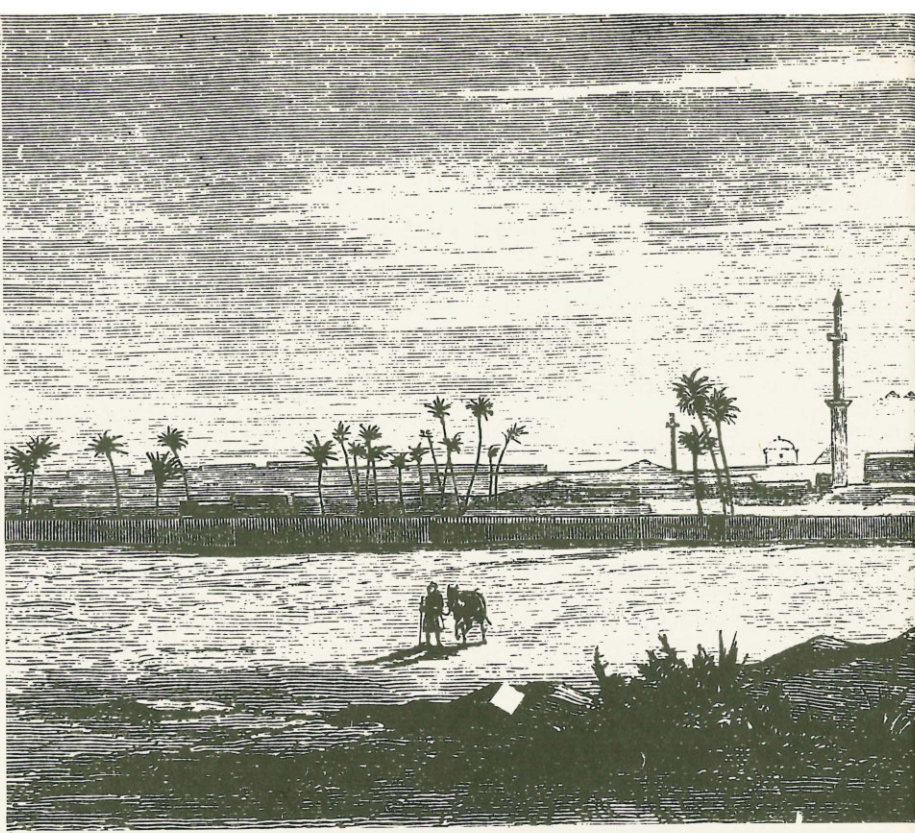
Αλλά εις τους κόλπους της άρχουσας Ελληνικής τάξεως (ο οικονόμος Κυπριανός, ο Αρχιεπίσκοπος κι οι επισκόποι) επέρχεται άλλη σύγκρουση. Αντιζηλία κι αντιδικία για περισσότερη εξουσία. Η οικογένεια Κυπριανού αποτελούν μια ομάδα οι ανηψιοί Θησεύς - Νικόλαος Θησεύς, Κυπριανός Θησεύς, Θεόφιλος Θησεύς και άλλοι. Είναι μεγάλη κοινωνικά ισχυρή ομάδα. Το επώνυμο Θησεύς το επήραν στις σπουδές τους, σύμβολο ελληνικότητας. Είναι όλοι σπουδασμένοι στη Δύση, έμποροι και λόγιοι. Ο Νικό-

λαος είναι λόγιος σημαντικός, εκδότης κειμένων στην Τεργέστη, Βενετία κι αλλού. Αυτή η ομάδα, η οποία κάνει εμπορικές πράξεις σημαντικότερες σε συνεταιρισμό με Γάλλους εμπόρους, τους Diab (Ντίαπ), με κέντρα τη Λάρνακα και Μασσαλία φαίνεται ότι εκφράζει κάποια αστικότερη ας πούμε ροπή της Κυπριακής Κοινωνίας, είναι κάπως πιο απομακρυσμένη από την νοοτροπία της παραδοσιακής γαιοκτημονικής και μεσαιωνικής τάξης. Αυτή η ομάδα έρχεται σε σύγκρουση λιγότερο ιδεολογική και περισσότερο για μεγαλύτερο μερίδιο εξουσίας με την ομάδα Χρυσάνθου. Ο Κυπριανός, ο οποίος έχει ζήσει αρκετά χρόνια στο Ιάσιο, κι έχει πάρει εκεί την ιδεολογία του Ελληνικού διαφωτισμού (Λάμπρος Φωτιάδης κι άλλοι μεγάλοι διαφωτιστές) και ανήκει σε μια πιο συνειδητά αστική ομάδα, συγκρούεται με τον συντηρητικότερο Χρυσάνθο. Ο οποίος όμως, για να είμαστε δίκαιοι κι αντικειμενικοί, και αυτός κι η ομάδα του (ο ανηψιός Χρυσάνθος Πάφου κι αργότερα ο άλλος συγγενής ο Πανάρετος που έγινε Αρχιεπίσκοπος) δεν είναι άμοιροι επιδράσεων από το κίνημα του διαφωτισμού. Στην Βενετία εκδίδουν κείμενα του Θεοφίλου Κοριδαλλέως με δικές τους διαπάνες (κατ' εξοχήν κείμενα του διαφωτισμού). Επομένως υπάρχει μια σχέση και των δυο αυτών ομάδων με το πνεύμα του διαφωτισμού. Παρά ταύτα είναι φανερό ότι υπήρξε συνωμοσία της πρώτης ομάδος για να βγει ο Κυπριανός στην εξουσία το 1809 αφού καθάισε τον Χρυσάνθο και τον εξόρισε, με τη βοήθεια των Τούρκων της Λευκωσίας, στην Εύβοια μαζί με τον ανηψιό του. Ο Χρυσάνθος απέθανε στην Εύβοια. *Ανακηρύσσεται έτσι Αρχιεπίσκοπος ο Κυπριανός με τη βοήθεια των Τούρκων. Πραγμαγική σκληρή, αλλά πραγματική.*

Πρέπει να πω κάτι εδώ. Ότι κατά των πολιορκιών της Λευκωσίας το 1804 μαζί με τους πρόκριτους συμπολιορκείται κι ένας φίλος στενός τους Κυπριανού ο Τουρκοκύπριος Εσσεγιτ-μπης τον οποίον αποκαλεί ο Κυπριανός «ο ημέτερος Εσσεγιτ» (στα κατάστοιχα της αρχιεπισκοπής που έχω μελετήσει και τα οποία γράφει ο ίδιος). Ο Εσσεγιτ παρακολουθείται για αρκετά χρόνια ως το 1821 από την Τουρκική αστυνομία της Λευκωσίας (όπως απόδειξαν οθωμανικά έγγραφα που δημοσίευσε ο Fikret Alasya) Ο Εσσεγιτ παρακολουθείται ως ύποπτος φιλελληνικών δεσμών. Φαίνεται ότι ο Εσσεγιτ έπαιξε, μαζί με τους άλλους Τούρκους στη Λευκωσία, κάποιο ρόλο ώστε να πάρει ο Κυπριανός τον θρόνο. Αργότερα (1835) ως Κυβερνήτης της Κύπρου, εμφανίζεται κατηγορός του εθνομάρτυρος: τον αποκαλεί κουφόνουν και σπάταλον. Όταν πήρε τον θρόνο ο Κυπριανός, ο επίσκοπος Κυρηνείας Ευγένιος Ντεπρέλν, απόγονος της μεσαιωνικής οικογένειας Demerlin, μαζί με άλλους επισκόπους, κληρικούς, πρόκριτους στέλλουν στο οικουμενικό Πατριαρχείο ένα έγγραφο, στο οποίο τονίζουν ότι ήταν μεγάλη επιτυχία για την εκκλη-

σία της Κύπρου ν' αποχτήσει έναν τέτοιο μεγάλο και ικανό Αρχιεπίσκοπο.

Πράγματι ο Κυπριανός ήταν μεγάλη, πολύ σημαντική μορφή της εκκλησίας της Κύπρου, όσον αφορά το πνεύμα του διαφωτισμού που είχε μέσα του και τις εξαιρετικές του εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Το 1812 επανιδρύει τη σχολή Λευκωσίας, η οποία είχε καταργηθεί το 1809 με το θάνατο του Χρυσάνθου, που την είχε ιδρύσει στα 1808. Παραλείπει όμως να πει ότι η σχολή που ιδρύει ήταν συνέχεια της σχολής του Χρυσάνθου. Η αντίδικια, η σύγκρουση και το μίσος υποβόσκει. Εδώ πρέπει να προσθέσω κάτι. Ο Κυπριανός είναι Μαχαιριώτης, ενώ ο Χρυσάνθος και οι συγγενείς του είναι Κυκκώτες. Υπάρχει μια μόνιμη γι' αρκετούς αιώνες αντιδικία των δυο αυτών μοναστηριών, που δεν αρχίζει τώρα, πάει πίσω, πολύ πιο πίσω, αλλά εμφανίζεται ανάγλυφα ακριβώς αυτή την εποχή, και συνεχίζεται μέχρι το 1878 και πιο ύστερα. Η σύγκρουση Κυπριανού και Χρυσάνθου υπάγεται και σ' αυτό το ευρύτερο πλαίσιο.

Το 1808 επίσης ο Χρυσάνθος όταν ιδρύει την σχολή παρέλειψε να αναφέρει ότι επανίδρυσε τη σχολή του Φιλόθεου που είχε ιδρυθεί το 1794. Βλέπετε υπάρχουν διαφορές κι αντιζηλίες, την οποίων το ακριβές περιεχόμενο δεν είναι εύκολο να καθορίσουμε. Οι αντιζηλίες αυτές συνεχίζονται μέχρι το 1878 και εκείθεν μέχρι το αρχιεπισκοπικό ζήτημα. Γι' αυτές θα μπορούσαμε να πούμε πολλά.... Θάθελα μόνο δυο συμπληρωματικά λόγια να πω.

Το 1821 όταν έγινε το ολοκαύτωμα της Κυπριακής ιεραρχίας και των μαρτύρων της Κύπρου — 9 Ιουλίου έως 13 Ιουλίου — (4 μέρες κράτησε το ολοκαύτωμα κι είναι πάνω από πεντακόσιοι οι σκοτωμένοι, βρήκαμε σε κατάστιχα πολλά γεγονότα) έγιναν και αρκετά

«παρατράγουδα». Ο διάδοχος του Κυπριανού, ο Αρχιεπίσκοπος Ιωακείμ 9/7/1821 ως το τέλος Δεκεμβρίου 1823, τουρκομαθέστατος και φίλος των Τούρκων, έχει αποκαλυφθεί τώρα (με έγγραφα που δημοσιεύτηκαν πρόσφατα) ότι είχε προδώσει της επαναστατικές κινήσεις των ιεραρχών. Σαφώς αναφέρει στο σχετικό Οθωμανικό έγγραφο ότι ο Ιωακείμ κατάγγειλε τις επαναστατικές πράξεις των επισκόπων. Επίσης σε άλλο «μυστικό» έγγραφο του ίδιου αναφέρονται τα ίδια. Αυτά όμως είχαν γραφεί μετά τη σφαγή. Και το μυστικό έγγραφο του ίδιου του Ιωακείμ γράφτηκε μετά την σφαγή. Προσπάθησα να αιτιολογήσω και να δικαιολογήσω αυτή την καταγγελία, που ήταν εκ πρώτης όψεως πράξη προδοτική, ως εξής: Αφού οι σφαγές έγιναν, απέθαναν οι άρχοντες, και οι επισκοποι, ο Ιωακείμ προσπάθησε να τους επιρρίψει την ευθύνη για το κίνημα που υποτίθεται ότι έγινε από την εκκλησία, κατά των Τούρκων και ν' απαλλάξει τους επιζώντες ιεράρχες και το λαό από τυχόν υποψίες για συμμετοχή εις την επανάσταση του '21.

Φυσικά η συμμετοχή της Κύπρου εις την επανάσταση του '21 είναι κάτι πολύ αμφίβολο και από μερικές απόψεις όχι ακριβώς τεκμηριωμένο. Είναι κυρίως οικονομική συμμετοχή. Υπάρχουν μερικές ερμηνείες κειμένων που τείνουν να δείξουν ότι έγιναν μερικά κινήματα στη Λευκωσία με τον Θεόφιλο Θησέα τον ανηψιό του Κυπριανού. Αλλά δεν ξέρουμε λεπτομέρειες και την ακριβή έκταση αυτών των κινήματων. Στην Πάφο επίσης κάποιο κίνημα έγινε με βάση κάποιες ερμηνείες κειμένων.

Οπωσδήποτε μπορούμε να εξηγήσουμε την καταγγελία του Ιωακείμ ως προσπάθεια εκ των υστέρων να επιρρίψει στους φονευθέντες την ευθύνη για την θεωρούμενη συμμετοχή της εκκλησίας εις την επανάσταση του '21 και απαλλά-

ξει τους επιζώντες από νέα δεινά. Δεν ξέρω αν είναι ικανοποιητική η όχι αυτή η εξήγησις. Οι κατηγορίες είναι πολύ βαριές και φοβάμαι ότι μαζί με την μετ' έπειτα συνεργασία του Ιωακείμ με τους Τούρκους (τον γνωστό μας Εσσεγιτ) που τεκμηριώνεται απόλυτα, καθώς και οι οικονομικές ατασθαλίες του, που ο ίδιος ομολογεί στο έγγραφο παραιτήσεως του της 21/5/1824 οδηγούν εις την σκέψιν ότι υπήρξε μάλλον συνεργάτης των Τούρκων περισσότερο απ' ότι ένας άνθρωπος που προσπάθησε να σώσει τη κοινότητα του. Αν και το τελευταίο δεν μπορεί ν' απορριφθεί. Η ανθρώπινη φύση είναι πολύπλοκη και οι ιστορικές συνθήκες όχι λιγότερο περίπλοκες. Μερικές από τις εναντίον του κατηγορίες, ότι ήταν εχθρός των Γάλλων κληρικών και εμπόρων της Λάρνακας, δείχνουν αγτιστροφή της σχετικά γαλλόφιλης πολιτικής του Κυπριανού από αυτόν. Το 1824 με 27, Αρχιεπίσκοπος είναι ο Δαμασκηνός. Σεμνός και μεγαλειώδης άνθρωπος, ευθύς και έντιμος: γι' αυτό η σύγκρουσις του με το Τούρκο διοικητή Αλη-Ρουχί τον οδήγησε σε εξορία, στη Σπάρτη και όπου γύρισε το 1830.

Ο διάδοχος του Πανάρετος 1827 ως 40, ανηψιός του Χρυσάνθου, οπαδός του συντηρητικού κόμματος (με ολιγότερον προωθημένη αστική νοοτροπία) τάσσεται το 1833 εναντίον του κινήματος του Γκισούρ Ιμάμ, του Νικολάου Θησέως και του καλογήρου Ιωαννικίου κατά των Τούρκων. Το επαναστατικό αυτό κίνημα είχε τρεις εστίες, στην Πάφο, στη Λάρνακα και στο Μπογάζι. Είχε υποκινηθεί από τους ερχόμενους εξ Ελλάδος Κυπριούς που είχαν συμμετάσχει στην επανάσταση του 1821. Έρχονταν πίσω ως Έλληνες υπήκοοι με τις νέες επαναστατικές ιδέες για ένωση με την Ελλάδα, για συνεργασία με το Ελληνικό κράτος και τουλάχιστον για μεταρρυθμίσεις για να φτάσει ο τόπος σε κάποια ανεκτή διοίκηση.

Γύρω στα 1830 αρχίζει η εισροή τέτοιων Κυπριών οι οποίοι υποκινούν το κίνημα του 1833.

Ο Πανάρετος τους κατηγορεί στον οικουμενικό Πατριάρχη κι ο Πατριάρχης απαντά ότι πρέπει να τους επιπλήξει και ν' αποφύγει να συνεργαστεί μ' αυτούς τους καταραμένους ανθρώπους, οι οποίοι διακινδυνεύουν την ύπαρξη του ραγιά με επικίνδυνα κινήματα. Φυσικά το οικουμενικό Πατριαρχείο είναι πάντα πολύ προσεχτικό και θέλει όσο μπορεί να σώσει το ποίμνιό του από τις σφαγές. Αλλά σε γράμματα απόρρητα, τα οποία στέλλονται στον Αρχιεπίσκοπο της Κύπρου από το οικουμενικό Πατριαρχείο θα περιέμενε κανείς ότι δεν μπορούσε και δεν έπρεπε να υπάρχει αυτή η αποκύρψη του επαναστατικού κινήματος των εξ Ελλάδος προερχομένων Κυπριών αν δεν υπήρχε στο Πατριαρχείο η πεποίθησις της ανάγκης ικανοποιήσεως με τα καθιερωμένα, αποτροπής των επαναστάσεων έστω κι' αν οι στόχοι τους ήσαν εθνικοί. Θ' αναφέρω εδώ ακόμα μίαν αντίφαση.

Το 1825 ο Δαμασκηνός και ο εξισλαμισθείς Πρόκριτος Σολομωνίδης με την ευκαιρία κάποιας διελεύσεως από την Κύπρο αποστολής της κυβερνήσεως της Ελλάδος (πούχε πάει στο Λίβανο και στην Αλεξάνδρεια για να πετύχει κάποιες διασυνδέσεις με τους τοπικούς ηγεμόνες του Λιβάνου και να δημιουργήσει τρίτο μέτωπο κατά των Τούρκων) στέλλουν μυστικά έγγραφα εις την κυβέρνηση της Ελλάδος με τα οποία ζητούν τη συμπερίληψη της Κύπρου εις το υπό σύμψηξιν Ελληνικό κράτος.

Το ίδιο ακριβώς αίτημα υπάρχει το 1828 όπως φαίνεται σε δύο επιστολές πάλι που στέλλει τώρα ο Πανάρετος, ο συντηρητικός Πανάρετος του κόμματος Χρυσάνθου, μαζί και ο Ανδρέας Σολομωνίδης, ο οποίος ανήκει στο κόμμα του Χρυσάνθου κι' αυτός (έχει τουρκέψει

αλλά παραμένει κρυφά χριστιανός). Λοιπόν... στέλλουν και οι δύο επιστολή στον Καποδίστρια και ζητούν την συμπερίληψη της Κύπρου στο Ελληνικό κράτος. Φυσικά ο Καποδίστριας, που αρχικά σ' ένα πρώτο του έγγραφο είχε περιλάβει και την Κύπρο μέσα στις διεκδικούμενους Ελληνικούς χώρους, στις τελικές προτάσεις του παραλείπει την Κύπρο επιδιώκονται τα πιο εφικτά.

Όμως θέλω να πω ότι ο ίδιος ο Πανάρετος που το 1828 (και ο Σολομωνίδης) ζητούν την ένωση της Κύπρου το 1833, τάσσονται εναντίον του κινήματος των Κυπριών, των Θησέων (που ανήκουν στο αντίθετο κόμμα), του Γκισούρ Ιμάμ και του Ιωαννικίου στο Μπογάζι. (Πρέπει εδώ να προσθέσω ότι οι τελευταίες μου έρευνες δείχνουν ότι ο Γκισούρ Ιμάμ ήταν κι' αυτός λινοβάμβακος. Δεν ήταν Τούρκος καθαρός. Ήταν εκ μητρός Έλλην και γέτης των λινοβάμβακων και τούρκων της περιοχής).

Υπάρχει λοιπόν μια αντίκρουση στη στάση του Πανάρετου το 30-33 ως προς τη προηγούμενη του πολιτική του 1828. Η στάση αυτή μπορεί ίσως να εξηγηθεί από το ότι η εθνική πολιτική του 1828 προτάθηκε από τον Σολομωνίδη και υποστηρίχτηκε κρυφά. Ενώ τώρα πρέπει να διατυπωθεί κάποια δημόσια πολιτική στάση στο λεπτό θέμα της εξεγέρσεως γι' αυτό και χρειαζόταν προσοχή απέναντι στους Τούρκους.

Αυτή είναι μια ερμηνεία αυτής της αντιφατικής στάσεως. Δεν θα συνεχίσω άλλο για να μην σας κουράσω και διότι θα επαναλάβω παρόμοια μοτίβα μέχρι το 1878.

Αυτό που μπορώ να σας πω είναι ότι παρά τις φοβερές αυτές αντιφάσεις και εσωτερικές συγκρούσεις, η κυπριακή κοινωνία με την αποκρυστάλλωση, που υπέστη στη διάρκεια της περιόδου κυρίως μετά το 1821 υπήρξε μια κοινωνία με υψηλά ιδεώδη, με πολλές αναζητήσεις πολλές φορές ουτοπικές και μάταιες αλλά αναζητήσεις. Με πολλή περισκεψη επιδίωξε ορισμένους στόχους, βασικά την ιστορική δικαίωση.

Ο Σωφρόνιος υπήρξε πάρα πολύ προσεχτικός, αλτρουϊστής, σώφρων και κάθε λέξη του ήταν ζυγισμένη, υπολογισμένη, και όταν μιλά για την ένωση αλλά και όταν ομιλεί για την αυτοκυβέρνηση, ούτως ώστε να πετύχει ό,τι ήταν δυνατό, μέχρι νάρθουν καλύτεροι καιροί. Υπήρξαν πολλές απρονοήσιες, και πολλές φορές απαράδεκτες συμπεριφορές αρχιεπισκόπων και προκρίτων. Ήσαν οργανική συνέχεια των παλαιών αυτών συγκρούσεων του 17ου - 18ου αιώνας, έως το 1878 των ομάδων, των τάξεων, των καστών και φατριών, με προσδιορίιστα ακόμη, ασαφή κινήτρα και στόχους. Με όσα σας είπα δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι πέτυχα πραγματική και εις βάθος ερμηνεία και προσδιορισμό των αιτιών και των στόχων των συγκρούσεων. Αλλά νομίζω ότι έδωσα μια αχτίνα φωτός, ώστε στο μέλλον να επιτύχουμε μια καλύτερη ερμηνεία.

χιλιαδες χρονους περπαταμε

Λέμε τον ουρανό «ουρανό» και την θάλασσα «θάλασσα». Θ' αλλάξουν όλα μια μέρα, κι' εμείς μαζί τους θ' αλλάξουμε, αλλά η φύση μας ανεπανόρθωτα θα' ναι χαραγμένη πάνω στη γεωμετρία που καταφρονέσαμε στον Πλάτωνα. Και μέσα απ' αυτήν, όταν σκύβουμε, όπως σκύβουμε καμιά φορά πάνω στα νερά του νησιού μας, θα βρούμε τους ίδιους καστανούς λόφους, όρμους και κάβους, τους ίδιους ανεμόμυλους, και τις ίδιες ερημοκλησιές, τα σπιτάκια που ακουμπάνε το 'να στ' άλλο, και τ' αμπέλια που κοιμούνται σαν μικρά παιδιά, τους τρούλους και τους περιστεριώνες...

Δεν μιλώ εγώ. Μιλά ο Οδυσσεύς Ελύτης στην τελευταία ποιητική του συλλογή «Ο Μικρός Ναυτίλος».

Αυτά σαν εισαγωγή. Εισαγωγή σ' ένα θέμα δύσκολο και συνάμα επικίνδυνο. Γιατί αυτό που θα προσπαθήσω να εκφράσω, είναι η ιδιαίτερη μου αγάπη για την πόλη αυτή και για τον κόσμο της, για ένα τρόπο ζωής, ένα ξεχωριστό νόημα βίου και τρόπου βίου όπως τόσο σωστά τόνισε πρόσφατα ο καθηγητής Χρήστος Γιανναράς μιλώντας για τη γλώσσα.

Όταν μερικοί από μας, μιλούμε για την προστασία, την συντήρηση και την διατήρηση της παράδοσης μας, είτε αυτή είναι αρχιτεκτονική είτε αυτή είναι γλώσσα, μιλούμε γι' αυτό το συγκεκριμένο τρόπο ζωής, αυτό τον πολιτισμό, το νόημα του βίου, που μας διέσωσε σε μια τόσο μακραιννη ιστορική πορεία. Αυτόν ακριβώς τον πολιτισμό, που έρχονται για να μελετήσουν οι ξένοι, ίσως για να μπορέσουν να καταλάβουν την ιδιαιτερότητα του λαού μας, εδώ στην άκρη της Μεσογείου.

Για μας προστασία, συντήρηση και διατήρηση ενός πολιτισμού στο σύνολο του σημαίνει, διαφύλαξη αξιών, αναγνώριση του ίδιου μας του τόπου και χώρου σαν μοναδικού και ανεπανάληπτου κληροδοτήματος που έχουμε καθήκον να διαφυλάξουμε και να παραδώσουμε ακέραιο στις επόμενες γενιές. Ιδιαίτερα σ' αυτές τις νεώτερες γενιές, που αλλοτριωμένες από τα πρότυπα που προσφέρει ο λεγόμενος «σύγχρονος κόσμος», το Ντάλλας και τη Δυναστεία, την μοναξιά και το πρόβλημα της επικοινωνίας, δεν έχουν που να στηρίζουν την ύπαρξη τους.

Γιατί για μας προστασία, συντήρηση και διατήρηση σημαίνει πάνω απ' όλα παιδεία. Δεν είμαστε οπαδοί μιας μουσειακής συντήρησης, δεν είμαστε οπαδοί όπως πολλοί νομίζουν - και εδώ μιλώ για μια τεράστια παρεξήγηση - δεν είμαστε οπαδοί λοιπόν, στο να κτίζουμε αντιγράφωντας και πλαστογραφώντας μορφές και τυπολογίες που οι παλιοί δημιούργησαν με μοναδική αυθεντικότητα, όπως δεν θέλουμε οι άνδρες μας να φορούν βράκες, και τα παιδιά μας να μιλούν καθαρεύουσα.

Για μας, προστασία, συντήρηση και διατήρηση, είναι να κρατήσουμε εδώ στη Λευκωσία, μια και που μιλούμε γι' αυτή την πόλη, το ιστορικό μας κέντρο σαν ένα χώρο έμπνευσης της καθημερινής μας ζωής, ζώντας μέσα του και αντλώντας τις σημαντικές αξίες που είχαν οι παλιοί, το διάλογο με τον γείτονα στο δρόμο, την αίσθηση της γειτονιάς, την αμεσότητα, την ανθρωπιά. Αυτές είναι οι αξίες που θα διασώσουμε συντηρώντας την πόλη μας και την ιστορική της μνήμη. Αξίες δυσεύρετες στην ανωνυμία της πολυκατοικίας και του ξέφρενου ρυθμού της εποχής μας.

Κι' όμως, τα τελευταία χρόνια μιλούμε για οικονομικά θαύματα, για μια «ανοδοτική πορεία», για «κραυδαία ανάπτυξη», για «πρόοδο» και «ευημερία». Μιλούμε για τεράστια έργα τουρισμού, για συνολικά λαγμία, και γιατί όχι - αυτό ακούστηκε τελευταία σε διάλεξη στην Πύλη Αμμοχώστου - για εγκατάλειψη του Ελληνικού αλφαβήτου, για να μπορέσουμε να ενταχθούμε πιο γρήγορα και πιο καλά στο νεώτερο κόσμο, για να μπορούν οι τουρίστες να εξυπηρετούνται καλύτερα, και για να μπορούμε να χρησιμοποιούμε πιο άνετα τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Για να μην μιλήσουμε για την Αγία Νάπα που γνώρισε ο Σεφέρης, και τις Πλάτες με τ' αηδόνια της, για τους τάφους στην Αμαθούνα, και τις πολυκατοικίες στους τάφους των βασιλέων στην Κάτω Πάφο, κι' ας έχει κηρυχθεί πόλις-μνημείο από την Ουνέσκο.

Για μας συντήρηση και διατήρηση σημαίνει το κράτος να εκδώσει τα άπαντα του Βασίλη Μιχαηλίδη και του Δημήτρη Λιπέρη, σημαίνει να δώσει στον Καρνέρα του Λιασίδη τον χώρο που τους ταιριάζει, σημαίνει να εντάξει το μάθημα της Κυπριακής Αρχαιολογίας στο σχολείο, σημαίνει να ανοίξουν τα μουσεία για τον κόσμο, σημαίνει τέλος, να χρησιμοποιηθεί η παράδοση μας σαν μοναδική ζωντανή πηγή γνώσης, σαν σημείο αναφοράς για αυτογνωσία.

anna μαραγκου

ταβερνα «οι φιλοσοφοι»

αφιερωμα στη μνημη του Κωστα Καβαφη

Κυριακή πρωί.

Στάση λεωφορείου. Περιμένω.

Παντού πεταμένα εισιτήρια. Διαυγής η ατμόσφαιρα. Όλες οι σκόνες καθισμένες κάτω. Καλοκαιρί στη Λευκωσία με ανοικτούς χώρους και φοινικίες. Κόσμος μαζεύεται για το λεωφορείο που σε λίγο έρχεται. Είναι ήδη γεμάτο. Μπαίνω. Στο πάτωμα εκατοντάδες εισιτήρια πεταμένα, πατημένα. Το λεωφορείο γεμάτο κόσμο. Από πίσω άλλοι σπρώχνουν. Εγώ δεν ξέρω που πάω και αν θα γυρίσω πάλι εδώ. Πάω βόλτα: πάω οπουδήποτε άσκοπα. Χαίρομαι τη φορά του είναι μου από το πλήθος, από το λεωφορείο, από την έλξη της πόλης. «Μόνο να πάω» λέω στον εισπράκτορα που κρατά μπλοκ με διάφορα χρώματα εισιτήρια. «Δεν ξέρω πως θα επιστρέψω.» Το λεωφορείο προχωρά. Το πλήθος θορυβεί. Σε λίγο σταματά και κατεβαίνουμε. Γωνιά του δρόμου. Ένας τοίχος. Οι ίδιες σκόνες βουνάρια στις άκρες. Προχωρούμε στο χωματόδρομο παράλληλα στον τοίχο μέχρι μια διπλή πλατεία πόρτα. Είναι ένα χάνι. Οι πόρτες κλειστές. Κόσμος στριμώχνεται έξω από την πόρτα. Κάτω εισιτήρια πεταμένα, πατημένα, σκονισμένα. Περιμένουμε να μπούμε στο χάνι. Οι πόρτες ανοίγουν και παρατάσσονται στρατιώτες. Ο ήλιος σαν τεράστιο φως ράμπας. Φέρνουν ένα φυλακισμένο. Ο επικεφαλής λοχαγός απευθύνεται στο πλήθος. «Έφερε κανέναν εισιτήριο για τον ετοιμοθάνατο;» ρωτά. Σιγή. Επαναλαμβάνει την ερώτηση. Το μυαλό μου τρέχει γρήγορα πίσω. Και καταλαβαίνω. Κοιτάζω γύρω. Κανένας δεν έφερε ένα πράσινο εισιτήριο. Κοιτάζω το αριστερό μου χέρι. Ούτε και εγώ. Σε αυτή την πόλη κανένας δεν θέλησε να σώσει αυτό τον άνθρωπο.

Κάθομαι με την παρέα στην ταβέρνα του Ζανέττου παράμερα. Ο Ροδής, ο Φάνος, ο Μηνάς Δασκαλόπουλος με το καφετί καπέλλο από την Μικρά Ασία, ο Κουίκ. Σάββατο απόγευμα. Και πότε-πότε κάποια από τις πόρνες της οδού Σούτσου να μιλά για χουβαρταλίκια. Στην επιλεκτική παρέα των μαστόρων της παλαιάς γειτονιάς είμαστε δυο οι «ξένοι» που γινόμαστε αποδεκτοί: Η εκάστοτε Μαρούλλα ή Λέλλα από δίπλα και εγώ παιδί. Και οι δυο με κριτήριο εισαγωγής την ικανότητα συμμετοχής στην τελεουργία του λόγου. Αυτή, γιατί περισσότερο από πολλούς φιλέλιπιδες, αρθρώνει ένα λόγο αυθεντικά οικείο και μεστό σε ενδιαφέρον για του προκαθημένους. Και εγώ σε μια μαθητεία ακρόασης. Όλα συμβαίνουν σε ένα χρόνο άμετρης διάρκειας. Και ο λόγος που αρθρώνεται και ακροάζεται αυτοβεβαιώνει μια αρχαία ηθική. Το ίδιο το γεγονός στερεώνει την αλήθεια του.

Το είναι μου αποκτά παρελθόν στο ότι μερικά πράγματα είναι για μένα είδη πληρωμένα.

Λ. Θεοφάνους

Σφαιρική θεώρηση της κυπριακής διαλέκτου

Κώστας Λεοντίου

«Ριάλια, ριάλια τζ' αι πούν' τα...»

Ήταν τότε που οι μελοποιημένοι στίχοι στην κυπριακή διάλεκτο αντήχησαν πέρα από τα «σύνορά» της. Τότε που η ντοπιολαλιά της Μεγαλονήσου εισχωρούσε στη «μητροπολιτική επικράτεια» με μορφή και σε πλαίσια που δεν μπορούσαν να είναι υπό τις περιστάσεις παρά φολκλωρικά ή ημιφολκλωρικά. Τα τραγούδια λοιπόν που εκθείαζαν «μαύρα αμμάδκια», «σ' ειλούδκια», συναφή και παρεμφερή, κράτησαν τη Διάλεκτο στα στεγανά όρια του περιπαθούς βουκολικού και νεοβουκολικού ρομαντισμού, σε πλαίσια στατικά και στεγανά.

Αρχισαν μάλιστα να μυούνται στα «κυπριώτικα» τραγούδια των διαφόρων βάρδων και μη αυτόχθονες, γιατί έτσι το θέλησε ο συρμός, η αναζήτηση μιας γένεσης από... εξωτισμό. Χάρη στην περιστασιακή-παροδική «εκκλαίκευση» αντήχησε μέσα στη γεμάτη ευφορία ατμόσφαιρα του τσακίρ-κεφιού, σε άπταιστη ή μάλλον σε περισσότερο και από άπταιστη κυπριακή προφορά, αυτή τη γνωστή-άγνωστη, και το διάσημο πια θαρραλλό στιχάκι:

«ενά την φιλήσω τζ' ασ πάω φ υ λ α τ ζ' ή»

Με το θαύμα του υπερβάλλοντος ζήλου και της υπερδιόρθωσης λανσαρίστηκε και η προφορά «φυλατζ' ή», άγνωστη στους σύγχρονους Κυπρίους, υπαίθροβιων συμπεριλαμβανομένων, αφού και στην Κύπρο η φυλακή λέγεται φυλακή.

Σύμφωνα με τον ίδιο υπερ-διορθωτικό ζήλο οι κατάπληκτοι «ιθαγενείς»... πληροφορήθηκαν - χάρις στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο - πως η Κύπρος προφέρεται Κύπρο στο νησί!

Ένα από τα «σήματα κατατεθέντα» των «κυπριώτικων», που είχαν λίγο πολύ επισημανθεί και εντοπισθεί από τους μη-διαλεκτόφωνους, είναι και η σύνταξη της προσωπικής αντωνυμίας που ακολουθεί το ρήμα:

- «Αγαπώ σε», αναφώνησε ο Κύπριος, απευθυνόμενος στην αγαπημένη του, σε μια ομιχλώδη «flash back» σκηνή ελληνικής τηλεταινίας, αφιερωμένης στις «μαύρες εποχές».

- «Περιμένουμε σας», λέει το διαφημιστικό σλόγκαν τουριστικού πρακτορείου ταξιδιών για την Κύπρο, σε πρόσφατη αγγελία του στον αθηναϊκό Τύπο.

Είναι γνωστό ότι η κυπριακή διάλεκτος δέχτηκε πολλές και ποικίλες επιδράσεις κατά τη μακρόχρονη εξελικτική της πορεία. Στον ελληνικό κορμό προστέθηκαν δάνεια λατινογενή (από την εποχή της ρωμαϊκής κατάκτησης και της βυζαντινής κυριαρχίας, φράγκικα, δηλαδή προβηγγιανά ή καλύτερα οξίτανικά, εντεικά), τουρκικά (αλταϊκά ρίζας αλλά και αραβο- ή περσοτουρκικής προέλευσης), αγγλικά, για να αναφέρουμε μόνο τα κυριότερα.

Σταχυολογούμε ορισμένες μόνο λέξεις όπως τα καντούνι (η γωνιά του δρόμου) από την οξίτανική cantun (ομόριξη της γαλικής canton και της ιταλικής cantone), παττίχα (το καρπούζι) από τα αραβικά απευθείας, χωρίς την παρεμβολή της τουρκικής, εξίκκιν (λιποβαρής, επί εμπροσμάτων) από την τουρκική oksik...

Η εξέταση των δανείων - των τουρκικών για παράδειγμα - που αφομοίωσε η Διάλεκτος, σε σύγκριση και αντιδιαστολή με την ανάλογη επίδραση στην Πανελλήνια, είναι και ενδιαφέρουσα και αποκαλυπτική. Ορισμένες ομόριξες λέξεις, που υφίστανται και στην Πανελλήνια και στο κυπριακό ιδίωμα, έχουν υποστεί διαφορετικές σημασιολογικές ή φωνολογικές εξελίξεις:

- Το ρήμα παττίζω (καταστρέφομαι οικονομικά) σε σύγκριση με το μπατίρης - στη Διάλεκτο παττισμένος - που προέρχεται από το τουρκικό ρήμα batırmak (βυθίζομαι, καταστρέφομαι).

- Το κοτσ' άνι (τίτλος ιδιοκτησίας) και το κοτσάνι (ο μίσχος) καθώς και οι κοτσάνες που προέρχονται όλες από την τουρκική λέξη Kocan, η οποία εκφράζει και τις δύο έννοιες.

- Το τσαρούχι και το τσ' αρίκι (παντούφλα ή παπούτσι πρόχειρης χρήσης) προέρχονται από το çarık (τσόκαρο).

- Το τ' όπι και τόπι (ύφασμα σε κυλινδρικό σχήμα, ρολό) προέρχονται από την πολυσημσιολογική top.

- Η λέξη τσ' αττίζω (ταιριάζω, με την έννοια του βάζω κοντά) είναι ομόριξη του ρήματος τσαντίζομαι, που είναι τώρα γνωστή και στην Κύπρο, κυρίως στην αργκό των στρατιωτικών κύκλων.

- Επίσης η λατινογενής μάππα (μπάλα) είναι η ίδια λέξη με τη μάπα (το πρόσωπο, το μούτρο στην αθηναϊκή αργκό).

Πρέπει επίσης να τονίσουμε, πως σε ορισμένες περιπτώσεις η ελληνοκυπριακή διάλεκτος διατηρεί ελληνικές ή λατινογενείς λέξεις εκεί που η Πανελλήνια προτείνει και τουρκικές:

- Οι λέξεις ντουβάρη και χουρμάδες για παράδειγμα είναι εντελώς άγνωστες στη διάλεκτό μας.

- Αναφέρουμε επίσης τα ζευγάρια: τζέπη (από την τουρκική cepe) και πούγκα (λατινογενής), τσολπάνος (τουρκική çoban) και βοσκός.

Οι λέξεις φιντούκι και φουντούκι (από το τουρκικό αντιδάνειο findik) αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διαφορετικής απόδοσης του άγνωστου στην ελληνική φωνήματος της τουρκικής [ui] που ορθογραφείται (ι), με τα συγγενικά του φωνήεντα [i] και [u] αντίστοιχα. Ανάλογη είναι και η περίπτωση των κερτές και κιοφτές (τουρκικό kışte, πιθανόν αντιδάνειο από τη βυζαντινή κοπτό).

Πρέπει επίσης να τονισθεί ότι η ελληνοκυπριακή διάλεκτος έχει αφομοιώσει αρκετά ρήματα της τουρκικής όπως:

- κουνουσό' τίζω από το konusmak (συνομιλώ).

- καρισ' έφκομαι από το karısmak (ανακατεύομαι, εμπεβαίνω).

- αρτιρώ από το artırmak (οικονομώ, περισσεύω).

Η κυπριακή διάλεκτος αφομοίωσε επίσης μεγάλο αριθμό επιρρημάτων-συνδέσμων της τουρκικής, αγνώστων στην Πανελλήνια:

- από το ancak έχουμε το άντζ' ακκι (τουλάχιστον)

- από το akıbet το άκκιπετι (θέλοντας και μη)

- από το zaten το ζατίν (έτσι κι αλλιώς).

Η άγνοια της ετυμολογικής καταβολής και οι φωνολογικές δυσκολίες καθιστούν σχεδόν ομόριξες δύο λέξεις όπως τερλάκης (από την αραβοτουρκική tellak, masér) και τερλακκής (θερσιακλής, μανιώδης). Στα τουρκικά η δεύτερη λέγεται lıriakı (προέρχεται από την ελληνική θηρίο και εσήμαινε αρχικά αντίδοτο δηλητηρίου και μεταφορικά ήταν αντίστοιχη του ελληνικού συνθετικού - μανής).

Οι λέξεις του κυπριακού ιδιώματος τσ' ιφτετέλλι, τσ' ιφτές, τσ' ιφλίτζ' είναι ομόριξες, τουρκοπερσικής προέλευσης. Εμπιέχουν όλες την έννοια του διπλού. Αν για τις πρώτες η χρήση έχει διατηρήσει την ετυμολογική έννοια (τσ' ιφτές είναι το διπλοσέλινο, που μόλις έχει αντικατασταθεί από το κέρμα των 10 sent), για το τσ' ιφλίτζ' η εξήγηση είναι λίγο πιο δύσκολη. Αποτελεί σύνθεση της λέξης çift (δύο) και του προσφίματος ik, που εκφράζει ιδιότητα. Η ύπαρξη του τσιφλικιού προϋποθέτει ζευγάρη από βόδια και αποτελεί ιστορικό στάδιο

της μετάβασης από τον νομαδικό τρόπο ζωής στην εγκατάσταση σε μόνιμο τόπο διαμονής.

Ενδιαφέρουσα είναι και η περίπτωση των περσικών λέξεων που έχουν κοινές καταβολές με τις ελληνικές και πέρασαν στη Διάλεκτο (γνωρίζουμε πως η περσική ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια, όπως και η ελληνική).

Το κιάρι (kâr) και ο κερχανές αρχικά σπίτι του κέρδους (ο οίκος ανοχής) θυμίζουν την ελληνική κέρδος. Το ίδιο και το νόμι (nam) που στην κυπριακή διάλεκτο χρησιμοποιείται με την έννοια της φήμης, της υπόληψης, κάποτε με αρνητική χροιά. Έτσι μια τόσο συγγενική, ομόσημη σχεδόν λέξη, συνυπάρχει με την ελληνική λέξη όνομα.

Στη Διάλεκτο συμβιώνουν επίσης οι λέξεις σατανάς και σ' εϊτάνης, εξού και το ρήμα σ' εϊττανευκούμαι (πληρωθούμαι), ομόριξες της ίδιας σημειτικής λέξης και που πέρασαν η πρώτη μέσω της χριστιανικής και η δεύτερη μέσω της μουσουλμανικής θρησκείας. Επί πλέον η Διάλεκτος έχει υιοθετήσει και τη λέξη τοπέ (από την τουρκική tönbe). Η λέξη αυτή προφέρεται όταν ο μουσουλμάνος θέλει να δηλώσει ότι μετανόησε για ένα αμάρτημα, κακή έξη ή συνήθεια και διακηρύσσει ενώπιον του Θεού ότι την αποκηρύσσει και μεταμελεί. Στην Πάφο διατηρείται ως τοπωνύμιο και η λέξη Μουσάλλας, που σημαίνει τόπος προσευχής (Musalla).

Τέλος η Διάλεκτος έχει υιοθετήσει πολλά επίθετα από την τουρκική όπως ασ' ίκκης (αγαπητικός, λεβέντης, τσ' ελεπής (παλικάρι, çelebi στα τουρκικά αποτελούσε τίτλο ευγενείας). Αναφέρουμε επίσης τα επίθετα ταούκκα (άκομη και άχαρη από το tavuk = κότα), λαφαζάνης και κεβεζές (από το lafazan και gezeve = φλύαρος).

Η κυπριακή διάλεκτος παρουσιάζει επίσης αρκετά υβριδία όπως χαραιομάης. Το α- μιας λέξης όπως αχαμάκης (απρόκοπος) από την τουρκική ahmak εκλαμβάνεται ως α- στερητικό σύμφωνα με έναν αναλογικό ψυχολογικό συνειρμό όπως και το αχάιρευτος.

Στον τουρκικό ιδιωτικό τρόπο έκφρασης οφείλονται και φράσεις όπως «πίνω τσιγάρο» (επίδραση από το τουρκικό sigara içmek από τον παραλληλισμό με το ρούφηγμα του vargıle).

Είναι γνωστό επίσης πως η Διάλεκτος διατηρεί πολλούς αρχαιομοίους που έχουν ξεχασθεί στην Κοινή. Χαρακτηριστικές είναι οι λέξεις πυρά (ζέστη) στρούθος (σπουργίτι), όρνιθα (κότα). Άλλοι αρχαιομοί, όπως η τόσο ενδιαφέρουσα λέξη αντζ' εϊό (από το αραιοελληνικό αγγείο!) τείνουν να εκλείψουν. Τώρα τσ' αντζ' εϊό έχει αντικατασταθεί από το πιάτο. Το ίδιο και οι λέξεις εστιατόριο και... η ευρωπαϊκή κουζίνα υποσκέλισαν το μαϊεϊκό που εσήμαινε και τα δύο.

Ας σημειωθεί ότι η κυπριακή διάλεκτος δεν περιλαμβάνει πολλά δάνεια της Πανελλήνιας, σλαβικής και αλβανικής κυρίως καταγωγής για ευνόητους γεωγραφικούς και ιστορικούς λόγους.

Αναφέρουμε επίσης ως χαρακτηριστική φωνολογική διαφορά ανάμεσα στην Εθνική Γλώσσα και τη διάλεκτο την «αλλεργία» της δεύτερης από αρχικό φώνημα [b] το οποίο μετατρέπεται σε [p] μπανάνα...πανάνα μπουνιά...πουνιά και τα διπλά ή εμφαντικά σύμφωνα

Παράς...παράς (από την περσο-τουρκική para).

Όμως μια και αρχίσαμε με «σήμα κατατεθέν» ως τελειώσουμε με άλλο ένα μορφολογικό, το τελικό «ν» της αιτιατικής που συντηρείται στη Διάλεκτο.

Γενικά η μελέτη και προσέγγιση αλλά και η «επίσημη» χρήση της Κυπριακής Διαλέκτου φέρει την αποφασιστική σφραγίδα δύο συμπλεγμάτων: Το σύμπλεγμα του Φάλμεραϊερ (μελέτη που κατευθύνεται προς την απόδειξη της ελληνικότητας ως αντίδραση στις γνωστές θέσεις του Φαλλεραϊερ) και το σύμ-

πλεγμα της «Βαβυλωνίας» του Βυζαντίου (οι διάλεκτοι αντιμετώπιζονται ως εμπόδιο για την ενότητα και επικοινωνία των Ελλήνων).

Από γλωσσολογικής πλευράς η εναλλαγή Διαλέκτου Κοινής υποκαθιστά συχνά την επιλογή ενικού- πληθυντικού (για εκδήλωση σεβασμού, επισιμότητας). Κάποιο άτομο μπορεί να αποκαλεί «τζάκι» στη Λευκωσία αυτό που ονομάζει «τσιμινιά» στη Μοραθάσα. Μπορεί να χρησιμοποιεί τη λέξη δεντρολίβανο τραγουδώντας κάποιο ελληνικό άσμα, αγνοώντας - πιθανότητα - πως πρόκειται για το λασμαρίν (απαραίτητο συστατικό του εδέσματος γνωστού ως «ζαλατίνα» - πηκτή).

Πολλοί από όσους καταπιάστηκαν ή χρησιμοποιήσαν την κυπριακή διάλεκτο δεν την αντιμετώπισαν σαν ένα ζωντανό σύστημα επικοινωνίας, ένα ιδίωμα που εξελίσσεται, αλλά συχνά όπως ένα έκθεμα παλαιοντολογικού μουσείου (εξού και το φυλατζ' ή).

Δεν είναι τυχαίο πως η λογική μιας σοφολογιότατης αντίληψης του απόλυτου δικαιώματος παρεμβατισμού στο γλωσσικό σύστημα, με αφ' υψηλού διατάγματα και γνωματεύσεις, αγκάλισσε με τα ασφυκτικά πλοκάμια της και τη Διάλεκτο. Επιπλέον, η Διάλεκτος έχει εγκλωβιστεί σε διάφορα θεματικά γκέτο, όπου η μορφή και το περιεχόμενο αλληλοπροσδιορίζονται σε μια αμφίδρομη σχέση.

Χαρακτηριστικό δείγμα χρήσης και κατάχρησης της κυπριακής διαλέκτου - με όλες τις ενδιαφέρουσες προεκτάσεις - είναι και το «κυπριώτικο σκετς» (μια εκπομπή που μεταδίδεται από το ραδιόφωνο κάθε Κυριακή και συχνά και από την τηλεόραση) με το σχετικό μύθο που το φωτοστεφανώνει:

Ο κόσμος του «κυπριώτικου σκετς» είναι στατικός, τυποποιημένος, απολιθωμένος. Τα στοιχεία της εκδήλωσης, της υπερβολής, του κατευθυνόμενου, άρα ελεγχόμενου «αυθορητισμού», της λαϊκίστικης προσέγγισης αποτελούν σχεδόν κατά κανόνα το σήμα κατατεθέν του.

Λέξεις απαρχαιωμένες, ξεχασμένες, ανασύρονται από τη ναφθαλίνη για να ξενίσουν τους ίδιους τους Κυπρίους, στην καταπληκτική τουλάχιστον πλειοψηφία τους. Όταν η λέξη αγνοούμενος έγινε κατά τρόπο τραγικό επικαίρη μετά το 1974 και πολιτογραφήθηκε στο λεξιλόγιο κάθε Κυπρίου, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική ή κοινωνική του θέση, σε κυπριώτικο σκετς, στο όνομα της ψευδοαυθεντικότητας και μιας κάποιας αντίληψης περί ορθοδοξίας, χρησιμοποιήθηκε η λέξη «φαρατζ' ισμένο» που είναι όχι μόνο τεχνητή και πλαστή αλλά και ατυχέστατη. Φαραντζ' ίζουμαι αντιστοιχεί στο εξαφανίζομαι, αλλά μάλλον με την έννοια της έκφρασης «την κοπανάω».

Η θεματολογία του «κυπριώτικου σκετς» επαναλαμβάνεται από αμφίβολα «διδάγματα», διορθωμένη, αναθεωρημένη, σκιαγραφώντας ένα ερμητικά κλειστό μικρόκοσμο, που διαγωνίζεται σ' ένα απρόσιτο και καλοφωλαγμένο γκέτο. Δεν φτάνει παρά σπάνια - και πως - ο απόηχος μιας άλλης πραγματικότητας, λιγότερο ψευδοαυθεντικής ίσως, αλλά το ίδιο, αν όχι περισσότερο γνήσιας. Ο άλλος κόσμος, που δεν ζει σε γραφικά χωριουδάκια με κρυστάλλινα νερά, ο κόσμος των προσφυγικών συνοικισμών, ο κόσμος των πολυκατοικιών που ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια, ο κόσμος που αναπνέει και κολυμπά σ' ένα μολυσμένο περιβάλλον, αυτός ο πεζός - αντιεξωτικός κόσμος, που εκφράζεται σε μια διάλεκτο που δεν μπορεί να είναι παρά κυπριακή, δεν έχει θέση στο «κυπριώτικο σκετς», παρά σπάνια ή περιστασιακά, όπως ένας παρείσακτος μουσαφίρης. Και αν κάποιος «μη-γραφικός-ήρως» διεισδύσει στην καλά οροθετημένη νησίδα του «κυπριώτικου σκετς», νιώθει τόσο άνετα, τόσο βολικά, όσο και μια αξιοπρεπής και ολίγον μοιραία Κυρία-με-τα-καμελιάς, που θες από λάθος, θες από παρεξήγηση, βρέθηκε μπλεγμένη στο στρόβιλο μιας ταινίας καράτε.

Όταν από την τηλεόραση παρουσιάστηκε ένα ζωντανό πρό-

περι σοβαροτητας λογου διονυση σαβοπουλου

λεωνιδας παντελιδης

γραμμα συνεντεύξεων για τις επιπτώσεις που είχε το άνοιγμα του νέου δρόμου Λευκωσίας - Λεμεσού στους «παρακείμενους βιοπαλαιστές» του παλαιού δρόμου, μια γυναίκα που διατηρεί ένα καφεστιατόριο εξήγησε σε βέρα και αυθεντικά «κυπριώτικα», και με τις απαραίτητες παμμεσογειακές χειρονομίες, πως το κολοκάσι που μαγειρεύει, έμενε τώρα αδιάθετο λόγω πεγιχρότητας πελατών. Ο σπήκερ, με συγχωρείτε ο τηλεπαρουσιαστής, με κάποιο χαμόγελο αμηχανίας, συγκαταβατικό, σχεδόν απολογητικό, εξήγησε πως οι «πληγέντες» περιέγραψαν το πρόβλημά τους με τρόπο «παραστατικό». Το γραφικό - δηλαδή το φολκλορικό - έτσι λέγεται τώρα;

Και στον Τύπο, όταν μια γνώμη από δημοσκόπηση δημοσιεύεται στη Διάλεκτο, στο όνομα της αυθεντικότητας, είναι είτε σε ύφος «ποπουλιστικό» είτε «φολκορικό» και τοποθετείται πάντοτε στα πλαίσια της συγκαταβατικότητας, της απλότητας-απλοϊκότητας. Δεν είναι επιπέδου. Ειδησεογραφική ανταπόκριση, που αναφερόταν σε δίκη για μια μικροκλοπή, δημοσιεύτηκε κάτω από τον ηχηρό τίτλο «Εσοξούλησεν την ο σατανάς, είπεν η κατηγορούμενη». (Το ρήμα σουξούλη σημαίνει μωρμωρώ, ενοχλώ, εμβάλλω εις πειρασμόν). Η «γραφική» φράση της απολογίας της κατηγορουμένης έχει κριθεί άξια όχι μόνο να τιτλοφορησει το σχετικό άρθρο αλλά και να τοποθετηθεί σε περίοπτη θέση.

Στα πρώτα ήδη χρόνια του πολιτικού βίου, στην Κύπρο, η ανεύρεση ή εφεύρεση λέξεων στη Διάλεκτο και η διάνησις μ' αυτές ενός καθώς πρέπει κατά τα άλλα κείμενου, ο εκλωβισμός τους στην τυραννία των εισαγωγικών για προληπτικούς ίσως λόγους υγιεινής - παρεμπόδιση μεταδοτικής μολυσματικής νόσου - αυτό ήταν και αποδεκτό αλλά και λίγο chic. Εν αρχή τα «ζοπόβορτος» (ηλίθιο μουλάρι) και «τιτσιροζάμπιες» (γυμνοπόδαροι). Ο μέσος Κύπριος πήρε με το πρώτο επίθετο το ημιπίσιμο χρίσμα του και το Κίνημα των Αδεσμευτών το βάφτισμά του από κάποιον «καλό πολιτευτή».

Υπό μορφή αφορισμού τα επίθετα αυτά είχαν και μια άλλη μυθολογική ερμηνεία και λειτουργικό ρόλο. Ο καταπληκτικός αρθρογράφος ο εξαιρετός ρήτορας, ο δεινός πολιτικός γνωρίζει πού και πώς να χρησιμοποιεί και μερικές ηχηρές «εκφραστικές» λέξεις της Διαλέκτου, σύμφωνα με τους κανόνες μιας σοφής και αυστηρής συνταγής, που μόνο αυτός γνωρίζει, και που προσφέρει στον ανυποψίαστο καταναλωτή, αναγνώστη ή θεατή για δημιουργία εντυπώσεων αλλά και μιας αμύχανης οικειότητας και κατάπληξης που τον αποπλήττουν.

Σ' ένα άλλο επίπεδο, λέξεις δάνεια, συνυφασμένες με την εποποιία του 21, άρα με την αγωνιστικότητα (μετερίζι, καρπούλι) άγνωστες στην κυπριακή πολιτική ορολογία και τη Διάλεκτο, αναβίωσαν από ορισμένους πολιτευτές μετά το '74.

Γενικά, βοηθώντας του φολκλορικού ύφους των θεατρικών επιθεωρήσεων και του ποπουλιστικού των σκετς, η διάλεκτος έχει συνδεθεί συνειδητά ή με πλάγιους ανώδινους τρόπους, με περιορισμένα οπισθοδρομικά πλαίσια, με αφελείς καταστάσεις και με εμβρυώδη ή νηπιακά επίπεδα σκέψης. Παράλληλα η διαδικασία της αποδιαλεκτοποίησης είναι συνδεδεμένη με την κοινωνική ανέλιξη και πρόοδο.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της ταύτισης μορφής και περιεχομένου ήταν και η αντίδραση πολλών τηλεθεατών κάποιες κουλτούρας, σε πρόσφατη προβολή των θεατρικών μονόπρακτων του Γιώργου Νεοφύτου. Στο άκουσμα της κυπριακής διαλέκτου έσπευσαν έντρομοι να κλείσουν τους δέκτες τους - καυμένοι Παβλόφ κάτι ήξερες. Τελικά τα συγκεκριμένα έργα, που πρόσβαλλαν καυτά θέματα της κυπριακής πραγματικότητας ήταν στην ουσία αξιόλογα αντι-σκετς, σε ανεπιτήδευτη καθομιλούμενη διάλεκτο.

Πρέπει επίσης να μιλήσουμε για το μαρασμό, με τον οποίο έχουν συνδεθεί «τα κυπριώτικα». Γιατί ήταν πάντα γέροι οι ήρωες που παρουσιάστηκαν στα κυπριακά χρονογραφήματα. Για παράδειγμα ο «Μουτιάς ο Τζ' υπριώτης», ήρωας χρονικών

σε εφημερίδα. Στις επιθεωρήσεις, στις γελοιογραφίες το ίδιο: Παράδειγμα ο Τόφαλλος ο Κλωναρίτης της εφημερίδας «Σατιρική» που εξέφραζε μέρος της κοινής γνώμης, μικρό ή μεγάλο. Ήταν ίσως δυναμικοί και αθυρόστομοι, αλλά πάντως γέροι. Και βρακοφόροι. Πιστοί στη μορφή, δεν μπόρεσαν να φανταστούν τη «ρωμοσύνη της Κύπρου» απαλλαγμένη από τη βράκα, αλλά και την αφόρητη κουτοπονηριά.

Στην Ελλάδα οι διάφοροι «τσολιάδες» παραχώρησαν τη θέση τους σε μαθητοΐδια, «Μπόμπους», τρομερά παιδιά. Δεν είναι τυχαίο πως η αντιμοναρχική παράταξη χρησιμοποίησε στην εκστρατεία της ένα αγόρι που εξέφραζε με τρόπο πολύ χαρακτηριστικό την αντίθεσή του στο στέμμα.

Και την κοινή γνώμη στο ταραγμένο Παρίσι την εκπροσώπησε ο γεμάτος ζωτικότητα και εξυπνάδα Γαβρίας που ήταν σχεδόν παιδί. Έτσι τον περιγράφει ο Ουγκό και έτσι τον ζωγραφίζει ο Ντελακρουά ζωσμένο σ' άρματα, πλάι στη Δημοκρατία που καθοδηγεί. Αργότερα, όταν η ίδια πόλη έχανε το χρώμα, την αυθεντική γοητεία της, όταν η μηχανοποίηση και η αμερικανοποίηση εισέβαλαν από παντού και η τζαξ έπνιγε τη φωνή του ακορντεόν, την πολιτιστική αντίσταση την ενσάρκωσε πάλι ένα παιδί, ο Ρουλβόι, με τα φτωχικά του ρούχα, την κιθάρα του, τα πανέξυπνα μάτια του και τα αχτένιστα μαλλιά του, οχυρωμένος στο τελευταίο καταφύγιο, τη Μονμάρτη.

Γι' αυτούς όλους τους λόγους, στην Κύπρο, διάφορα στρώματα, χωρίς να είναι προδιαθεσμένα για οποιανδήποτε φυγή ή απόδραση από τον κοινωνικό-γεωγραφικό τους περίγυρο, στην αναζήτηση μιας ταυτότητας άδικα γυρεύουν μια θέση στο φολκλορικό-γραφικό μικρόκοσμο, που επαναλαμβάνουν με διάφορες παραλλαγές οι περισσότεροι από τους διαλεκτογράφους. Τον κόσμο αυτό δεν τον αποκλείουν εκ των προτέρων, τους αποκλείει εκ των υστέρων, δεν τον περριφρονούν, αλλά νιώθουν πως κανένα από τα στερεότυπα και πρότυπα που συντηρεί και διατινώνει δεν τους ταιριάζει, δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες τους. Αυτά για τη «σύγχυση ταυτότητας» σε συνάρτηση με τη γλώσσα.

Όσο για την ανεξέλεγκτη εισβολή ξένων όρων, της σύγχρονης τεχνολογίας κυρίως, η Διάλεκτος δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από την Εθνική. Με τη διαφορά πως ό,τι ονομάζουν «μπούζι» στην Ελλάδα, τα αποκαλούν «σπαρκς» στην Κύπρο. Ποιος γνωρίζει το σπινθηροπαραγωγό ή σπινθηριστή; Και τα «εξτρά» των διαφημίσεων για αυτοκίνητα τα ονομάζουν «εξτρα». Αναζητήστε την ευθύνη στην επίδραση της γαλλικής και αγγλοσαξονικής κουλτούρας αντίστοιχα. Φυσικά στην Κύπρο η επίδραση της πρώην αποικιοκρατικής δύναμης δεν περιορίστηκε στην κληροδότηση πολλών συνθημάτων (όπως το οδήγημα στα αριστερά. Η επίδραση στον γλωσσικό τομέα είναι σημαντική. Σε συνομιλίες μπορεί να ακούσει κανείς όχι μόνο λέξεις, αλλά και ολόκληρες φράσεις παραφθαρμένες ή μη (φαινόμενο ανάλογο με τις γαλλικές φράσεις στη ρωσική αριστοκρατία, όπως μας μαρτυρούν τα κείμενα του Τολστόι, του Τσέχωφ κ.ά.).

Έτσι στη Μεγαλόνησο το γλωσσικό πρόβλημα των Ελλήνων Κυπρίων υφίσταται σε τρία επίπεδα:

1. Διάλεκτος — Πανελλήνια Εθνική
2. Διγλωσσία (ή Διμορφία) (Δημοτική-Καθαρεύουσα που τείνει να εκλείψει).
3. Παράλληλα η αγγλική όχι μόνο έχει εισχωρήσει με λέξεις (όπως η ποικιλία του σταφυλιού «βέρυκο» από τη φράση «very good», τώρα με τα διάφορα Εστέντς, αλλά ανταγωνίζεται την ελληνική σε μερικούς τομείς (επίσημα έγγραφα, στο Δικαστικό Σώμα).

Φυσικά είστε «in» ή «out» τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Εδώ πλήρης ομοφωνία.

Όσο για έναν τύπο απορριπτικού, στην Αθήνα το προφέρουν «Αζαξ» και στη Λευκωσία «Ατζ' αξ». Γαλλική και αγγλική κουλτούρα βλέπετε.

Καυμένοι τραγική ήρωα Αίαντα! Είναι να μην τρελαθείς;

Στο προηγούμενο τεύχος του Εντός εκφραστήκε από γνώμη ότι η διάλεκτο που έκανε ο Διονύσιος Σαβόπουλος για την γλώσσα πριν μερικές εβδομάδες στην Πόλη Αρμολύτων ήταν ένα «ατύχημα καλαμπούρι». Δεν ξέρω τι ακριβώς είχε στο νου του ο Σαβόπουλος και έτσι δεν μπορώ να αναφέρω συγκεκριμένα να σε αυτό. Πρόθεση μου είναι να επικεντρωθώ με ενοχλήθηκα από τον Ντινύση Σαβόπουλο.

Από τις διάφορες σκόρπιες αντιδράσεις που άκουσα φαίνεται ότι υπήρξαν τρεις κύριες αντιδράσεις στο πνεύμα της ομιλίας του Διονύση Σαβόπουλου. Αμφισβητήθηκε πρώτα η επιστημονικότητα της εισήγησης του και δεύτερο η σοβαρότητα των προθέσεων του. Τέλος, υπάρχει το ζήτημα της ελληνικότητας που βεβαίως δεν είναι καινούργιο αλλά ούτε και εύκολο θέμα.

Δεν πιστεύω ότι ο Διονύσιος Σαβόπουλος προσπάθησε να παραπλανήσει χρησιμοποιώντας το κύρος του σαν καλλιτέχνη για να στηρίξει μια επιστημονική θεώρηση του θέματος των τόνων. Ο Σαβόπουλος έκανε τουλάχιστο δύο πράγματα σωστά σύμφωνα με την επιστημονική δεοντολογία: Πρώτο, εδήλωσε ακριβώς τις πηγές του που ήταν οι προσωπικές του δοκιμές με τον παλμογράφο σε δικό του ελεύθερο χρόνο και, δεύτερο παραδέχτηκε τις αξιολογικές του προτιμήσεις. Τώρα, το πόσο βέβαια μπορούν να θεωρηθούν συμπεράσματα που βασίζονται σε μια τόσο περιορισμένη ερευνητική δουλειά είναι άλλο θέμα. Σαν να θυμάμαι όμως ότι είπα ότι το μόνο που ήθελε να δείξει ήταν ότι το θέμα αξίζει την προσοχή ερευνητών και όχι ότι αποδείχτηκε τίποτα το βέβαιο. Η αξία όμως μιας επιστημονικής υπόθεσης δεν εξαρτάται από οπδήποτε άλλο εκτός από το πόσο καλά μπορεί να σταθεί σε μελλοντικές δοκιμές. Ανεξάρτητα αν η υπόθεση που ερεύνησε ο Σαβόπουλος στο εργαστήριο του είναι σωστή ή όχι δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι ψευδοεπιστημονική. Επιστημονική δεν σημαίνει - αντίθετα ίσως σε μια καθημερινή αντίληψη της λέξης - ότι μια πρόταση είναι εξακριβωμένη ήδη και σίγουρη. Επιστημονικό είναι πάντα κάτι το προτεινόμενο του οποίου η αλήθεια μπορεί να δοκιμαστεί. Σύμφωνα με τον μεγάλο θεωρητικό της επιστημονικής μεθοδολογίας Karl Popper (-βλέπε The Logic of Scientific Discovery, London 1959-) επιστημονική είναι μια προτασόμενη Υπόθεση η οποία προσδιορίζει και τον τρόπο ή τις συνθήκες που θα την απέδειχναν λανθασμένη. Η επιστημονική υπόθεση δεν συγκαλύπτει την πιθανότητα να είναι λάθος και δίνει τον τρόπο που μπορεί να δοκιμαστεί, να αποδειχθεί, δηλαδή σωστή ή λανθασμένη. Η επιστήμη δεν αποβαρύνει την διατύπωση νέων και τολμηρών προτάσεων και θεωριών φτάνει να μπορούν να δοκιμαστούν με αντικειμενικά εμπειρικό τρόπο. Γι' αυτό και έχει μεγάλη σημασία στην επιστημονική θεωρία η πρόβλεψη. Ας επιστρέψουμε όμως στο πείραμα του Σαβόπουλου. Δεν άκουσα, εγώ τουλάχιστο, να επικαλείται καμία εσωτερική Γνώση για να στηρίξει το πείραμά του. Εφόσον πρόκειται για πείραμα με παλμογράφο η περιγραφή της διαδικασίας που ακολουθήθηκε δίνει συνάμα και την δυνατότητα επανάληψης του πειράματος και έτσι και τον τρόπο καταφατικής ή αρνητικής «επαλήθευσης» της βασικής ιδέας.

Εάν ο λόγος του Διονύση Σαβόπουλου είχε ένα θεατρνίστικο τόνο αυτό δεν σημαίνει ότι του λείπει η σοβαρότητα. Και το κείμενο του Λεύκιου Ζαφειρίου δείχνει μια ειρωνική διάθεση αλλά δεν πρέπει να συμπεράνουμε ότι δεν έχει σοβαρή πρόθεση. Μου φαίνεται αντίθετα ότι το θεατρνίστικο στοιχείο στο λόγο του Σαβόπουλου ταιριαζε καλά και ίσως ακόμα και να στηρίζει το περιεχόμενο αυτού του λόγου. Αλλά πως; Ο Σαβόπουλος, όπως και ο κύριος Γιανναράς την προηγούμενη, θέλησε να πει ότι η γλώσσα είναι κάτι περισσότερο από «χρηστικό αντικείμενο». Ο λόγος μπορεί να κάνει κάτι περισσότερο από την καθημερινή πληροφόρηση για το ποιές είναι οι προσωπικές μας ανάγκες και επιθυμίες και για το πως πρέπει να συμπεριφερθούμε οι άλλοι για να μας βοηθήσουν να τις ικανοποιήσουμε. Νομίζω λίγο - πολύ αυτό εννοούν αυτοί που αναφέρονται στην «ωφελμιστική» ιδιότητα τη γλώσσας. Και η δυνατότητα χρήσης του λόγου σαν τέχνη είναι αντι-παράδειγμα στον ωφελμιστικό προσδιορισμό της γλώσσας. Εάν αυτό είναι σωστό, ο Σαβόπουλος δεν έλεγε μόνο ότι η γλώσσα είναι κάτι περισσότερο αλλά και το έδειχνε. Έκανε μια χρήση λόγου η οποία ήταν, μου φάνηκε, πλήρως κατανοητή και που δεν ήταν απλώς δια-ατομικά πληροφοριακή. Και το ακροατήριο ευχαριστήθηκε ή ενοχλήθηκε, γέλασε ή θύμωσε, παρακολούθησε ένα λόγο δημόσιο, τελετουργικό, θεατρικό σαν τον λόγο του Δικαίοπολη στους Αχαρνείς. Στο «εδώ φίλε ακροατή αρχίζει η παράσταση», η παράσταση δεν αρχίζει μετά που ακούσαμε το τέλος της πρότασης και εκατανοήσαμε το νοούμενο της ολοκληρωμένης άρθρωσης. Η παράσταση ήδη άρχισε με το «εδώ». Η λέξη αυτή δεν αναφέρεται στην αρχή αλλά είναι η αρχή. Ενσωματώνει την αρχή. Αυτό είναι τελετουργική χρήση της γλώσσας. Νομίζω κάτι ανάλογο ίσχυσε και στην ομιλία του Σαβόπουλου: Δεν χρειαζόταν να τελειώσει την έκφραση των σκέψεων του, να σκεφτούμε και ακολούθως να συμφωνήσουμε ή να διαφωνήσουμε αν είναι η γλώσσα μονάχα ωφελιμοχρηστικό αντικείμενο. Παρασυρόμενοι στην ακρόαση κάπου είχαμε συμφωνήσει. Και ο Λεύκιος Ζαφειρίου φαίνεται να ενοχλήθηκε ιδιαίτερα από αυτό το «ψυχοτροπικό» αποτέλεσμα της ομιλίας. Ίσως όμως να μην είναι απλώς θέμα δικής μας κακής συνείδησης. Ειδωλωλατρική ή μη, παρακολούθησαμε μια τελετουργία του λόγου παρασυρόμενοι σε μια ηδονή ακρόαματος. Ίσως γι' αυτό οι αντιδράσεις είναι ντυμένες με τόσο συναισθήματα.

Τέλος ας δούμε σύντομα το θέμα της ελληνικότητας. Το ότι υπάρχει στην πιο πρόσφατη δουλειά του Διονύση Σαβόπουλου ένα ενδιαφέρον για το πρόβλημα της ελληνικότητας είναι φανερό σε όσους παρακολούθησαν αυτή τη δουλειά. Βεβαίως το πρόβλημα της ελληνικότητας είναι δύσκολο γιατί αναφέρεται σε ποιότητα συνείδησης και όχι σε κάτι το άμεσα χειροπιαστό. Η ελληνικότητα δεν είναι ζήτημα κοινού συναισθήματος και σωστής «θέσης». Την ελληνικότητα πρέπει να την βρει ο καθένας μας ξεχωριστά. Πιστεύω ότι η ελληνικότητα είναι πρωταρχικά συνδεδεμένη με την δημιουργικότητα. Είναι μια δυναμικότητα αυτοσυνείδησης που πρέπει να βρει συγκεκριμένη εκπλήρωση. Και η γλώσσα σαν πολιτισμική πραγματικότητα συντηρείται με την συνεχή δημιουργία και όχι με τεχνητούς τρόπους.

Το γεγονός ότι αντίστοιχα φαινόμενα έχουν προσεχτεί και στη Ρωσική γλώσσα όπως λέει στο κείμενο του ο Α.Π. Ζουραβλιόφ που δημοσιεύεται στο 10ο τεύχος του Εντός νομίζω ενισχύει το τι είπα ο Διονύσης Σαβόπουλος. Είναι πιθανότερο να συμβαίνει και εδώ κάτι που συμβαίνει και σε άλλες γλώσσες παρά κάτι εντελώς πρωτοφανές.

Τελειώνοντας θέλω να πω ότι η συντήρηση της ιδέας της μοναδικότητας της κάθε παράδοσης του κάθε λαού δεν είναι μόνο κοινό σε πολλούς αν όχι σε όλους τους λαούς αλλά και αναγκαίο όπλο αντίστασης τους στο σαρωτικό παραμερισμό που τους απειλεί. Και το ενδιαφέρον μας για την ελληνικότητα σαν αγωνία αυτοσυνείδησης που είναι ακριβώς η δυνατότητα ύπαρξης τέτοιων αυτοσυνείδησης σε όλους τους ανθρώπους.

σύντομο σχολίο στο σχολίο του λευκίου ζαφειρίου για το γλωσσικό

δρ Κώστας Κυρρης.

1. Το σχόλιο του αγαπητού Λεύκιου πάσχει από δογματισμό και «μονόδρομη σκέψη», δηλαδή από τα μειονεχτήματα τα οποία αποδίδει ο ίδιος εις τη διαδικασία επιλογής των ομιλητών του Λαϊκού Πανεπιστημίου. Επειδή ακριβώς ακούστηκαν και θ' ακουστούν ομιλητές όλων των αποχρώσεων για το γλωσσικό ζήτημα η διαδικασία επιλογής ήταν πολύπλευρη και καθόλου μονόδρομη. Το τονίζω αυτό διότι έτσι έχουν τα πράγματα κι όχι επειδή μετέοχα στην επιλογή ως μέλος της επιτροπής του Λαϊκού Πανεπιστημίου. Μονόδρομη θα ήταν η επιλογή αν επελέγοντο ομιλητές μιας μόνο ιδεολογικής κατεύθυνσης.
2. Επειδή μερικοί υποστήριξαν το πολυτονικό, αυτό δε σημαίνει ότι πάσχουν από ρηχή πολυτονική υστερία, όπως λέγει ο Λεύκιος. Κατά τον ίδιο τρόπο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί κανείς την υποστήριξη του ατονικού ως ρηχή ατονική υστερία. Ούτε αντελήφθηκα πούθενά στις διαλέξεις **οι στρηλασία με εμφανή συμπτώματα υποχονδρίας**. Γιατί η έκφραση διαφορετικών απόψεων από εκείνες του Λεύκιου είναι αναγκαστικά υποχονδρία και υστερία. Εκτός εάν με τις εντυπωσιακές αυτές κι άλλες εκφράσεις και ανάλογες ωραιοφανείς λογοτεχνικές ή δοκιμακικές διατυπώσεις (π.χ. **κουλτουριαρική πιτυρίαση, φαλακρή επικράτεια της πνευματικής μας ζωής**, κλπ.) ο Λεύκιος νομίζει ότι κάνει επιστημονική κριτική.
3. Εφόσον δεν τεκμηριώνει όλους αυτούς του χαρακτηρισμούς ο συμπαθέστατος Λεύκιος απλώς διαπράττει το δυστυχώς θεσμοποιημένο στη πνευματική μας ζωή αμάρτημα της κενολογίας που θαμπώνει όσους δεν σκέπτονται ή αρέσκονται στο να θαμπώνονται. Εάν το άρθρο του Λεύκιου γραφόταν ως διήγημα και ως δοκίμιο θα το δεχόμουν ως σχεδόν έξοχο λογοτεχνικό δημιούργημα, που έχει τις αρετές της λογοτεχνικής παραγωγής του συγγραφέως. Αφ' ης στιγμής όμως παρουσιάζει το άρθρο του ως κριτική σοβαρών προβλημάτων, δεν μπορεί σ' αυτό να χρησιμοποιήσει

αποκλειστικά λογοτεχνικά (ή δοκιμακικά) κριτήρια. Για να γράψει κανείς σοβαρά για το γλωσσικό ζήτημα χρειάζεται πολλή επιστημονική προετοιμασία, έρευνα και μελέτη πολύχρονη και σοβαρή μεθοδολογική αντιμετώπιση του θέματος.

4. Ανάμεσα στους **κουλτουριάρηδες** που πάσχουν από **πιτυρίαση** και που έριξαν τους προβολείς στη **φαλακρή επικράτεια της πνευματικής μας ζωής** ο Λεύκιος λησμόνησε τον σοβαρότατο Κώστα Γεωργίου που απ' ότι ξέρω δεν ανήκει στη πιο πάνω επικράτεια, όπου ασυλλόγιστα κατέταξε και εμένα και άλλους. Ο Κώστας Γεωργίου συμφώνησε με τις απόψεις του Διονύση Σαββόπουλλου και τις δικές μου επειδή έκανε προσωπική έρευνα για τα σημεία για τα οποία ομιλήσε και όχι για να συμπλεύσει με ορισμένη «παράταξη» στο γλωσσικό ζήτημα. Δεν νομίζω ότι είναι ωραίο και λογικό να κατατάσσουμε τους ανθρώπους σε παρατάξεις μόνο και μόνο διότι διέτυπωσαν κάποια άποψη διαφορετική από τη δική μας σε κάποιο ειδικό σημείο, ενώ σε άλλα μπορούν να συμφωνούν μαζί μας. Εάν για κάθε διαφωνία σε κάποιο σημείο ή πρόβλημα είμαστε έτοιμοι να στιγματίσουμε τους διαφωνούντες ως **φαλακρή επικράτεια και ως υστερικούς υποχονδριακούς κλπ.**, τότε τίθεται τέρμα στη δημοκρατία των ιδεών και στην ελευθερία εκφράσεως.

Αγωνιζόμαστε για αιώνες για την ελευθερία και την δημοκρατία και όχι για τη μονομερή, αυθαίρετη επιβολή απόψεων που μπορεί να είναι και εσφαλμένες. Η αδογματιστή και αδύσμευτη επιστημονική κριτική και έρευνα είναι η λεμπτουσία και της αληθινής ελευθερίας και της αληθινής δημοκρατίας, και δεν μπορούν να γίνονται χωρίς σοβαρότητα και σκληρή, μεθοδολογικά οργανωμένη εργασία. Για να φτάσει κανείς σ' ένα έγκυρο χαρακτηρισμό, χρειάζεται να «φάει πολλά ψωμιά» στην επιστήμη και στην έρευνα. Και πάλι θα χαρακτηρίζει με διαταγμό και με μετριότητα αμφιβολία.

αισθητικό, πολιτικό, ουδετεροτητα

κυριακος ευθυμιου ηθοποιος,

Ασφαλώς η υποταγή του αισθητικού στο πολιτικό, θα ενδεικνυτο να προσκρούει στην πεποίθηση των καλλιτεχνών, πως ουδείς άλλος παράγοντας δεν θα συντελούσε τόσο αποτελεσματικά, στην αποσύνθεση της τέχνης και στην υποβάθμισή της. Πως αποδοχή της υποταγής θα οδηγούσε σε οδυνηρό και επικίνδυνο εκτροχιασμό και κατά συνέπεια σε ουσιαστική εξουδετέρωση, των κύριων αξόνων, που τείνουν να δημιουργήσουν εκείνες τις προϋποθέσεις, που θα υποβοηθούσαν την τέχνη, απελευθερωμένη από κανονισμούς και σκοπιμότητες, να λειτουργήσει αυτόνομα και δημιουργικά.

Με την απόρριψη όμως ή την αποφυγή αυτής της υποταγής, δεν απαλλάσσεται η τέχνη ενός άλλου θανάσιμου - αυτή τη φορά - κινδύνου, που είναι: Ο εγκλωβισμός της σε «ουδέτερα» πεδία. Μια προσφυγή που αποτελεί συνήθως και την πιο αβασάνιστη τακτική - γι' αυτό και προσφιλή - των ανθρώπων που στερημένοι των στοιχειωδών εκείνων συστατικών που συνθέτουν το καλλιτεχνικό «πρόσωπο», καταφεύγουν στην διαδικασία «δικειναιρέωσης εργασίας», αποφεύγοντας έτσι επιμελώς, την στενή πύλη της «επιδύνης δημιουργίας».

Μία σύγχρονη ασθένεια που διακρίνει την Κυπριακή πραγματικότητα, είναι η ασθένεια της ουδετερότητας, που λειτουργεί με ποικίλα προσώπεια και σε διάφορα επίπεδα.

Ετούτη την ουδετερότητα, που κατακάθισε σαν πληγή, εξουδετερώνοντας σταθερά την ταυτότητά μας και οιοτρούνοντας ανενόχλητη το κύτταρό μας το εθνικό που χάνεται, δεν είναι η εξουσία του κράτους που θα καταπολεμήσει - γιατί εν πολλοίς την προάγει - αλλά σαφώς οι άνθρωποι της τέχνης και του πνεύματος.

Οι κατά καιρούς μεμονωμένες επισημάνσεις, είναι αυτομόνη πως δεν μπορούν να παράγουν διαδικασίες αφύπνισης και σωτηρίας.

Η ευθύνη - για όσους την αντιλαμβάνονται - παραμένει βαρεία. Ποιά είναι εκείνα τα στοιχεία που θα οικοδομήσουν τον καθρέφτη, για να κοιτάζουμε το πρόσωπό μας που χάνεται;

Η πολυτέλεια περιθωριών τείνει να εξαλειφθεί οριστικά. Ασφυκτικά τα πλαίσια που μας περιβάλλουν και κοινό μυστικό, η στενότητα των χρονικών μας ορίων.

ένα διορθωτικό κειμενο

για τον χ.λ. μπόρχες

και ένας ενδεχομενως

χρησιμος καταλογος

Χάρης Χριστοφору

Είτε από αβλεψία είτε από λάθος του τυπογραφείου το κείμενο για τον Μπόρχες που είχα επιμεληθεί και δημοσιεύσει στο προηγούμενο τεύχος του «Εντός» (Αρ. 10, σελ. 26-7) περιείχε ορισμένες ανακρίβειες αναφορικά με το συγγραφικό έργο του Αργεντινικού συγγραφέα. Συγκεκριμένα στο τελευταίο μέρος του βιογραφικού, εκεί που παραθέτονται οι σημαντικότερες εκδόσεις του πεζού μέρους του έργου του, το σωστό κείμενο έχει ως εξής:

«Συζήτηση» (1932), «Παγκόσμια Ιστορία της Ατιμίας» (1935), «Ιστορία της Αιωνιότητας» (1936), «Ιστορίες» (1944), «Το Αλέφ» (1949), «Άλλες Έρευνες» (1952) και «Ο Δημιουργός» (1960).

Ένα άλλο σημείο που επιθυμώ να θίξω αφορά τα δυο ποιήματα του Χ.Λ.Μ. τα οποία είχα μεταφράσει για τους σκοπούς του κειμένου εκείνου. Από παράλειψή μου δεν διευκρίνισα τότε πως και τα δυο ήταν παρμένα από τη δίγλωσση (ισπανική/Αγγλική) έκδοση του οίκου Penguin «J.L. Borges Selected Poems 1923-67», Λονδίνο, 1985 (ανατύπωση).

Τέλος στο πιο ουσιαστικό ίσως μέρος αυτού του διορθωτικού σημειώματος, παραθέτω εκτενή κατάλογο των Ελληνικών εκδόσεων των έργων του Μπόρχες. Τον κατάλογο αυτό τον ακολουθεί ένας μικρότερος οδηγός για Ελληνικές εκδόσεις που αφορούν τη ζωή και το έργο του Χ.Λ.Μ.

Ελληνικές Εκδόσεις έργων του Χ.Λ. Μπόρχες

1. «Λαβύρινθοι», Πλειάς, Αθήνα, 1974.
2. «Η αναφορά του Μπρόντι», Εξάντας, Αθήνα, 1974.
3. «Ιστορίες», Ερμής, Αθήνα, 1975.
4. «Αυθολογία», Δόμος, Αθήνα, 1979.
5. «Ο Δημιουργός», Ύψιλον, Αθήνα, 1980.

6. «Το βιβλίο της άμμου», Νεφέλη, Αθήνα, 1982.
7. «Το εγκώμιο της σκιάς», Ύψιλον, Αθήνα, 1982.
8. «Παγκόσμια Ιστορία της Ατιμίας», Ύψιλον, Αθήνα, 1982.
9. «Ρόδινο και Γαλάζιο», Ύψιλον, Αθήνα, 1982.
10. «Οι μεταμορφώσεις της χελώνας», Ύψιλον, Αθήνα, 1982.
11. «Παγκόσμια Ιστορία της Ατιμίας», Ερατώ, Αθήνα, 1982.
12. «Ιστορία της Αιωνιότητας», Ύψιλον, Αθήνα, 1982.
13. «Το βιβλίο των φανταστικών όντων», Libro, Αθήνα, 1983.
14. «6 προβλήματα για τον Δον Ισίδρο Παρόδι», Ύψιλον, Αθήνα, 1984.
15. «Εβारीτο Καριέγκο», Ύψιλον, Αθήνα, 1984.
16. «Αφηγήσεις του Μπούστος Ντομέκ», Ερατώ, Αθήνα, 1985.
17. «Ποιήματα», IDEO-TSEPI, Αθήνα, 1985.

Σημείωση:
Στα (14) + (16) ο Μπόρχες μοιράζεται το τίτλο του δημιουργού με τον Αντόλφο Μπιοί Κασάρες

Ελληνικές εκδόσεις για τη ζωή και το έργο του Χ.Λ. Μπόρχες

1. Περιοδικό «Διαβάζω», Τεύχος 79, 19 Οκτώβρη 1983.
2. Περιοδικό «Χάρτης», Τεύχος 8, Οκτώβρης 1983.
3. Ζαίμη Αλαζράκι «Χ.Λ. Μπόρχες», Νεφέλη, Αθήνα, χ.χ.
4. Πανεπιστήμιο Κρήτης «Ο Μπόρχες στη Κρήτη», Σπηγή, Αθήνα, 1985.
5. Ρίτσαρντ Μπάρτζιν «Συνομιλίες με τον Χ.Λ. Μπόρχες», Ιριδανός, Αθήνα, 1985.

Χάρης Χριστοφору
Απριλίου 1985

μια επιστολη

Αγαπητή Σύνταξη,

Το μηνιαίο περιοδικό «Εντός των Τεχνών» τεύχος 100 Απριλίου 1986, στη σελίδα 16, δημοσιεύει άρθρο με τίτλο «η διχουσία στα χρόνια της τυπογραφίας 1571-1878», δρ Κώστα Κυρρης.

Το υπό αναφοράν άρθρο στη σελίδα 18, τρίτη στήλη, αναφέρει το κείμενο: «Πρόφανemente ο Παρόδιος διακρίνει σε τις καλβινιστικές αντιλήψεις περί θνησιμότητας της ψυχής κι άλλες αντιλήψεις για την μετεσώωση του σώματός και του άσπυ σε σώμα, τα οποία απορρίπτει» (υπογράμμιση δική μου).

Σαν Καλβινιστής ξέρω πολύ καλά ότι ο Ιωάννης Καλβίνος δεν πίστευε στην θνησιμότητα της ψυχής. Πίστευε στην οποία σπρωγμάτωση είναι αναπόφευκτη και παρακάτω πολύ όμοια γιατί επανέλαβε χάρι της ιστορικής αλήθειας.

Χάρης Χριστοφору

απαντηση

Αγαπητή Κύριε εσείς σκόπευτε Είκοσι. Επρόκειτο για τις νεοκαρτοεζικές αντιλήψεις κι όχι για τις καλβινιστικές. Ψευδώς η ορθόδοξη και καθολική προπαγάνδα της εποχής εκείνης απόδιδε και στους καλβινιστές τις αντιλήψεις αυτές. Δημοσιεύουμε πιο κάτω τις διορθώσεις του κειμένου εκείνου, που όπως είχαμε αναφέρει, προήλθε από απομνημονεύωση της διαλέξεως του Κ. Κυρρη.

διορθώσεις του κειμένου:

«η διχουσία στα χρόνια της τυπογραφίας 1571-1878» σελ. 16
— στη σελίδα 16, τρίτη στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 3η αντί «ιστορικές» «ιστορικές»
— σελ. 16, 3η στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 3η αντί «ιστορικές» «ιστορικές»
— σελ. 17, 1η στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 3η αντί «Αγιοσπινός» «Αγιοσπινός»
— σελ. 17, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 12η αντί «κοινωνικές» «καρμικές»
— σελ. 17, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 13η αντί «κοινωνικές» «καρμικές»
— σελ. 17, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 2η αντί «1750» «1356»
— σελ. 17, 3η στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 2η αντί «Ρήνιου» «Βουεντιού»
— σελ. 17, 3η στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 3η αντί «Ρήνιου» «Βουεντιού»
— σελ. 18, 1η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 15η αντί «οι» «οι»
— σελ. 18, 3η στήλη, παράγραφος 1η γραμμή 16η αντί «καλβινιστικές» «Νεοκαρτοεζικές»
— σελ. 19, 1η στήλη, παράγραφος 3η γραμμή 21η αντί «εθισμό» «Καλβινισμό»
— σελ. 19, 2η στήλη, παράγραφος 1η γραμμή 1η αντί «επισκοπικές» «επισκοπικές»
— σελ. 19, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 3η αντί «μη λόγιος» «Ημιλόγιος»
— σελ. 19, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 14η αντί «αρχιεπισκόπος» «επισκόπος»
— σελ. 19, 2η στήλη, παράγραφος 2η γραμμή 3η αντί «Πνευματικός» «Δασκάλος»

σε συνεργασία με τη
νικη μαραγκου

το νέο τεύχος του περιοδικού «λέξη»

αφιέρωμα στον Σεφέρη

15 χρόνια από το θάνατο του
γράμματα στον Σεφέρη

Συμπληρώνονται φέτος δεκαπέντε χρόνια από τον θάνατο του Γιώργου Σεφέρη. Το λογοτεχνικό περιοδικό «Η λέξη», για να τιμήσει την επέτειο αυτή, ετοίμασε ένα αφιέρωμα για τον δημιουργό του «Ημερολογίου καταστροφών» και των «Δοκιμών», που κυκλοφορεί την ερχόμενη Τρίτη 15 Απριλίου. Σκοπός του αφιερώματος αυτού δεν είναι να αποτελέσει μόνον ένα ευρύτατο όργανο φιλολογικής και ποιητικής μελέτης πάνω στο έργο ενός από τους μεγαλύτερους Έλληνες ποιητές του 20ου αιώνα, αλλά ταυτόχρονα να σταθεί κι ένα πνευματικό και ιστορικό ντοκουμέντο, καθώς η δημιουργία του ποιητικού και δοκιμιογραφικού έργου του Γιώργου Σεφέρη συνδέεται με ζοφερές περιόδους της μεταπολεμικής ελληνικής ζωής. Γι' αυτό και οι άνθρωποι που συνεργάζονται στο αφιέρωμα αυτό δεν προέρχονται μόνο από τον στενό ποιητικό χώρο, αλλά για τον ίδιο λόγο γίνεται μια πλούσια καταχώρηση ανέκδοτων ως τα σήμερα επιστολών τόσο του Γιώργου Σεφέρη προς ομοτέχνους του όσο και δραστηρίων, όχι μόνο στον πνευματικό τομέα, απόρων προς τον ίδιο. Έτσι διαβάζουμε εκτεταμένα κριτικά ή συνεκδοτολογικά κείμενα, καθώς και επιστολές των Νίκου Χατζηκυριάκου - Γκίκα, Δ. Ι. Αντωνίου, Κ. Θ. Δημαρά, Γ. Π. Σαββίδη, Νάσου Βαγενά, Γ. Κατσιμπαλή, Άγγελου Σικελιανού, Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, Δημήτρη Τσάτσου, Γιώργου Χειμωνά, Δ. Ν. Μαρωνίτη, Καίης Τσιπεσέλη, Κλείτου Κύρου, Μάνου Ελευθερίου, Ε. Χ. Κάσδαγλη, Θάνου Μικρούτσικου, Θανάση Κωσταβάρα, Νάνου Βαλαωρίτη, Τιμου Μαλανίου, Νίκου Καββαδία, Μιχάλη Πιερή, Νίκου Δήμου, Μιχάλη Μερακλή, Γ. Μπαμπινιώτη, Νίκου Καρύδη, Αριστοτέλη Νικολαΐδη, Ε. Γ. Ασλανίδη και πολλών άλλων. Το αφιέρωμα ολοκληρώνεται με ανέκδοτες ως τα σήμερα ημερολογιακές σελίδες του Γιώργου Σεφέρη, καθώς και μια εκτεταμένη συνομιλία της Μαρώς Σεφέρη με τους Αντώνη Φωστιάδη και Θανάση Νιάρχο. Από το αφιέρωμα αυτό δίνουμε δύο αποσπάσματα ανέκδοτης επιστολής του Στρατή Τσίρκα στον Γιώρ-

γο Σεφέρη. Ο Σεφέρης είχε στείλει στον Τσίρκα τον πρώτο τόμο του ημερολογίου του και ζητούσε της παρατηρήσεις του, που ορισμένες από αυτές τις έλαβε υπόψη του. Γράφει ο Τσίρκας με ημερομηνία 12 Νοεμβρίου 1966:

«Στην αρχή, η συγκίνηση κι ο φόβος της ευθύνης απέναντι στην τόση εμπιστοσύνη σας μπλέκονταν με το διάβασμα, και δεν προχωρούσα. Γρήγορα όμως ελευθερώθηκα και το πήρα μονορούφι - μέσα σε τρεις νύχτες. Πιάνοντας την άλλη απ' εκεί που είχα σταματήσει, ξανάβρισκα ολοζώντανο μέσα μου τον κραδασμό της προηγούμενης.

Εκατό φορές σταμάτησα το διάβασμα για να ρεμβάσω. Είναι πάρα πολλά τα σημεία επαφής, με τους ανθρώπους της γενιάς μου τουλάχιστο: αναφορές στον Καβάφη, τον Σταντάλ, το μύθο του Πρωτέα: το σπίτι του Ροδάκη στην Αίγινα, οι ρόδακες της NOTRE DAME η αδιάκοπη παρουσία του Υμηττού: το πρωταντικρυσμα της ελληνικής θάλασσας με το φως της: τα ελληνικά λιμάνια της Ανατολής: το κότσο του Μπενάκη κι η υπηρέτριά του: ακόμα και οι έρωτες της Τούτης ή ο θάνατος του Ραμαζάν. Και πάνω απ' όλα ο αγώνας για την «καποστράτευση» μέσα σ' εκείνα τα φοβερά χρόνια κι η άλλη μάχη για το ψωμί, που στέγνωσε τις ψυχές». Ενώ αμέσως πιο κάτω:

«Διαβάζοντας, εξέταζα τι ήταν αυτό που με παρορμούσε να βάλω τις «Μέρες του 1945-51» κολλητά με τα «Γράμματα στον αδελφό του» του Βαν Γκογκ. Νομίζω πως έχουν το ίδιο στοιχείο ενότητας: έναν αγώνα. Δεν εννοώ μόνο τον αγώνα για την έκφραση, την πάλη με τα υλικά, μοιγιές ή λέξεις. Εννοώ περισσότερο τον αγώνα, που μέσα από δοσμένες συνθήκες (ιστορικές, κοινωνικές ή βιοτικές) οδηγεί στη φυσική, τη γεμάτη ζωή του ανθρώπου, στην άκρα ευαισθησία, όπου η Κοιμισμένη του Πόρου μπορεί θαυμάσια να τυλίγεται μέσα στα σεντόνια του ποιητή, και τα μουσουλμανικά καλλιγραφήματα της Αγίας Σοφίας να τον πληγώνουν τόσο όσο και η έλλειψη λουτρού στον Ευαγγελισμό».

ο «σειсмоγραφος» της συλλογικής

ευαισθησίας

συνοπτική και συνθετική παρουσίαση

του σύγχρονου ελληνικού τραγουδιού

● ΚΩΣΤΑΣ ΜΥΛΩΝΑΣ: «Ιστορία του Ελληνικού Τραγουδιού». Τόμος Β', 1960-1970. Πρόλογος: Μίκης Θεοδωράκης. Εκδ. «Κέδρος» Σελ. 294. «η μεγαλύτερη προσφορά του συγγραφέα είναι ότι παρουσιάζει στο ελληνικό κοινό συνοπτικά και συνθετικά σε όλο του το πλάτος και το βάθος, το αντικείμενο, δηλαδή το σύγχρονο ελληνικό τραγούδι».

Διαφυλάσσει, μ' άλλα λόγια, ένα πολύτιμο υλικό - τεράστιος όγκος δουλειάς - και το προσφέρει έτοιμο για κατεργασία από τον μελλοντικό ιστορικό, κριτικό, θεωρητικό.

Η δεκαετία του '60 - γράφει σωστά ο Μίκης - ήταν για το τραγούδι εντελώς ξεχωριστή. Πιο «έντεχνη» από κάθε προηγούμενη. «Οι τραγουδοποιοί αυτής της εποχής - λέει - ήταν όλοι μορφωμένοι γενικά και μουσικά, γεγονός που πρόσθετε - προσέφερε αναγκαστικά στα τραγούδια τους καινούργια πάσης φύσεως στοιχεία. Έτσι, το τραγούδι έγινε πολύμορφο, πολύχρωμο, πολυφωνικό, ανακάλυψε νέα μονοπάτια, καινούργιους δρόμους μέσα στον απέραντο κόσμο της μουσικής». Το τραγούδι μας - λέει ο Μίκης - κατέγραψε «σαν σειсмоγράφος τις δονήσεις της συλλογικής ευαισθησίας». Δημιουργήθηκε έτσι «ένα μουσικό - αισθητικό υλικό ανυπολόγιστης αξίας. Και όχι μόνο καλλιτεχνικής. Γιατί στη μεγαλύτερή του ποσότητα το υλικό αυτό ζυμώθηκε μέσα στο λαό μας μ' έναν τρόπο, θάλαγα, καταλυτικό - συγκλονιστικό...».

Αυτή λοιπόν την τρομερή δεκαετία ζωντανεύει ο Κ.Μ., ιχνηλατώντας τις ρίζες της στην πρωτοποριακή διάλεξη του Μάνου Χατζιδάκι για το λαϊκό τραγούδι (1948, αλλά όχι σε «κεντρικό κινηματογράφο», κύριε Μυλωνά, στο «Θέατρο Μουσούρη»), καθώς και στα πρώτα του τραγούδια πάνω σε μεγάλη ποίηση, από

το «Ματωμένο Γάμο» κι ως τον Κύκλο με την κιμωλία και τους «Όρνιθες» (τους, κύριε Μυλωνά, όχι «τις», δεν πρόκειται για... κότες), αλλά και στα τραγούδια του για τον κινηματογράφο (κι εκεί πρωτοπόρος!).

Η καθαυτή έκρηξη της «Δεκαετίας του '60» οριοθετείται σωστά από τον μεγάλο «Επιτάφιο», τον δεύτερο, με μπουζούκι και τον Γρηγόρη Μπιθικώτση, που δημιούργησε τις γόνιμες διαμάχες - συζητήσεις και προκάλεσε την προβληματική που κατέληξε στη ρήξη με το «γλυκερό» παρελθόν του ασήμαντου τραγουδιού, στην ελληνική τραγουδιστική επανάσταση.

Σε χωριστά κεφάλαια, ο Κ. Μυλωνάς διεξέρχεται αναλυτικά το έργο των «δύο μεγάλων», την κουστωδία που ακολούθησε «στ' αχνάρια του δρόμου που χάρακτηκε» απ' αυτούς (Ξαρχάκος, Λεωντής, Μαρκόπουλος, Μούτσης, Λοΐζος, Κουγιουμτζής, Κόκκοτας, Γλέζος κ.ά. - η σειρά είναι του κ. Μυλωνά), το «Νέο Κύμα» εμβόλιμα, αναφέρεται σε δύο λαϊκούς συνθέτες που μπήκαν «στο χώρο του έντεχνου τραγουδιού» (Καλδάρας - Ζαμπέτας), για να καταλήξει στους «λοιπούς» της Δεκαετίας (Σαββόπουλος, Μαμαγκάκης κ.ά. Πλέσσας, Κασαρός κ.ά. Χατζής). Τέλος, τρομερά λακωνικά κι επιφανειακά θίγει το τεράστιο θέμα του στίχου (αναφερόμενος στα... προλεγόμενά του!), αραδιάζοντας ονόματα και προβαίνοντας σ' εξομοιώσεις και αξιολογήσεις ενίοτε επιπέδου «Τι Λωζάννη, τι Κοζάνη» (περιπτώσεις Τάσου Λειβαδίτη, Μιχάλη Κάτσαρου, Νίκου Καρύδη, Ευτυχίας Παπαγιαννοπούλου κ.ά.).

Ο τόμος κλείνει με τους τραγουδιστές, «ελαφρούς», «λαϊκούς» και νεοκυματικούς». Κατάλογος πλήρης.

ο μαγος του στροβόλου

του κυριακου μαρκίδη

Κυκλοφόρησε από τον εκδοτικό οίκο ΑΡΚΑΝΑ στο Λονδίνο, (στα Αγγλικά). Είναι μια εμπειριστατωμένη κοινωνιολογική μελέτη από τον Κυριάκο Μαρκίδη, του μάγου του Στροβόλου. Περιγράφει με λεπτομέρειες τη σχέση του μάγου-δασκάλου με τους μαθητές του, τις ικανότητες του να θεραπεύει ψυχολογικές και φυσιολογικές παθήσεις, ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο που δίνει μια άλλη διάσταση του κόσμου. Περιγράφει π.χ. ο Μαρκίδης τη στάση του «δασκάλου» κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ, πως τον αξιολογούσε, πως έδρασε.

Ο Κυριάκος Μαρκίδης είναι καθηγητής της Κοινωνιολογίας στο Μαίηε

η κραυγή

Βρίσκομαι ξαπλωμένος ανάσκελα πάνω στη ζεστή ξανθή άμμο. Μάτια κλειστά, χείλη κλειστά, χέρια απλωμένα προς τα κάτω. Ο ήλιος πέφτει κάθετα, νοιώθω τες ακτίνες του να μου χαιδεύουν το πρόσωπο, το στήθος, τη κοιλιά. Δίπλα μου το Κατερινάκι ξαπλωμένο κι αυτό, παραδομένο στο χάδι του ήλιου αναπνέει ανάλαφρα. Ακούω το στήθος της ν' ανεβοκατεβαίνει ρυθμικά.

Μια φωνή με ξυπνά από το λήθαργο. «Νέος, ξύπνα γαμώ το Χριστό σου, ξύπνα». Πετάγομαι πάνω κοιτάζω ολόγυρα ζαλισμένος, προσπαθώ να καταλάβω. «Όνειρο ήταν, όνειρο» σκέφτομαι. Τριγύρω μου καμιά εικοσαριά διπλά σιδερένια κρεβάτια, γνώριμη εικόνα, ο θάλαμος της Β' πυροβολορχίας. Γνώριμη κι η μυρωδιά των ιδρωμένων ποδιών από τα χοντροκομμένα άρβυλα. Ο θαλαμοφύλακας με κρατά από τη φανέλα και με ταρακουνά. Προσπαθεί ακόμα να με ξυπνήσει. Οι άλλοι κοιμούνται βαθιά, ροχαλίζουν, ρουθουνίζουν, ονειρεύονται.

— Τι ώρα είναι; ρωτά αποβλακωμένος και στο νου μου βρίσκονται ακόμα ζωγραφισμένα τα στρογγυλά στήθη της Κατερινιώς.

«Δύομισι που να πάρει ο διάβολος. Μια ώρα προσπαθώ να σε ξυπνήσω μαλάκα. Τι διάβολο έπαθες; Αλλάζεις τον Άνεμο στη σκοπιά του όρχου. Βιάσου καυμένη, θα σε γαμήσει ο Άνεμος αν αργήσεις άλλο».

Αρχίζω να υτύνομαι βια-

στικά χωρίς να μιλώ. Παντελόνι, πουκάμισο, τρικώ, κάλτσες, άρβυλα, κράνος, χέλη, γάντια, όπλο, τελαμόνα με σφαίρες. Έτοιμος! Ανοίγω τη πόρτα και πετάγομαι έξω από το θάλαμο. Ο κρύος νυχτερινός αέρας με χτυπά στο πρόσωπο και συνέρχομαι κάπως. Τριγύρω σκοτεινιά, βαθύ σκοτάδι. Η νύχτα είναι βαριά και αφιλόξενη. Φυσά λίγο, ο αέρας μυρίζει χώμα και βρεμένα χόρτα. Από μια κρυά, από τη μεριά του όρχου ακούγονται μουγκρητά. Ο Άνεμος με ακούει που πλησιάζω και μουγκρίζει σαν άγριο θηρίο για να με φοβίσει. «Γκκρρ, Γκκρρ. Νέος, νέος, θα σε φάω. Θα σε δαγκάσω στο λαιμό. Θα σου πιω το αίμα. Γκκρρ...» Επιταχύνω το βήμα, ο Άνεμος φωνάζει. «Γρήγορα νέος, τροχάδιν στραβάδι, γρήγορα, γρήγορα. Αν δεν είσαι εδώ μέσα στα επόμενα 5 δευτερόλεπτα θα σε λειώσω». Αρχίζω να τρέχω. Τώρα ο Άνεμος με τράβει ένα, δύο, τρία...» φτάνω κοντά του στο εφτά. Με αρπάζει από το γιακά της χέλης και με κολλά πάνω στο τείχος της σκοπιάς.

«Αργήσες δυο δευτερόλεπτα στραβάδι. Γκκρ.. Θα σου πιω το αίμα». Η αναπνοή του βρωμά αφόρητα, γυρίζω το πρόσωπο από την άλλη. Με ταρακουνά τώρα, το κράνος βγάζει ένα ξερό ήχο καθώς κτυπά στο τείχος της σκοπιάς. Το χέρι του κατεβαίνει με φόρα και βυθίζεται στα δυο.

«Νέος, προσοχή» φωνάζει τώρα ο Άνεμος. Μαζεύω όλη μου τη δύναμη και κοκκλώνω. «Επ' ώμου όπλα». Ταπ, ταπ υπακούω και πάλι. Ο Άνεμος στέκει και με κοιτάζει, περιμένει να κουνηθώ, να βήξω, να κάμω κάτι, να βρει πάτημα να με πλακώσει στις γροθιές. Ξαφνικά ξεσπά σ' ένα άγριο υστερικό γέλιο, γυρίζει τη πλάτη και χάνεται μες το σκοτάδι. Μου έχουν κουραστεί τα χέρια, η κοιλιά μου πονά, θέλω να κατεβάζω το όπλο όμως φοβάμαι μήπως βρίσκεται κάπου κρυμμένος και με παρακολουθεί. Στο τέλος η κούραση νικά το φόβο, κατεβάζω το όπλο κι ακουμπώ στο τοίχο της σκοπιάς ν' ανασάνω λίγο.

Βλέπω την Κατερινιώ να 'ρχεται από μακριά. Φορά μια φαρδιά, άσπρη, αεράτη φούστα και γαλάζιο T-shirt. Στο λαιμό έχει περασμένο ένα χαϊμαλι που της χάρισα πριν λίγες ημέρες. Περπατά με μικρά βιαστικά βήματα, κι έτσι καθώς πέφτει το απαλό άσπρο φως του δειλινού πάνω της, φαντάζει γλυκιά ζωντανή ζωγραφιά. Ξαφνικά με βλέπει, σταματά και σκάζει στα γέλια. Έρχεται κοντά μου, γελά ακόμα, με συγχωρείς, λέει, όμως φαίνεται τόσο αστείος. Για βγάλε το σκουφί μια στιγμή. Υπακούω διαμαρτυρούμενος, βγάζω το σκουφί, το κεφάλι μου είναι κουρεμένο γουλί. Η Κατερίνα κάθεται δίπλα μου, έχει τώρα σταματήσει να γελά, απλώνει και μου παίρνει το χέρι. «Μην το παίρνεις έτσι

Περίπου.

κατάκαρδα», λέει, «δυο χρόνια είναι, θα περάσουν».

Από τη σκοπιά της Πύλης ακούεται η φωνή του σκοπού. «Άλτ, τις ει;» και η απάντηση στον ίδιο τόνο «Περίπολος». Ύστερα σιωπή, και μετά από λίγο κουβέντες, γέλια, μουρμουρητά. «Ποιος είναι σκοπός στον όρχο;» ακούγεται μια φωνή. Κάποιος νέος πρέπει να είναι. Άκουσα πριν λίγη ώρα τον Άνεμο που τον είχε στήσει προσοχή. «Νέος» λέει η άλλη φωνή. «Ωραία, πάμε Νίκο να σπάσουμε λίγη πλάκα». Τους ακούω που πλησιάζουν και φουντώνει μέσα μου ο θυμός. Στέκομαι όσο πιο σωστά ξέρω, σφίγγω τα δόντια, πέρνω ύφος βλοσυρό, προσπαθώ να φαινομαι άγριος. Προσπαθώ να αποφύγω κάθε τι που θα τους έδινε πάτημα να με φλομώνουν στο καφόνι. Βλέπω τώρα δυο ίσκιους να πλησιάζουν με αργά σταθερά βήματα.

«Άλτ, τις ει;» Η φωνή μου βγαίνει βραχνή, σχεδόν πιγμένη. Καμιά απάντηση. Οι ίσκιοι συνεχίζουν να πλησιάζουν. «Άλτ, τις ει;» όμως και πάλι δεν παίρνω απάντηση. «Άλτ γιατί πυροβολώ!» Πάνω στο πανικό μου οπλιζώ και στρέφω το όπλο εναντίον τους. Οι δυο ίσκιοι κοκκλώνουν.

«Ανθυπολοχαγός Γεωργίου εδώ. Βρε στραβάδι γαμώ το Χριστό σου τι νομίζεις πως πας να κάμεις;» Κατεβάζω το όπλο. «Το κωλώνω, λέει ο άλλος ίσκιος, μας το παίξει τσαμπούκας». Με πλησιάζουν και με βάζουν στη μέση. Ο ανθυπολοχαγός αρπάζει το όπλο, ανοίγει το γεμιστήρα και βλέπει ότι είναι άδειος. Χαμογελά ειρωνικά. «Ωστε θα μας πυροβολούσες στραβάδι λέει και με σπρώχνει στο τοίχο της σκοπιάς. Για να δούμε πόσο τσαμπούκας είσαι λοιπόν. Με αφήνει και απομακρύνεται ένα βήμα. Προσοχή! λέει. Το όπλο ανάταση και εν δυο κάτω. Εμπρός μαρς. Υπακούω. Εν δυο κάτω, εν δυο κάτω, όσο πιο βαθιά τόσο πιο καλά. εν δυο κάτω, εν δυο κάτω...

Μια γυναίκα θέλει να με δει έξω στη πύλη. Η καρδιά μου χτυπά άσπαστα.

— Ένα μανούλι, γιασένε νέος, λέει ο Αλφαμήτης της πύλης, περιπαιχτικά. Η Κατερίνα χαμογελά πλατειά. Έχει κόψει τα μαλιά της κοντά, αγορίστικα, κι είναι όμορφη όσο ποτέ άλλοτε. Νοιώθω ένα κόμπο στο λαιμό κι όσο κι αν προσπαθώ δεν μπορώ να καταπιώ.

— Για σου αγάπη μου, λέει και με παίρνει αγκαλιά. Πως είσαι; Έχεις χάσει βάρος. Τρως καλά; Πως περνάς; Είμαι ένα μεγάλο μωρό στην αγκαλιά της μάνας του. Θέλω να μιλήσω, να της πω τα παράπονά μου, όμως δε μπορώ. Ξέρω καλά πως αν ανοίξω το στόμα μου θα βάλω τα κλάματα. Έτσι σιωπώ, και προσπαθώ να καταπιώ το βάρος που μου φράσσει τον λαιμό. Η Κατερίνα καταλαμβάνει πως δεν μπορώ να μιλήσω και δεν με ρωτά πια. Μου χαιδεύει απλώς το κουρασμένο μου κεφάλι και μουρμουρίζει.

— Μην μαραζώνεις μάνα μου. Όλα θα πάνε καλά, θα δεις, κάμε λίγη υπομονή, κι όλα θα πάνε καλά...

Εν, δυο, κάτω, όσο πιο βαθιά τόσο πιο καλά... έχω κουραστεί, δεν αντέχω άλλο. Τα χέρια μου πονούν αφόρητα, τα πόδια μου δεν με βαστούν. Νοιώθω τα μάτια μου υγρά και δεν μπορώ να πω αν είναι από τον ιδρώτα ή αν κλαίω. Σταματώ απότομα, σηκώνομαι πάνω, ακουμπώ στο τοίχο της σκοπιάς ν' ανασάνω. Ο ανθυπολοχαγός κάνει ένα βήμα προς το μέρος μου, πάει να πει κάτι, όμως δεν του δίνω καιρό. Ανοίγω το στόμα μου και βγάζω μια άγρια, βαθιά κραυγή.

Βασος αργυρού

μίνι-ματα

Στην Ελεονώρα

Μολις διάβασα το μίνι με σου διερμήτρημα μπρος μισόσεκ για μένα. Μετά πολύ σκέφτηκα ότι αν προαν γυρίθα μου τοχές ήδη πει προσφορικά και ανούστες του καπότε «αγαπών» κατά απ' το παιδικό φαντάσι. Ύστερα πάλι είπα ότι για να στείλω μανύμα σημαίνει ότι άδικα με το χέρι χωρίς να μιλήσουμε.

Διοσκουρίδης

Ποιός νάνια;

Σε κάποιους στίχους που δεν σου διάβασα ποτέ σούλενα πως πως να μην σ' αγαπώ — αλήθεια — έχω μάθει όμως να σ' αγαπώ λιγότερο κι έτσι σου την δύναμη να με κάνεις να πονώ.

Η Ρήγαινα.

Αλλοίμονο σε σένα πολύ ετοιμοθάνατη! Βαρβαροι γιατροί σε χειρουργούν και σε ράβουν απ'απόσεκα. Δε ξέρω δε ξέρω πια να τραβήξω μαχαίρι να σ' αποτελειώσω ή το δικό μου λαβύγγι να κόψω.

Α.Λ.

Τρία χρόνια τρεις αιώνες με τη συνεχή παρουσία σου στα όνειρά μου.

Μορπα

Μη με σπρώχνεις σε περιπέτειες Το παίρνω από τέλει φοβητσιόδο πεταχει και θα με χάσεις. Έχτος, κι αν αυτός είναι ο σκοπός σου.

Σάρο

Ίσως σου φανει παράξενο κ' όμως είσαι ακόμα φάρμα που νοιώθω την ανάγκη να σ' αγγίξω για να πιστέψω πως υπάρχεις.

Το ποντίκι

Δεν είναι ηλιακτίδα όπως στο παραμύθι να πηγαί το παράθυρό σου το πρωί μα — δεν μ' ενόησες; γλύστρησα κάτω απ' την πόρτα σου μαζί με το φεγγάρι. Κοιμήσουν. Σε φίλησα, σούπα σ' αγαπώ κι έφυγα.

Ελεονώρα

ζωντανεμα της μνημης

(αναμνησεις απο τη παλια λευκωσια)

Το αγγλικό ραδιόφωνο καταπιάστηκε τελευταία σε μια σειρά εκπομπών του, μ' ένα πρόγραμμα για τη καθημερινή ζωή στους δρόμους του παλιού Λονδίνου.

Η περιγραφή ήταν, πράγματι, πολύ παραστατική. Τόσο εντυπωσιακή, τόσο ζωντανή που ο ακροατής ζούσε με τη ψευδαίσθηση πως πλανιόταν κι' αυτός στους δρόμους του Λονδίνου της εποχής εκείνης, ανάμεσα στους μικρομαγαζάτορες και τους γυρολόγους μικροπωλητές, που με τη χαρακτηριστική ζωντανή φωνή τους διαλαλούσαν τα στρείδια, τα μείδια, τις γαρίδες κι' ένα σωρό από άλλα είδη καθημερινής χρήσης.

Μου θύμησε η εκπομπή τούτη του Β.Β.С., τις πρώτες μου εντυπώσεις, όταν πρωτόβγαλτος έφηβος κατέβαινα στη «χώρα» να μάθω γράμματα, και με τούτο το τρόπο θα γινόμουν καλός και χρήσιμος πολίτης. Σάμπως κι οι χειρόνακτες τεχνίτες και δουλευτάδες που με μαστοριά απαράμιλλη μας κληρονόμησαν τη λαϊκή παραδοσιακή τους τέχνη, νάτανε ανάξιοι πολίτες.

Εν πάσει περιπτώσει με συγκίνηση αναπολώ τις πρώτες μου εμπειρίες και τις πρώτες μου ζωηρές εντυπώσεις στον εντελώς ξένο για μένα τόπο.

Νέο περιβάλλον, φωτισμένοι δρόμοι, κίνηση ασταμάτητη, κόσμος ντυμένος πάντα στα γιορτινά του σαν νάταν Κυριακή, άμαξες, αυτοκίνητα να πηγαινοέρχονται. Για ένα παιδί που τα πρωτόβλεπε έμοιαζε σαν όνειρο.

Χαράματα την επόμενη μέρα της άφιξης μου αγουροδύπνησα από ένα ιδιόρρυθμο κουδούνισμα που ακουγόταν να πλησιάζει προς το παράθυρο της κάμαρας μου που άνοιγε στο δρόμο. Με ξάφνιασε ο παράξενος κι' ασυνήθιστος τούτος θόρυβος. Στο τόπο μου ο ήχος του κουδουνιού ακουγόταν μόνο στο σχολείο και από τις πλα-

γιές του βουνού όταν τύχαινε να βόσκουν εκεί κασίκες.

Εδώ το μικρό κουδούνάκι το χρησιμοποιούσε συνθηματικά ο πωλητής του καφέ και του «κεφαλοτυριού». Γυρνούσε τους μαχαλάδες και πουλούσε τον μυρωδάτο φρεσκοκαβουρδισμένο του καφέ και το ολόπαχο του τυρί στις νοικοκυρές για να φτιάξουν το πρωινό στους καλούς τους πριν ξεκινήσουν για το κάματο της μέρας.

Δε πέρασε πολύ ώρα και πάλι πριν φέξει νάσου και ένα νέο πιο ελαφρό και πιο απαλό τούτη τη φορά κουδούνισμα - ήχος μελωδικού κουδουνιού ποδηλάτου - που συνοδευόταν από ένα ανάλαφρο κτύπημα σε τενεκεδένιο δοχείο. Ήτανε το σύνθημα του γαλατά που έφερνε το πρωινό ρόφημα των παιδιών.

Τον «εθωνό» κύκλο έκλειε ο κουλουράς που διαλαλούσε με τη συρτή φωνή του το βρασπό συμδαλλένο κουλούρι, τις ταχινωτές, και όλα τα σχετικά λαχταριστά, ζυμαρικά.

Αφού έκλεισε για λίγο το πρωινό σκηνικό, μετά ένα σχετικά μακρύ διάλειμμα ξανάνοιξε για τη δεύτερη, μεγάλη στελείωτη παράσταση κίνηση αναπολώ τις πρώτες μου εμπειρίες και τις πρώτες μου ζωηρές εντυπώσεις στον εντελώς ξένο για μένα τόπο.

Νέο περιβάλλον, φωτισμένοι δρόμοι, κίνηση ασταμάτητη, κόσμος ντυμένος πάντα στα γιορτινά του σαν νάταν Κυριακή, άμαξες, αυτοκίνητα να πηγαινοέρχονται. Για ένα παιδί που τα πρωτόβλεπε έμοιαζε σαν όνειρο. Χαράματα την επόμενη μέρα της άφιξης μου αγουροδύπνησα από ένα ιδιόρρυθμο κουδούνισμα που ακουγόταν να πλησιάζει προς το παράθυρο της κάμαρας μου που άνοιγε στο δρόμο. Με ξάφνιασε ο παράξενος κι' ασυνήθιστος τούτος θόρυβος. Στο τόπο μου ο ήχος του κουδουνιού ακουγόταν μόνο στο σχολείο και από τις πλα-

γιές του βουνού όταν τύχαινε να βόσκουν εκεί κασίκες. Εδώ το μικρό κουδούνάκι το χρησιμοποιούσε συνθηματικά ο πωλητής του καφέ και του «κεφαλοτυριού». Γυρνούσε τους μαχαλάδες και πουλούσε τον μυρωδάτο φρεσκοκαβουρδισμένο του καφέ και το ολόπαχο του τυρί στις νοικοκυρές για να φτιάξουν το πρωινό στους καλούς τους πριν ξεκινήσουν για το κάματο της μέρας.

Δε πέρασε πολύ ώρα και πάλι πριν φέξει νάσου και ένα νέο πιο ελαφρό και πιο απαλό τούτη τη φορά κουδούνισμα - ήχος μελωδικού κουδουνιού ποδηλάτου - που συνοδευόταν από ένα ανάλαφρο κτύπημα σε τενεκεδένιο δοχείο. Ήτανε το σύνθημα του γαλατά που έφερνε το πρωινό ρόφημα των παιδιών.

Τον «εθωνό» κύκλο έκλειε ο κουλουράς που διαλαλούσε με τη συρτή φωνή του το βρασπό συμδαλλένο κουλούρι, τις ταχινωτές, και όλα τα σχετικά λαχταριστά, ζυμαρικά.

Αφού έκλεισε για λίγο το πρωινό σκηνικό, μετά ένα σχετικά μακρύ διάλειμμα ξανάνοιξε για τη δεύτερη, μεγάλη στελείωτη παράσταση κίνηση αναπολώ τις πρώτες μου εμπειρίες και τις πρώτες μου ζωηρές εντυπώσεις στον εντελώς ξένο για μένα τόπο. Νέο περιβάλλον, φωτισμένοι δρόμοι, κίνηση ασταμάτητη, κόσμος ντυμένος πάντα στα γιορτινά του σαν νάταν Κυριακή, άμαξες, αυτοκίνητα να πηγαινοέρχονται. Για ένα παιδί που τα πρωτόβλεπε έμοιαζε σαν όνειρο. Χαράματα την επόμενη μέρα της άφιξης μου αγουροδύπνησα από ένα ιδιόρρυθμο κουδούνισμα που ακουγόταν να πλησιάζει προς το παράθυρο της κάμαρας μου που άνοιγε στο δρόμο. Με ξάφνιασε ο παράξενος κι' ασυνήθιστος τούτος θόρυβος. Στο τόπο μου ο ήχος του κουδουνιού ακουγόταν μόνο στο σχολείο και από τις πλα-

γιές του βουνού όταν τύχαινε να βόσκουν εκεί κασίκες. Εδώ το μικρό κουδούνάκι το χρησιμοποιούσε συνθηματικά ο πωλητής του καφέ και του «κεφαλοτυριού». Γυρνούσε τους μαχαλάδες και πουλούσε τον μυρωδάτο φρεσκοκαβουρδισμένο του καφέ και το ολόπαχο του τυρί στις νοικοκυρές για να φτιάξουν το πρωινό στους καλούς τους πριν ξεκινήσουν για το κάματο της μέρας.

Δε πέρασε πολύ ώρα και πάλι πριν φέξει νάσου και ένα νέο πιο ελαφρό και πιο απαλό τούτη τη φορά κουδούνισμα - ήχος μελωδικού κουδουνιού ποδηλάτου - που συνοδευόταν από ένα ανάλαφρο κτύπημα σε τενεκεδένιο δοχείο. Ήτανε το σύνθημα του γαλατά που έφερνε το πρωινό ρόφημα των παιδιών.

Τον «εθωνό» κύκλο έκλειε ο κουλουράς που διαλαλούσε με τη συρτή φωνή του το βρασπό συμδαλλένο κουλούρι, τις ταχινωτές, και όλα τα σχετικά λαχταριστά, ζυμαρικά.

Αφού έκλεισε για λίγο το πρωινό σκηνικό, μετά ένα σχετικά μακρύ διάλειμμα ξανάνοιξε για τη δεύτερη, μεγάλη στελείωτη παράσταση κίνηση αναπολώ τις πρώτες μου εμπειρίες και τις πρώτες μου ζωηρές εντυπώσεις στον εντελώς ξένο για μένα τόπο.

Νέο περιβάλλον, φωτισμένοι δρόμοι, κίνηση ασταμάτητη, κόσμος ντυμένος πάντα στα γιορτινά του σαν νάταν Κυριακή, άμαξες, αυτοκίνητα να πηγαινοέρχονται. Για ένα παιδί που τα πρωτόβλεπε έμοιαζε σαν όνειρο. Χαράματα την επόμενη μέρα της άφιξης μου αγουροδύπνησα από ένα ιδιόρρυθμο κουδούνισμα που ακουγόταν να πλησιάζει προς το παράθυρο της κάμαρας μου που άνοιγε στο δρόμο. Με ξάφνιασε ο παράξενος κι' ασυνήθιστος τούτος θόρυβος. Στο τόπο μου ο ήχος του κουδουνιού ακουγόταν μόνο στο σχολείο και από τις πλα-

γιές του βουνού όταν τύχαινε να βόσκουν εκεί κασίκες. Εδώ το μικρό κουδούνάκι το χρησιμοποιούσε συνθηματικά ο πωλητής του καφέ και του «κεφαλοτυριού». Γυρνούσε τους μαχαλάδες και πουλούσε τον μυρωδάτο φρεσκοκαβουρδισμένο του καφέ και το ολόπαχο του τυρί στις νοικοκυρές για να φτιάξουν το πρωινό στους καλούς τους πριν ξεκινήσουν για το κάματο της μέρας.

θεόδωρος καταλιακος

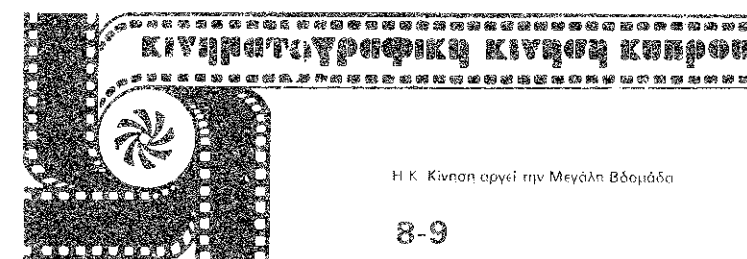

βδ 5/5 Η εγκληματική ζωή του Αρτσιμπάλντο Ντε Λα Κρουζ

(*Ensayo de un crimen / La vida criminal de Archibaldo de la Cruz*) του Luis Bunuel. Μεξικό 1955. Με τους Ernesto Alonso, Miroslava Stern, Adriano Walter. Μουράσπρη 91'. Η μητέρα του Αρτσιμπάλντο όταν ήταν μικρός του δώρησε ένα μουσικό κουτί. Η νοσηρέννα του του δίνει για ιστορία για ένα παρόμοιο κουτί που πραγματοποιούσε τις επιθυμίες του βασιλιά. Ο Αρτσιμπάλντο ειχεται το θάνατο της γκουβερνάντας και αυτή πεθαίνει από τη σφαίρα ενός επαναστάτη. Αργότερα όταν μεγαλώνει ξαναβρίσκει το μουσικό κουτί και ξαναρχίζει το δολοφονικό του παιχνίδι. Τέσσερις γυναίκες γίνονται «θύματα» του. Ανάμεσα σ' αυτές είναι και η ξεναγός Λαβίνια, για την οποία ετοιμάζει θάνατο όπως της Ζαν Ντ' Αρκ, σώζεται όμως από τους τουρίστες που επισκέπτονται το εργαστήρι κεραμικής του Αρτσιμπάλντο. Ο τελευταίος παραδίνεται τώρα στη αυτονομία από μόνος του. Εκεί τον δειχνουν λέγοντας του ότι: Αλοιχμον αν συλλαβίναμε σους σκέφτονται ή εχονται το κακό.

βδ 19/5 Η αλήθεια και το ψέμα

(*F for Fake / Verites et Mensonges*) του Orson Welles. Γαλλο-γερμανικο-περσική 1973. Με τους Orson Welles, Oja Kodar, Joseph Cotten, Lewynsa Harvey, Έγκρημη 85'. Ξεκινώντας την ταινία με το κλεμμένο από την Φράνσουά Ράιχενμπαχ κινηματογραφικό υλικό για τον μεγάλο πλαστογράφο πινάκων Ντε Χάρου που πλαστογράφησε όλους τους μεταμπρεσιονιστές, ο Ουέλς παράλληλα εξιστορεί την ιστορία του αυτοεγκλεισμού του πολυεκατομμυριούχου Χάουαρντ Χιούσι στο ξενοδοχείο «Ντέζερτ Ιν» στο Λας Βάγκας. Σ' αυτό το ψευδοκοσμικό Ουέλς προσθέτει τις δικές του φαντασιώσεις, τις δικές του πλαστογραφίες και προσωπικές απόψεις ανακεφαλαιώνοντας όλα τα θέματα κλειδιά που διέτρεξαν το έργο του. Από την επίθεση των Αρτσιμπάλντο μέχρι τα πιο απίθανα τρικ που ζωντανεύουν φωτογραφίες του Πικάσσο τον οποίο και πάλι πλαστογράφησε ο παππούς της συγγραφέας. Όχι Καντάρ την οποία φιλιάρει. Ο Ουέλς μετατρέπει ταχύοακτινογραφικά σαν μάγος το υλικό του σε μια απολαυστική ταινία που αναγκάζει τον θεατή να προβληματιστεί πάνω στο πραγματικό και το μη πραγματικό, την τέχνη και την απήτη.

Η Κ. Κίνηση οργάνη την Μεγάλη Βδομάδα

8-9 «Ο ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΗΛΙΟΣ» (TEMNE SLUNCE)

Του Otakar Vavra. Τσεχοσλοβακία 1980. 139m. έγχρωμο, με τους Radostar Brzobohaty, Luděk Munzar κ.α.

Το φιλμ δίνει με έντονο τρόπο το πώς τα αποτελέσματα της επιστήμης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ενάντια στα συμφέροντα της ανθρωπότητας. Ακόμη αναλύει τα προβλήματα της τριτοκοσμίας και της αποσάθρωσης της σύγχρονης οστικής κοινωνίας.

22-23 «Η ΘΕΣΗ» (IL POSTO)

Του Ερμάνο Όλμι. Ιταλία. 1961. 92m. ασπρόμαυρο. Με τους Λορεντάνο Ντέππο, Σέντρο Πανιέρι, Τούλιο Κέτοικ, Μάρα Ρέβελ.

Στη ταινία αυτή ο Όλμι ασχολείται με τους κινδύνους αλλαγής του ατόμου στη προσπάθειά του να «βαλθεί» μέσα στους μηχανισμούς του συστήματος. Ο νεαρός ήρωας της ταινίας αισθάνεται πως αν πέτυχει τη «θέση» θα λύσει όλα τα προβλήματά του. Η πορεία των πραγμάτων όμως του διαψεύει. Ο ήρωας κολλάει στη καριέρα που όπως μια βίδα χωρίς καμία δυνατότητα διαφυγής. Ο σκηνοθέτης δε λέει ότι ο δεκαοχτάχρονος ήρωας του θα αλλοτριωθεί υπό το κατεστημένο μια κι έγινε βίδα του αλλά ο «μηχανισμός» προϋποθέτει την αλλοτρίωση του ατόμου για να δουλέψει χωρίς τριξίματα και κρηδοσμούς. Η συλλογική ουσία που δίνει τα γράνατζια είναι το δέλεαρ μιας σίγουρης δουλειάς και μιας βέβαιης αύταξης.

βδ 12/5 Κάποτε στην Αμερική

(*Once upon a time in America*) του Sergio Leone. Αμερικανο-ιταλική. 1983. Με τους Robert de Miro, James Woods, Elisabeth Mc Gowan. Έγχρωμη 220'. Μια κολασσία ταινία με θέμα την καρρόρα δυο παιδικών φίλων του Μαξ και του Ντουλς που στα γκέτο της Νέας Υόρκης κάνουν τα πάντα λαθρεμπόριο, κλοπές. Όταν μεγαλώνουν ο καθένας έχει το δικό του όνειρο. Ύστερα από κάποια αναποδιά ο Ντουλς για να σωθεί πρόβαίνει τον φίλο του. Χάνει τα πάντα και φεύγει παίρνοντας μόνο εφιαλτικές αναμνήσεις. Ύστερα από 35 χρόνια επιστρέφει στις παλιές συνοικίες των παιδικών χρόνων. Εκεί οι αναμνήσεις καλές και κακές - η παράοσια δεν ξεχνιέται - έρχονται στο μυαλό του αυθιγνητικές και αγμινιώδεις. Το έγκλημα δε έχει σπινθηρίσει, έχει αλλάξει μόνο μορφή. Μέση σ' αυτή την απίλο-σφαιρα ο Ντουλς βρίσκει μπροστά σε νέους περασμένους καθοδηγούμενος από κάποιο άγνωστο χέρι. Μία από τις πιο αξιόλογες ταινίες του Λέονε που καταγράφει τον κόσμο του εγκλήματος στις ΗΠΑ.

βδ 26/5 Μπούφαλο Μπιλά

(*Buffalo Bill and the Indians, or Sitting Bull's history lesson*) του Robert Altman. ΗΠΑ 1976. Με τους Paul Lewman, Burt Lancaster, Geraldine Chaplin, Έγκρημη 118'. Βασίζεται στο θεατρικό έργο «Ινδιάνοι» του Arthur Kopit και εξετάζει το χτίσιμο των μυθών των πρώτων της αμερικανικής ιστορίας που ήταν πάντα Λευκοί, συνήθως αρσενικοί, και αναμφισβήτητα παντοδύναμοι. Ανθρώποι σαν τον Μπούφαλο Μπιλά δεν ανεβάζονταν στην εξουσία αβοήθητοι, ανεβαίνουν περιτριγυρισμένοι από παράοια που σπυούν για χρήμα, ευκινητους ανακατασκευαστές, κλόακες, ένα φαντασμένο σύστημα που βράζει μια περιεργη ανακάλυψη σ' ένα θεό πάνω στη γη. Ο Άλτμαν αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα της δημιουργίας ενός μύθου, γι αυτό επιτρέπει στο μύθο να ζήσει μπροστά μας για να δούμε την ηλιθιότητα του. Η εκλογή του Πωλ Νιούμαν στο ρόλο ενός μύθου που παίζει έναν άλλο μύθο είναι τέλεια. Ο Άλτμαν μένει παρασέρνει στο άπειρο αναπτύσσοντας ταυτόχρονα ένα μίσησ για το μέσο του, τον κινηματογράφο, το κατ' εξοχήν μέσο δημιουργίας ονείρων.

15-16 «ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΟΝΕΙΡΕΥΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΡΑΣΙΝΑ ΜΥΡΜΗΚΙΑ» (WHERE THE GREEN ANTS DREAM).

Του Βέρνερ Χέρτζοκ. Γερμανία 100m. έγχρωμο. Με τους Μπρους Σπενς, Ρέι Μπάρρετ, Ρού Μάρκα.

Μια μεταλλευτική εταιρεία κάνει γεωτρήσεις στην Αυστραλιανή έρημο για να βρει ουράνιο. Οι εργασίες της όμως μπλοκάρουνται από μια μικρή ομάδα ιθαγενών, που αφού εξήγησαν πως η περιοχή των γεωτρήσεων είναι ιερή, όπου ανειρεύονται τα πράσινα μυρμηγκία, προσπαθούν να σταματήσουν τις γεωτρήσεις προσφεύγοντας στα δικαστήρια.

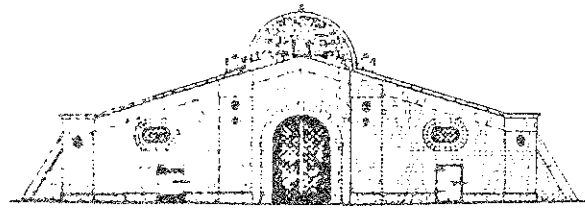
Είναι μια επανάσταση του κόσμου των ονείρων ενάντια στην αρπακτικότητα των πολυεθνικών εταιρειών.

29-30 «Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΦΑΣΙΣΜΟΣ»

Του Μάικλ Ρομμ. Σοβιετική Ένωση. 1965.

Στη ταινία αυτή ο Ρομμ δεν δηγιεται ούτε εικονογραφεί την ιστορία. Δεν δείχνει γεγονότα όσο σημαντικό κι' αν είναι. Αυτό δεν έχουν θέση εδώ. Εδώ γίνεται μια ανατομία της ψυχολογίας της εξουσίας και επιχειρείται η ερμηνεία του φαινομένου όχι σαν κοινωνικοπολιτική τάση αλλά σαν ναοτροπία, σαν τρόπος σκέψης, σαν ένα καθημερινό φαινόμενο. Για τούτο και ο πραγματικός τίτλος της ταινίας είναι: Ο καθημερινός φασισμός.

Μαίος στην πύλη αμμοχώστου

Τρίτη 6 Μαΐου 4.00 μ.μ.

«Η Κολωνία στη Λευκωσία»
Κουκλοθέατρο Πύλη Αμμοχώστου.

Τετάρτη 7 Μαΐου 6.00 μ.μ.

Λαϊκό Πανεπιστήμιο - Β' Κύκλος Η Κυπριακή Διάλεκτος.
Ομιλητής: Νάτια Αναξαγόρα
Θέμα: Η Γλώσσα των Κυπρίων της Αγγλίας.

Πέμπτη 8 Μαΐου 7.30 μ.μ.

«Η Κολωνία στη Λευκωσία».
Βραδυά με Κολωνούς πεζογράφους. Αποσπάσματα από το έργο της Βίλμα Στούρμ, και του Ντιέτερ Βελλεραοφ στην Ελληνική, και συζήτηση με τους συγγραφείς. Συνεργασία με το Κυπριακό Κέντρο PEN Πύλη Αμμοχώστου.

Κυριακή 11 Μαΐου 8.30 μ.μ.

«Η Κολωνία στη Λευκωσία».
Διάλεξη για τη συντήρηση και προστασία των Μνημείων στην Κολωνία από τον Δρ. Χίλτροντ Κιέρ, Διευθύντρια του Τμήματος Αρχαιοτήτων στην Κολωνία. Πύλη Αμμοχώστου.

Κυριακή 11 Μαΐου 12.30 μ.μ.

Παράδοση του Έργου «Μια Χρυσή Πέτρα για τη Λευκωσία» από τον καλλιτέχνη Χάινριχ Μπρούμακ. Πύλη Αμμοχώστου.

Κυριακή 11 Μαΐου 4.00-7.00 μ.μ.

Στην Τάφρο της Πύλης Αμμοχώστου. Παραδοσιακά Παιχνίδια της Λαμπής στην Κύπρο. Κέντρα Νεότητας, Σώμα Κυπρίων Οδηγών, και Σώμα Προσκόπων Κύπρου.

Κυριακή 11 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Ποιητική Βραδυά. Ο Γκέοργκ Μάρτιν Μπότε, διαβάζει σύγχρονη Γερμανική Ποίηση, (Απόδοση στην Ελληνική). Μια συνεργασία με το PEN Κύπρου. Πύλη Αμμοχώστου.

Κυριακή 11 Μαΐου 9.30 μ.μ.

Ο Κυπρογερμανικός Πολιτιστικός Σύνδεσμος οργανώνει «Γερμανική Βραδυά» στο Εργαστήρι τέχνης.

Δευτέρα 12 Μαΐου 8.30 μ.μ.

«Η Κολωνία στη Λευκωσία».
Κονσέρτο Κλασικής Μουσικής από το συγκρότημα "Concerto Köln". Πύλη Αμμοχώστου.

Τρίτη 13 Μαΐου 8 μ.μ.

Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ομιλητής: Γιώργος Δημητρακόπουλος, Πολιτιολόγος. Θέμα: Η Επίδραση των εσωτερικών Πολιτικών παραγόντων, στην διαμόρφωση της Εξωτερικής Πολιτικής.

Τετάρτη 14 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Λαϊκό Πανεπιστήμιο. Τελευταία διάλεξη του φετινού κύκλου και απονομή διπλωμάτων. Ομιλητής: Δρ. Κωνσταντίνος Γιαγκουλλής, φιλόλογος. Θέμα: Η Κυπριακή Διάλεκτος στην Λογοτεχνία μας.

Πέμπτη 15 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Ο Σύνδεσμος Κυπρίων Αρχαιολόγων, οργανώνει διάλεξη της αρχαιολόγου Φρόσως Ηγουμενίδου με θέμα: Το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης της Γεροσκήπου.

Παρασκευή 16 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου, οργανώνει διάλεξη με θέμα: «Οικουμενικές Πτυχές του Πολεοδομικού Σχεδιασμού». Ομιλητής: Γλαύκος Κωνσταντινίδης, Οικονομολόγος, Κοινωνιολόγος και Πολεοδόμος.

Σάββατο 17 Μαΐου 10.30 μ.μ.

Σεμινάριο που οργανώνεται από τον Δήμο Λευκωσίας με την επίετο της Παγκόσμιας Ημέρας Μουσείων με θέμα: «το Παιδί και το Μουσείο». Η εκδήλωση αυτή θα συνοδεύεται από έκθεση αποτέλεσμα του πρώτου πειραματικού εκπαιδευτικού προγράμματος που διοργάνωσε η Πολιτιστική Υπηρεσία του Δήμου Λευκωσίας και το Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας.

Δευτέρα 19 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Η Μορφωτική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας οργανώνει μεγάλη αναδρομική έκθεση του Κυπρίου καλλιτέχνη Γιώργου Μαυροϊδή. Τα εγκαίνια της έκθεσης θα γίνουν την Δευτέρα 19 Μαΐου στις 7.30 το βράδυ από τον Υπουργό Παιδείας κ. Α. Χριστοφίδη, (Διάρκεια έκθεσης 19-31 Μαΐου).

Δευτέρα 26 Μαΐου 7.00 μ.μ.

Συναυλία Μαθητών του Ελληνικού Ωδείου Λευκωσίας.

Τρίτη 27 Μαΐου 8.00

Ελεύθερο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Ομιλητής: Γιάννης Παναγιωτόπουλος, ψυχίατρος. Θέμα: Η Συμβίωση σαν ανθρώπινη και κοινωνική ανάγκη.

Τετάρτη 28 Μαΐου 7.30 μ.μ.

Ο Σύνδεσμος Ελλήνων Φιλολόγων οργανώνει εκδήλωση και έκθεση με θέμα: «το έργο του Φιλολόγου». (Διάρκεια έκθεσης 28-31 Μαΐου). Τα εγκαίνια της έκθεσης θα τελέσει ο Υπουργός Παιδείας κ. Α. Χριστοφίδης.

Πέμπτη 29 Μαΐου 7.00 μ.μ.

Συναυλία Μαθητών του Ελληνικού Ωδείου Λευκωσίας.

Παρασκευή 30 Μαΐου 6.30 μ.μ.

Συναυλία Κυπριακής Μουσικής Ακαδημίας.

Σάββατο 31 Μαΐου 5.00 μ.μ.

Στην Τάφρο της Πύλης Αμμοχώστου Φεστιβάλ Παιδιού. Οργανώνεται από την Επιτροπή Προστασίας και Ευημερίας του Παιδιού.

Μαίος στο εργαστήρι τέχνης του δήμου Λευκωσίας

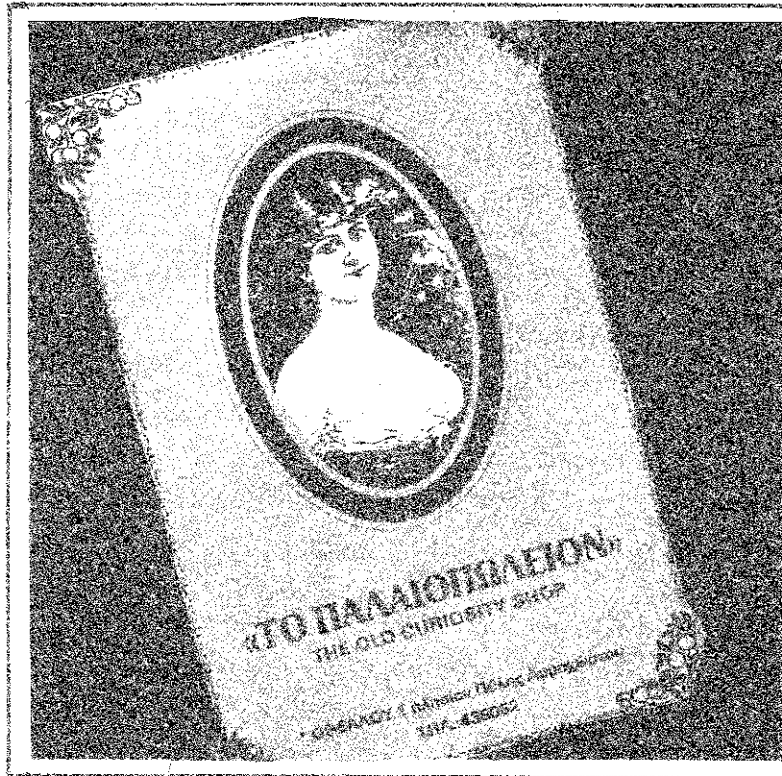
Η ΚΟΛΩΝΙΑ ΣΤΗ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Μέχρι τις 12 Μαΐου, στο εργαστήρι θα υπάρχει η Έκθεση «Αφίσες από την Κολωνία», και καθημερινά πλην Σαββάτου και Κυριακής προβολή διαφανειών για την πόλη της Κολωνίας (4 μ.μ.)

Το Πρόγραμμα «Γυμναστική για Γυναίκες» του Αθλητισμός για Όλους ξαναρχίζει στις 13 Μαΐου.

Κάθε Τρίτη και Παρασκευή στις 5.30 το απόγευμα.

Το Εργαστήρι Τέχνης θα λειτουργεί κανονικά κάθε Τετάρτη και Σάββατο από τις 3 μέχρι τις 6.

Εργαστήρι Χαλκογραφίας και Προυντζογραφίας

Τρικούπη - 33 τηλέφωνο 461348

Οι για να χουμιστούμε μπορεί τζιαι νάχουμε τη μεγαλύτερη συλλογή χαλκογραφημάτων τζιαι προυντζογραφημάτων του παζαρκού. Τζιαι σχεδόν ούλλα κάμνουμε τα εμείς. Μπορείτε θέμα να μας δήτε να δουλεύουμε. Άμαν έσιετε ώρα ελάτε να πιούμε καφέ τζιαι να κουβερκιάσουμε.

εστιατόριο - ταβέρνα το αρχοντικό

Λαϊκή γειτονιά - τηλ. 450080

- Τα μεσημέρια προσφέρουμε πρότυπη παραδοσιακή κουζίνα σε τιμές μαγειριού.
- Το βράδυ μπορείτε ν' απολαύσετε όλη τη σειρά κυπριακών μεζεδων (ΜΕ ΦΡΕΣΚΟ κρέας) σ' ένα ησυχο περιβάλλον. Τιμή £3.00 το άτομο.

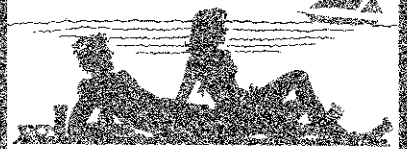
Μπυραρία το «καπηλειό»

Λαϊκή γειτονιά - τηλ. 450080

- Ζεστό περιβάλλον κοντά στη παραδοσιακή τοιμινιά.
- Ζωντανή μουσική με το Τρόμπετο στο μπουζούκι και τον Άντρο στη κιθάρα.
- Διαλεγμένοι μεζέδες καπηλειού.
- Οι πιο χαμηλές τιμές μπυραρίας χωρίς καμμία υπερτίμηση για τη μουσική.

Είμαστε στα μέτρα σας

Αν προτιμάτε σύντομες οικονομικές διακοπές, κοντά μας θα βρείτε ακριβώς αυτό που ζητάτε.

Αν πάλι είστε αποφασισμένοι για μεγάλα ταξίδια, σας προσφέρουμε ό,τι καλύτερο υπάρχει στις μεγάλες εξερευνησεις.

Αν τέλος, αυτό που χρειάζεσθε είναι μόνο αεροπορικά ή αεροπλοϊκά εισιτήρια ή ξενοδοχεία ή οποιαδήποτε συγκεκριμένη τουριστική διευκόλυνση, η εικοσάχρονη πείρα μας σας εγγυάται άριστη εξυπηρέτηση και οικονομικές λύσεις.

Για οποιαδήποτε ταξιδιωτική υπηρεσία απευθύνεσθε, λοιπόν, στα Γραφεία ΓΡΟΥΤΑΣ

GROUTAS

σ' όλην την Κύπρο.

είμαστε στα μέτρα σας

Λευκωσία:	Αγία Νάπα:
02-473172	037-21833
Λάρνακα:	Πάφος:
041-21727	061-35589
Λεμεσός:	
051-77313	

ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΕΙΣ

Αν γυρεύετε ενοικιαστή ή αγοραστή του σπιτιού σας στη παλιά Λευκωσία απευθυνθείτε στο «εντός των τειχών» τηλ. 431278

ΓΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ...

Ζητείται παλιό σπίτι στη παλιά Λευκωσία για να χρησιμοποιηθεί σαν πολιτιστικός σύλλογος εκτοπισμένων. τηλεφωνήστε στο 02-455731 (Χριστάκης Γιαννακός)

Προς Πώληση...

Πολύ συμπαθητικές μοτόρες

- 1) NE SUZUKI TS100 100cc 4500 μίλια. Τιμή £330
- 2) RN SUZUKI 185cc 800 μίλια. Τιμή £650

Πληροφορίες:
Ωρες δουλειάς: Τηλ. 431538
Απόγευμα: Τηλ. 433819

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΟΝΤΙΑΔΗΣ

- Ταπέλλες και τέντες κάθε είδους.
- Μεταξοτυπία σπέσιαλ.
- Το γοργόν και χάριν έχει κι' όποιος βιάζεται σκοντάφτει.

Ταβέρνα Αξιοθέα

Οδός Αξιοθέας - 9 τηλ. 430787
Άγιος Κασσιανός.

- Περάστε τη δραδυά σας στο κλασσικό παραδοσιακό δρομάκο με τα γεράνια.

Μαζί με τ' όμορφο και δροσερό υπάρχει και η αντίστοιχη κουζίνα ποιότητας.

- Επίσης Σουβλάκια σιεφταλιά τέικ αγουέι με δέκα (10) σελίνια τη πίττα.

The Village

Κατάστημα σουβενίρ

Ιπποκράτους 34 Τηλ. 457607
Θα βρείτε δερμάτινα, πήλινα, υφαντά, χάλκινα για δώρα και σουβενίρ.

ΚΑΒΑΛΛΕΤΟ

Ιπποκράτους 39Α τηλ. 459142
Είδη ζωγραφικής
Αγιογραφίας
Ψηφιδωτού.

Μαζί με τις συμβουλές μας σε όσους τις χρειάζονται. Βρισκόμαστε πίσω από τη λαϊκή γειτονιά.

Αγγειοπλαστέιο - Αγγειοπωλείο

Γ. Κοντού στη Λαϊκή γειτονιά, τηλ. 456977.

- Όλα τα προϊόντα μας κατασκευάζονται από μας.
- Μια αντιπροσωπική συλλογή της κυπριακής αγγειοπλαστικής η οποία ενσωματώνει πνεύμα έρευνας και ανανέωσης με σεβασμό της παράδοσης.

ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ - ΤΕΙΟΠΟΤΕΙΟΝ

Η Δροσινή Γραμμή
Αυτοκράτορας Θεοδώρας 8
Άγιος Κασσιανός - Τηλ. 435049
Λευκωσία «εντός των τειχών»
Διαχείριση: Σύμης Σουκιούρογλου
Μαίρη Παπά.

ΤΑΠΕΛΛΟΓΡΑΦΕΙΟ «NEON LAMPS»

Χριστόδουλος Βιλανός
Τρικούπη 44 τηλ. 475297

Κάμνω σας ταπέλλες κάμνω σας τζ' ευκολίες φτάνει να με πκιερώνητε με δίχως δυσκολίες.

ΜΑΕΙΡΚΟ ΠΩΡΓΟΣ ΛΑΚΗΣ

Πειραιώς 10 τηλ. 476420

Απέναντι που το ππάρκι του παλιού δημαρχείου.

Μαιερκό για όσους βαστούν τζαι για όσους έββαστούν.

Ότι φαί πεθυμά ο καθένας.

ΜΑΧΑΛΕΠΙ

Καλό τζαι φρέσκο μαχαλεπί καθημερινά στο έμπα του Κολοκάση. Έσαι τζαι ππεριβάζι στον οσιόν.

ΠΑΠΛΩΜΑΤΑ ΗΡΑΚΛΗ

Ισαάκιου Κομνηνού 17 τηλ. 477607

Όσοι θέλουν ν' απλώνουν τα πόδια τους μακριά κάμνουν το πάπλωμα τους στου Ηρακλή

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΣΑΒΒΑ

Σόλωνος 65 - Τηλ. 463444

• Μπορείτε να γευθείτε τη μεγαλύτερη ποικιλία φαγητών.

• Ολόφρεσκα κρέατα και χαλουμερές της ώρας.

• Το εστιατόριο ανοίγει στις 7 το πρωί και μένει ανοικτό μέχρι τις 10 μ.μ.

• Το εστιατόριο κλείνει μόνο τις Κυριακές.

ΣΚΑΡΠΑΡΗΣ ΜΑΣΤΡΟ ΣΠΥΡΟΣ

Ισαάκιου Κομνηνού - 7 τηλ. 451803.

• Κάμνω παπούτσια παντός είδους κανονικά τζαι ορθοπαιδικά.

• Κάμνω ΠΟΙΝΕΣ τσαγγαρίσιμες, ΠΟΙΝΕΣ για τζινίιν ΠΟΙΝΕΣ με κεντήματα για λούσο τζ' ότι χρώμα θέλετε. ΠΟΙΝΕΣ χαμηλές.

ΚΑΦΕΝΕΣ ΜΟΥΣΚΗ

στο έμπα του Κολοκάση.

• Για καλό λευκωσιότικο καφέ στου Μουσκή.

• Για ραχάττι στη πρωινή λιακάδα στου Μουσκή.

• Για ένα κονιάκκι με κάτι τζαι στου Μουσκή.

• Για ιστορίες της παλιάς Λευκωσίας στου Μουσκή με τον Μουσκή.

DAVILA
Cafeteria
Tel. 474070,

Λαϊκή γειτονιά

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΚΑΡΚΩΤΗΣ

Στοά Θεοδουλίδη (δίπλα στο παλιό δημαρχείο) τηλ. 465329-465085.

• Το πρώτο γραφείο μεταφορών της Λευκωσίας με την ανάλογη πείρα, γρήγορη εξυπηρέτηση τζαι ζαμηλές τιμές.

ΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΑΡΗ

Ισαάκιου Κομνηνού 7 τηλ. 451803

Επιγραφές και μεταξοτυπίες πάνω σε όλα τα υλικά (χαρτί, πλαστικό, γυαλί, ύφασμα κ λ π)

Κουρεμα και μαδηματα μπουζούκιου Ο ΤΤΟΜΗΣ

Εκπαιρως 34 τηλ 430804
παρα τον Ολυμπιακό

Για κουρεμα για ξουρισμα αγε βησε τζια περιποιημενο

Για να μαδεξε μπουζουκι η να οπτε να μαθαινουν σαν ξιουριζεστε

Ελατε στου ττομη

ΚΑΦΕ-ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ Η ΠΙΑΤΣΑ

(νότια της πράσινης γραμμής στη πλατεία της λαϊκής γειτονιάς, Σερβίρουμε)

• Όλα τα είδη σάφας, φαγητά του φούρνου, σαλάτες, φρούτα διαφόρων ειδών, και όλα τα ποτά.
Τιμές πραγματικής λαϊκής γειτονιάς.

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

M + Γ Περικλέους
Πειραιώς - 19 τηλ. 475996-7

Μεταφέρω, κουβαλώ ότι θέλετε που μιστίν ως μάλο. Άφε σβήσε.

Φκιερώνω τζαι βόθρους.

ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Έλα στο κατάστημα «Λαϊκής τέχνης» στην Αριστοκύπρου 17 της λαϊκής γειτονιάς. Θ' ανακαλύψεις ένα σωρό όμορφα χειροτεχνήματα. Άλλα παραδοσιακά κυπριακά καμωμένα από άμπειρα χέρια κι' άλλα φτιαγμένα από μας με κέφι και γούστα.

«Φτωχή Φωλιά»

Η «Φτωχή Φωλιά» δίπλα από την Περβόλα του Μαύρου και την παλιά ηλεκτρική στην οδό Μάνης αρ. 5 λειτουργεί σαν καφενείο και εστιατόριο από το πρωί μέχρι το βράδυ. Σερβίρουν τα φαγητά στα κάρβουνα, όπως καλαμάρια, σουπιές, και άλλα ψαρικά, περιστέρια, σουβλάκια και σιεφταλιά.

ΚΟΙΝΩΣΟΙΤΡΟ ΕΝΑΛΛΑΞ

ΜΕ ΤΗ ΝΕΑ ΕΚΙΣΟΝ ΈΧΟΥΜΕ ΠΡΟΒΔΕΒΕΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΟΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΒΔΟΜΑΔΑΣ.

Τα διάφορα δέματα, διαλέξεις, συζητήσεις, δραματικές παραστάσεις (όποτε υπάρχουν), τα κοινοποιούνται με ανακοινώσεις στον τύπο.

Έτσι το κανονικό μας εβδομιαίο πρόγραμμα είναι:

ΤΡΙΤΗ
ΤΕΤΑΡΤΗ
ΠΕΜΠΤΗ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΣΑΒΒΑΤΟ

Ποικίλο
πλήσιο πρόγραμμα Εναλλάξ.
(Μουσικη-Τραγυδι-Ποιησι-Σάτυρα).

ΚΥΡΙΑΚΗ/ΔΕΥΤΕΡΑ: Αργία.

6 Μαΐ '86 8-10 το βράδυ
4 Γερμανίδα Τραγυδιστρια
BEATE RADEMACHER

ΟΤΟ ΕΝΑΛΛΑΞ

Σ' ένα πλήσιο πρόγραμμα με Τραγυδία τω '20 και '30.
Τη συνοδεύει ο πιανίστας UBERTOS POLE.

TANZ FORUM

Δημοτικό Θέατρο

Παρασκευή 9 Μαΐου

8.30

Εισιτήρια από το Δημοτικό Θέατρο

(Η Κολωνία στη Λευκωσία)